

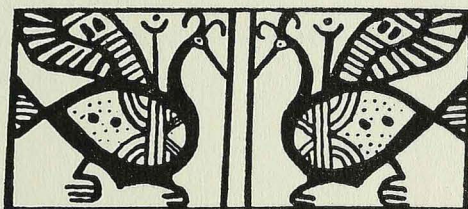

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ, ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗΣ, ΡΟΥΛΑ ΠΑΠΑ-
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ, R. FROST, Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ
ΔΥΜΙΩΤΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΦΡΙΞΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ, P.
CLAUDEL, Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΗ

56

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΜΟΝΤΗ: Ποιήματα	σ. 205
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗ: Ὁ Μαρτυριανὴς καὶ τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα (ὁμιλία)	207
ΡΟΥΛΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Μπουρολιέρας (διήγημα)	213
ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΥ: Χριστὸς Ἀνέστη (ποίημα)	219
Ρ. FROST (μετ. Ἀ. Χριστοφίδης): Πατώντας τὰ φθινοπωρινὰ φύλλα (ποίημα)	219
Ν. ΔΥΜΙΩΤΗ: Γλυπτό	220
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Στοὺς μαθητὲς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ποὺ πέσανε γιὰ τὴν πατρίδα (ἐπίγραμμα)	220

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Φ. Πετρίδης: Λουκῆς Ἀκρίτας — ΠΡΟΚΗΡΤΕΗ ΔΙΑ-
ΓΩΝΙΣΜΩΝ — Κ. Χρυσάνθη: Δημ. Γιάκου «Μορφές καὶ θέματα λογοτεχνίας» — Ρ.
C l a u d e l: Ὁ Paul Claudel βρῆκε τὸ κοινὸ του — Φ. Πετρίδης: Ὁμιλία κατὰ τὰ ἐγ-
καίνια τῆς ἐκθέσεως φωτογραφιῶν τοῦ Γ. Λανίτη — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Π.
Παναγιωτοῦνη: «Εἰσαγωγή στὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία», τελευταῖο).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΜΑΗΣ 1965

ΑΡ. 56

ΠΡΩΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΣΤΙΧΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Δὲ γεννήθηκε σὴν Ἱερουσαλήμ,
κι' οὔτε κὰν ἐν ὄψει τῆς πόλεως.
Ὅμως κι' οὔτε ἀλλοῦ,
ἀπλῶς πίσω ἀπ' τοὺς λόφους τῆς,
τόση ὄση ἀκριβῶς χρειάζόταν
γιὰ νὰ μὴν τὴ βλέπη,
τόση ὄση ἀκριβῶς χρειάζόταν
γιὰ νὰ μὴν Τὸν βλέπη.
Μονάχα νὰ τὴ γνωρίζη ἐκεῖ,
μονάχα νὰ Τὸν γνωρίζη ἐκεῖ,
μονάχα νὰ Τὸν διαισθάνεται ἐκεῖ,
μονάχα ν' ἀκούσῃ τὸ πρῶτο κλάμα Του μέσ' στὴ νύχτα,
μονάχα νὰ τῆς φέρῃ ὁ ἄνεμος
τ' ἀναορίγνιμα τῆς πρώτης Του ἀναπνοῆς,
μονάχα νὰ κρεμάσῃ στὸ μάνταλο τῆς πόρτας τῆς
τὸ πρῶτο σπαρτάρισμα τῶν μικρῶν ποδιῶν,
τὸν πρῶτο προσδιορισμό.
Ὅταν μπῆκε μέσα,
μὲ βάγια ἢ χωρὶς βάγια,
δὲν ὑπῆρχε πὰ ἀντιμετώπιση,
δὲν ὑπῆρχε πὰ ὑπόλοιπο βημάτων,
ἦταν τώρα βέβαιη ἢ σταύρωσή Του,
ἦταν τώρα βέβαιη ἢ σταύρωσή τῆς,
τὸ ἤξεραν κι' οἱ δυὸ
πὼς ὁ καιρὸς εἶχε συμπληρωθῆ.

Σ Τ Ι Γ Μ Ε Σ

- α Κ' ὕστερα οἱ κατήφοροι τῆς νύχτας,
κι' ὕστερα αἱ πάροδοί τῆς.
- β Μικρὴ, ἀσήμαντη ζωὴ,
οὐ σὺ μὲ λειδορεῖς.
- γ Πολεμῶ τὴν ἔρημο μὲ τὰ μάτια σου,
ἀποσοβῶ τὴν ἐξάτιμση μὲ τὴν ἀνάμνησή σου.
- δ Νομίζει πὼς κάτι κατάφερε
καὶ μᾶς προσεταιρίστηκε ἡ ζωὴ,
νομίζει πὼς κάτι κατάφερε
καὶ μᾶς προσεταιρίστηκε ἡ ἀνοιξη.

- ε Τί παρή πείρα συσσωρεύτηκε μέσα μας,
τί παρελθόν, τί πλέγματα,
καί φοβόμαστε πιά τό παραμικρό κλειστό παράθυρο
καί τρομάζουμε στην παραμικρή κλειστή πόρτα;
- στ Ἀρχίζει ἓνα χειροκρότημα ἀπ' τό πλήθος
κ' ἑμεῖς χωρὶς νά βλέπουμε ἀκολουθοῦμε,
κ' ἑμεῖς χωρὶς νά βλέπουμε ἐπιτείνουμε.
- ζ Πρέπει νά ὑπάρχει κάτι ἄλλο
ἀπ' τήν ἐπιφάνεια πού ἐπισυνάπτουμε στά προσκλητήριά μας,
πρέπει νά ὑπάρχει κάτι ἄλλο
ἀπ' τήν ἐπιφάνεια πού διαπραγματευόμαστε,
ἀπ' τήν ἐπιφάνεια πού διομολογοῦμε,
ἀπ' τήν ἐπιφάνεια πού διασπομεύουμε στίς κηδεῖες.
- η Πόσο νομίζετε ὅτι ἀπέχει ὁ θάνατος
ἀπ' αὐτή τή δύναμη,
πόσο νομίζετε ὅτι ἀπέχει ὁ θάνατος
ἀπ' αὐτή τήν ὁμορφιά;

ΚΙ' ΑΛΛΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠ' ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΑΔΕΡΦΟ ΜΑΣ

“Όταν τὰ περιστέρια ἄρχισαν νά φέρουν βόλτες
ἀπάνω ἀπ' τή Μεσαορία
καί τὰ τέσσερά της ἄκουα συρρικνωνόντουσαν
καί τίς νύχτες συνωμοτεῦσε ἡ ἀπορία της
καί τ' ἀλώνια δέν ἀνταποκρινόντουσαν
στίς παιδικές κραυγές τοῦ ἀπογεύματος
καί τ' ἄρστρο ἔμενε στήν ἐπιφάνεια νά διασθανθῇ
κ' ὁ κάμπος ἀπέσειε τὰ κοινά ἐπιτεύγματα,
ἑμεῖς ξέραμε τί προμηνύματα ἦταν αὐτά,
ἑμεῖς ξέραμε πιά τί διαγραφόσονται στόν ὁρίζοντα,
ξέραμε τί πήγαινες νά κἀνης...

*

Γιατί στό βουνό, Γρηγόρη;
Τί ἐξηγήσεις θά δώσης τώρα στόν ἀγαπημένο κάμπο
πού σοῦ τάνυσε τήν καρδιά στήν ἄπλα του,
πού σ' ἔμαθε νά τοῦ ἀναμετροῦς τοῦς ὁρίζοντες,
πού σ' ἔμαθε νά τόν χουφτιάξης κ' ἐκεῖνος νά μή μορῆ;

*

Οἱ στίχοι προστρέχουν νά σέ τραγουδήσουν
κ' ἀπορρίπτονται, Γρηγόρη.
Γιατί πῶς νά σέ τραγουδήσω ἐγώ,
μέ τί νά σέ τραγουδήσω;
Μ' ἓνα παράθυρο κληματαριά,
μέ μιά ἀγκαλιά ἀγάπη,
μέ μιά λεμονιά περιστέρια;
Δέ μπορῶ ν' ἀναλάβω τήν εὐθύνη σου, Γρηγόρη,
δέν προσορίστηκα γιά τήν εὐθύνη σου.

Ο ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

(ό μ ι λ ί α)

«Είμαι διορισμένος από την κυβέρνηση του Κυβερνήτη Καποδίστρια Γενικός Ἀρχηγός τῆς Ἐκτελεστικῆς δυνάμεις τῆς Πελοπόννησος καὶ Σπάρτης. Ὁ σταθμὸς μου εἶναι ἐδῶ, εἰς Ἀργος.

» Ἡ ἔρα ὀλίγον γράμμων, ὅτι δὲν εἶχα πάγει εἰς δάσκαλο ἀπὸ τὰ αἰτία ὅπου θὰ ἐξηγηθῶ, μὴ ἔχοντας τοὺς τρόπους. Ἀφοῦ λοιπὸν καταγίνηκα ἓνα δυὸ μῆνες νὰ μάθω ἑτοῦτα τὰ γράμματα ὅπου βλέπετε, ἐφαντάστηκα νὰ γράψω τὸν βίον μου, ὅσα ἔπραξα εἰς τὴν μακρὴν μου ἡλικία καὶ ὅσα εἰς τὴν κοινανία, ὅταν ἦρθα σὲ ἡλικία καὶ ὅσα διὰ τὴν πατρίδα μου, ὅπου μπῆκα εἰς τῆς Ἐταρωείας τὸ μυστήριον διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς λευτεριᾶς μας. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἔμπα εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον ἕνα ἀγράμματος, νὰ βαρύνω τοὺς τίμους ἀναγνώστες καὶ μεγάλους ἄντρες καὶ σοφοὺς τῆς κοινανίας καὶ νὰ τοὺς βάλω σὲ βάρος, νὰ τοὺς κινῶ τὴν περιέργειά τους καὶ νὰ χάνουν τὶς πολυτίμητες στιγμῆς εἰς αὐτά. Ἀφοῦ ὅμως ἔλαβα καὶ ἐγὼ ὡς ἄνθρωπος αὐτήν τὴν ἀδυναμίαν, σὰς ζητῶ συγνώμῃ εἰς τὸ βάρος ὅπου θὰ σὰς δώσω.

Ἔτσι ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1829 τὸ παράξενον σύγγραμμά του ὁ Στρατηγὸς Μακρυγιάννης.

Ἔτσι ἀρχίζει ταπεινὰ καὶ αἰγούρα τὸ ρυθμὸν τῆς καθαρῆς σκέψης καὶ τοῦ πηγαίου λόγου.

Ἔτσι ξεκινᾷ αὐτὴ ἡ πρωτότυπη συγγραφή, τὸ ρυθμὸν ποὺ γίνεται χεῖμαρρος, χεῖμαρρος ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, ἡ ἀναβλύζουσα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς γνήσιας ἐλληνικῆς παράδοσης πηγὴ ποὺ θὰ κἀνῃ τὴν διαδρομὴν τῆς καὶ θὰ ποτίσῃ μὲ τὴ σειρὰ τῆς καὶ θὰ ἐμπνεύσῃ τοὺς καλλιτεροὺς σύγχρονους ἐργάτες τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

Δὲν πρόκειται, ἀπόψε, στὴ σύντομη ὁμιλία μου, νὰ σὰς ἀπασχολήσω μὲ τὸν Μακρυγιάννη ὡς ἦρα τὸ ἀγῶνος ἢ ὡς ἱστορικὸν.

Θὰ ἐξετάσω κυρίως, ὅπως καὶ ὁ τίτλος τῆς διαλέξεως τὸ λέγει, τὴ σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ Μακρυγιάννη ὡς λογοτεχνικοῦ κειμένου, τὴν θέσιν τοῦ στὰ ἐλληνικὰ γράμματα.

Βέβαια, στὴν Τέχνη, καὶ τοῦ Μακρυγιάννη τὰ Ἀπομνημονεύματα, «ὁ βίος του», εἶναι Τέχνη, τὸ περιεχόμενον τοῦ καλλιτεχνικοῦ δημιουργήματος καὶ ἡ μορφή του εἶναι ἀλληλένδετα. Ἀποτελοῦν ἓνα ὄργανικὸ ἓναίον σύνολον ποὺ μᾶς δίνει τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν.

Ἦν αὐτὸ, ἀρετὰ συχνά, θὰ ἀναφερθῶ, μαζὶ μὲ τὴν μορφήν, στὶς ἰδέας τοῦ Μακρυγιάννη, στὶς πράξεις του, ὅπως αὐτὲς προκύπτουν μέσα ἀπὸ τὸ σύγγραμμά του, παρουσιασμένες μὲ τὸ αἰσθητικὸ ἔνδυμα ποὺ ὁ ἴδιος τοὺς δίνει.

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, ποὺ μελέτησε χρόνια ὁλόκληρα τὸ ἔργο τοῦ Ρομμελιῶτη Στρατηγοῦ, κάνει μιὰ βαθειὰ παρατήρησιν ποὺ θὰ μπορούσε ἴσως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα συμπεράσματά του καὶ ποὺ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν ἀδιάθετον, τὸν ὄργανικὸν δεσμὸν ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπον καὶ στὸ δημιούργημά του.

«Ἡ καθαρότης τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τοῦ Μακρυγιάννη, γράφει ὁ Βλαχογιάννης, ὀφείλεται εἰς τὸ ἠθικὸν σθένος καὶ μάλιστα εἰς τὸ βάθος τὸ ψυχολογικὸν τοῦ συγγραφέως».

Ἔτσι μορφή καὶ περιεχόμενον εἶναι ἓνα καὶ ἔτσι θὰ τὰ ἐξετάσουμε ἀπόψε.

Ἄς δοῦμε, λοιπὸν, γιατί θεωρεῖται μεγάλη ἡ συμβολὴ τοῦ Μακρυγιάννη στὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

Σὲ πρόσφατη συνομιλία μου μ' ἓνα ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ποιητῆς μας, τὸν Ὀδυσσεὰ Ἐλύτη, ζήτησα τὴ γνώμην του ἐπὶ τὸ θέμα.

Κατὰ τὸν Ἐλύτη, τὸ ἀξιοθαύμαστο στοιχεῖον στὸν Μακρυγιάννη εἶναι ὅτι σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ οἱ Ἕλληνες λόγιοι, καὶ γενικῶς οἱ μορφωμένοι, ἀναζητοῦσαν σὲ σκληρὸν ἀγῶνα τὴν γλῶσσαν τοὺς, τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἀποτελοῦσε εἴτε σκληρὸ ἀτομικὸ πρόβλημα, εἴτε ὀξείαν κοινωνικὴν διαμάχην, ὁ Μακρυγιάννης μὲ τὸν πηγαῖον του λόγον καὶ τὴν ἐμφυτὴν «ἀκουστικὴν φαντασίαν» δὲν εἶχε κἀν τὴν ὑπόνοιαν τῆς γλωσσικῆς δυσχέρειας. Γιὰ κείνον τὸ πρόβλημα λύθηκε μόνον τοῦ ἀπὸ τὴν Μοῦσαν, ἀπὸ τὴν ἐνθετὴν ἐμπνευσιν ποὺ δίνει τὴν σιγουριά στὸς ἐργάτες τῆς Τέχνης καὶ ποὺ εἶναι προϋπόθεσις τοῦ κάθε ὁλοκληρωμένου αἰσθητικοῦ ἔργου.

Γιὰ ἓναν ἄλλον, πολὺ μεγάλον ποιητὴν, τὸν Σεφέρη, «ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ὁ πῶς σημαντικὸς πεζογράφος τῆς νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, ἂν ὄχι ὁ πῶς μεγάλος, γιατί ἔχουμε τὸν Παπαδιαμάντη». «Ὁ Μακρυγιάννης, προσθέτει ὁ Σεφέρης, εἶναι ὁ πῶς ταπεινὸς καὶ πῶς σταθερὸς δάσκαλός μου».

Ἡ μαρτυρία αὐτὴ τοῦ Σεφέρη εἶναι σημαντικὴ, γραμμένη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ποὺ πιστεύει «πῶς κανένας συγγραφέας δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ ἂν δὲν εἶναι ἀρχοντας τῆς γλώσσας, ὄχι τῶν λεξικῶν ἢ τοῦ συντακτικοῦ, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ζωντανῆς φύσης ποὺ τοῦ μεταγίγξει κάθε στιγμὴν

πού ἀνασαίνει ἡ ψυχὴ του».

Ὁ Παλαμᾶς, μὲ τὸ λεπτὸ κριτικὸ τοῦ αἰσθητήριου ἔγραφε κ' ὅλας ἀπὸ τὸ 1911: «Ἐνα εἶναι τὸ ἔργο πού πρέπει νὰ ξεχωριστεῖ μὲ τιμὴ καὶ μὲ ξαφνιασμό καὶ νὰ βαλθεῖ ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλα... Ἀσύγκριτο στὸ εἶδος του, σὰν θέμα τοῦ ψυχόρμητου, σὰν εἶδος ἀριστοῦργημα τοῦ ἀγράμματος μὰ γεροῦ καὶ αὐτόνομου μυαλοῦ... γραμμμένο ἀπὸ ἄνθρωπο πού δὲν ὑπομαζόταν τὴ συγγραφικὴ τοῦ φλέβα».

Τέλος, ὁ Σικελιανὸς ἐκφράζει τὸν βαθὺ σεβασμὸ τοῦ γιὰ τὸν Μακρυγιάννη μὲ τοὺς στίχους:

«Κι' ἐμεῖς π' ἀκοῦμε, ἀναπαράζεται ἡ καρδιά μας

.....
σκιατᾶει νὰ θρέψει καὶ νὰ δέσει καὶ νὰ πλάσει
τὸν κόσμον πού καρτέραγε ἀπὸ τόσα χρόνια,
σαρπτός, ἀπ' τὸ δικό Σου λόγο Μακρυγιάννη!»

Ἡ διάλεξι θὰ μπορούσε νὰ τελειώσῃ ἐδῶ. Μὲ τὴν μαρτυρία τεσσάρων κορυφαίων Ἑλλήνων ποιητῶν γίνεται ὀλοφάνερη ἡ σημασία τοῦ Μακρυγιάννη στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τί θὰ μπορούσε νὰ προσθέσῃ;

Μὲ αὐτὸ, ὅμως, δὲν θὰ εἶχα ἀνταποκριθῆ στὴν εὐγενική σας πρόσκλησι, γιὰ τὴν ὁποία εὐχαριστῶ θεομῶς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ὁμίλου καὶ ὅλα τὰ μέλη. Τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Λάερνακος πού συνεχίζει μὲ ζῆλον ἀξίεπανο μιά ὥραια παράδοσι τῆς Λάερνακος, πού δείχνει τὴν ζωντάνια αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ.

Θὰ ἤθελα, λοιπόν, νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ ἀναζητήσουμε μαζὺ τὴν ἐξήγησι ἢ μᾶλλον μερικὸς ἀπὸ τοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ κορυφαῖοι ποιηταὶ μας δίνουν τέτοια σημασία στὸν Μακρυγιάννη.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸ ἱστορικὸ τῆς πορείας τοῦ βιβλίου τοῦ Μακρυγιάννη μέσα στὴν νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ. Ὁ Μακρυγιάννης ἀρχισε νὰ γράφῃ, ὅπως εἶδαμε, τὸ 1829, δηλαδή σὲ ἡλικία πριάντα τριῶν ἐτῶν καὶ συνέχισε τὸ γράψιμο κομματιαστὰ ὡς τὸ 1850—1851.

Τὸ χειρόγραφο, κακογραμμμένο, σὰν νὰ ἦταν σὲ ξένη ἄγνωστη γλῶσσα, δυσανάγνωστο καὶ σχεδὸν ἀκατανόητο, σὰν κρυπτογραφικὸ κείμενο, χωρὶς τελείες καὶ χωρὶς παραγράφους, βρέθηκε θαμμένο μέσα σ' ἓνα σκουριασμένο τενεκὲ στὰ ὑπόγεια τῆς κατοικίας τοῦ Μακρυγιάννη στὴν Ἀθήνα.

Δεκαεπτὰ ὀλόκληρους μῆνες, ἐνάμιση χρόνον, ἔσκυψε ἐπάνω στὰ κειμηλιόματα καὶ μουχλιασμένα χαρτιά, 470 χειρόγραφες σελίδες, ὁ ἀκάματος φιλόλογος Γιάννης Βλαχογιάννης, τὰ ἀποκρυπτογράφησε καὶ τὰ ἔδωσε στὴν δημοσιότητα τὸ 1907.

Τὸ ἔργο δὲν διαβάστηκε τότε ἀπὸ τὸ κοινὸ. Ἄγνοήθηκε ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες καὶ ἀγνοήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀξυδερκὴ κρίσι τοῦ Παλαμᾶ, πού ἀναφέραμε πρὸ πάνω, τὸ ἔργο πέρασε ἀπαρατήρητο.

Καθὸς ὅμως προνοῦσαν οἱ δεκαετίες, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν Μακρυγιάννη μεγάλωνε καὶ ἀπὸ τὸ 1940 καὶ ὕστερα ὁ ἀγωνιστὴς συγγραφέας κατακτάει τὸ νεοελληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ.

Τὸ 1940 καὶ ὕστερα... Πραγματικὰ ἡ περίοδος τῆς κατοχῆς στὴν Ἑλλάδα σημεῖωσε γενικά, γιὰ πολλοὺς λόγους, ἓνα ζωντάνεμα τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὰ γράμματα. Ἰδίως τὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

Ἡ πρώτη ἐκδοσι, τοῦ 1907, ἐξαντλήθηκε. Τὸ βιβλίον ξανατυπώθηκε γύρω στὰ 1950, σὲ δύο τόμους καὶ ἐξαντλήθηκε πάλιν. Σήμερον κυκλοφορεῖ σὲ ἐκλαττευμένη προσιτὴ σὲ ὅλους ἐκδοσι στὴ σειρὰ τοῦ Γαλαξία. Ὁ Βλαχογιάννης, δυστυχῶς, πέθανε τὸ 1945. Δὲν πρόφτασε νὰ χωρῆ τὴν πλήρη δικαίωσί του.

Πῶς, λοιπόν, ἓνας ἀγράμματος μπόρεσε νὰ γίνῃ δόκιμος συγγραφέας καὶ νὰ ἀναδειχθῆ δάσκαλος τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων; — «Ὁ πρὸ σταθερὸς δάσκαλός μου», λέει ὁ Σεφέρης.

Τὸ φανερό μὴν ἔχει ἄλλῃ ἐξήγησι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μακροαίωνη παράδοσι τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Ὁ Μακρυγιάννης εἶναι προῖον τῶν αἰῶνων. Εἶναι προῖον τῆς καλλιεργημένης καὶ καλλιεργούμενης μέσα στὰ χρόνια ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὅπως εἶπε ἓνας βαθὺς γνώστης τοῦ θέματος: «Ὁ ἐν τῇ ψυχῇ ἔδρευον λόγος, ἡ διὰ τῆς γραφίδος τοῦ Μακρυγιάννη ρέουσα πηγὴ ζωῆς ἤρχετο μακρόθεν, λίαν μακρόθεν, ἐκ τῶν βαθυρρίζων θεμελίων τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνῆκεν. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Μακρυγιάννη δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι γραμματικοὶ κανόνες καὶ λογικοὶ τρόποι ἐκφράσεως, τόσον πολλοὶ καὶ ποικίλοι καὶ πλούσιοι, ὥστε ν' ἀπελπίσωσι τὸν ἀποξεραιμένον λογιώτατον ἢ νὰ πληρώσωσι θαυμασμοῦ τὸν ἀληθῆ ἐπιστήμονα καὶ τὸν ψυχολόγον παρατηρητήν».

Ὁ Μακρυγιάννης εἶναι μέγας πεζογράφος. Ἐκφράζει ἄμεσα, ζωντανὰ καὶ σωστὰ τὰ σπουδαῖα γεγονότα πού κατέχει. Διατυπώνει καθαρὰ καὶ συνοπτικὰ τίς κρίσεις τοῦ γεροῦ μυαλοῦ του καὶ τὰ συνασθήματα τῆς γενναίας ψυχῆς του.

Βλέπει, π.χ. ὅτι ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῶν Ὁθωμανῶν στὸν ἀγῶνα τοῦ 21 εἶναι ἡ ἀδικία καὶ ὅτι τὸ μέγιστο ὄπλο τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ πίστι.

Αὐτὸ τὸ νοιώθουν οἱ Ὀθωμανοί. Καὶ τὸ λένε. Ὁ Μακρυγιάννης τὸ ἀκούει. Γράφει: «Μιλῆι ὁ μπέγης τῶν πασάδων κ' ἄλλουτῶν, ὀτζάκια τῆς Ἀρθανιτιᾶς — τοὺς λέγει:

— «πασάδες καὶ μπέγδες, θὰ χαθοῦμε θὰ χαθοῦμε, ὁ μπέγης τοὺς λέει, ὅτι ἐτοῦτος ὁ πόλεμος δὲν εἶναι μῆτε μὲ τὸν Μόσκοδον, μῆτε μὲ τὸν Ἑγγλέζο, μῆτε μὲ τὸν Φραντζέζο. Ἀδικήσαμεν τὸν ραγιά καὶ ἀπὸ πλοῦτη καὶ ἀπὸ τιμῆ καὶ τὸν ἀφανίσαμε καὶ μαύρισαν τὰ μάτια του καὶ μᾶς σήκωσε τσιουφέκι. Καὶ ὁ Σουλτάνος τὸ γομάρι δὲν ξέρει τί τοῦ γίνεται, τὸν γελᾶνε ἐκεῖνοι ὁποῦ τὸν τριγυρίζουν. καὶ ἡ ἀρχὴ εἶναι τούτη, ὁποῦ θὰ χαθῆ τὸ βασιλείον μας. Πλερώνουμε βαριά νὰ βροῦμε προδότη καὶ δὲν στέκει τρόπος νὰ μαρτυρήσῃ κανένας τὸ μυστικόν, νὰ μάθουμε, μόνος του ὁ ραγιάς μᾶς πολεμεῖ ἢ καὶ οἱ Δυνάμεις. Δι' αὐτὸ πλερώνουμε καὶ παλουκῶνουμε καὶ σκοτώνουμε καὶ ἀλήθεια ποτὲ δὲν μάθαμε».

Ὁλόκληρη ἡ φιλοσοφία τοῦ 21, σὲ μᾶ ἀήλοσι, ποῦ ὁ Μακρυγιάννης βάζει στὸ στόμα τοῦ ἀντιπάλου. Τὸ συναίσθημα τῆς ἀδικίας ἀπὸ τὴ μᾶ ἢ ἀκατάβλητη πίστη τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν ἄλλη. «Θὰ χαθοῦμε γιατί ἀδικήσαμε», λέει ὁ μπέγης. «Πληρώνουμε, σκοτώνουμε κ' ἀλήθεια ἀπὸ τὸ ραγιά δὲν μάθαμε. Δὲν στέκει τρόπος νὰ μαρτυρήσῃ κανένας τὸ μυστικόν».

Ἀκοῦστε τώρα πόσο ζωντανὰ καὶ σφιχτὰ περιγράφει μᾶ δραπέτευσί του ὁ Μακρυγιάννης: «Ἐκεῖ ὁποῦ ἐτοιμαζόμουν νὰ βγῶ (νὰ δραπέτευσω), ἔρχετο ἓνας Κεφαλλονίτης. Τοῦ λέγω: «Στὴν πόρτα φυλάνε Τούρκοι καὶ τήρα ἀπὸ τοῦ περιβολιοῦ τὸν τοῖχο νὰ πῶσω ἐγὼ κάτω καὶ ἐσὺ νὰ πᾶς ἀπ' ἔξω νὰ φυλάς ἐκεῖ ὁποῦ θὰ πῶσω νὰ φύγωμε, ὅτι δὲν ξέρω τὰ σοκάκια». Πῆγε ἀπ' ἔξω. Ρίχτηκε ἀπὸ τὸν τοῖχο, ἦταν ψηλός, μιστοσακίστηκα ἀπὸ τ' ἄρματά μου. Ὁ φόβος μ' ἔτρεχε καλύτερα ἀπὸ γερὸν. Πήγαμε κάτω κατὰ τὴν θάλασσα. Τοῦ εἶπα νὰ πᾶμε ἀπὸ τὸ μέρος τῶν σταφίδων. Μ' ἄκουσε, ὅτι στὴν Ντογᾶνα ἦσαν Τούρκοι καὶ θὰ μᾶς πᾶναν».

Καμμιά λέξι δὲν εἶναι περιττὴ σ' αὐτὴ τὴν περιγραφή. Ὅλες οἱ λέξεις «ἐνεργοῦν». Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ ἐντεχνου πεζοῦ λόγου. Σ' ἕλη αὐτὴ τὴν περιγραφή δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ἓνα ἐπιθετο: «ὁ τοῖχος ἦταν ψηλός». Ἐπιθετο ἀπαραίτητο, ποῦ σ' αὐτὸ βασίζεται ὅλη ἡ ζωντάνια, ἡ δυσκολία καὶ ἡ δραματικότητα τοῦ ἐπεισοδίου.

Ὅλες οἱ λέξεις, ὅπως εἶδαμε, εἶναι χρήσιμες. «Ἐνεργοῦν». Αὐτὸ κάνει τὴν διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Πεζὸ Λόγο μὲ κεφαλαία καὶ τὴν φιλίαρὰ παρὰταξι ξενῶν φράσεων.

Ἰδοὺ τί γράφει σχετικὰ ὁ Ἄντρεας Καραντώνης:

«Γιὰ τὴ λοκαυκὴ κ' ἐκφραστικὴ ἀμεσότητα τοῦ λόγου παλέψανε πάντα καὶ παλεύουνε οἱ ἀληθινοὶ λογοτέχνες. Ἡ ἐκφραστικὴ ἀμεσότητα, ποῦ μόνη αὐτὴ μᾶς κάνει νὰ ζοῦμε ἓνα γραπτὸ κείμενο σὰν πράξι ζωῆς, σὰ γεγονὸς ψυχῆς, εἶναι μᾶ ἀρετὴ ποῦ δὲ συναπαντιέται συχνὰ στὰ λογοτεχνικά μας κείμενα, γιατί εἰμᾶστε ὅλοι, αἰῶνες τώρα, λαβωμένοι ἀπὸ τὴν ἀκαταστασία τῆς διγλωσσίας καὶ τὴν ἀρρυθμὴ πολυγλωσσία τῆς ἐκφραστικῆς μας ἀκαταστασίας. Ὅμως, ἂν μᾶς ἔλαχε ἡ τραγικὴ μοῖρα νὰ χάσουμε ἐξ αἰτίας τῶν λογιότατων καὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς καθαρευούσης τὴ μοναδικὴ αὐτὴ ἀρετὴ ποῦ ξεπηδαεῖ ἀπὸ τὴ γλώσσα τῆς Ἰλιάδας, εἴχαμε, τὸ ἀντίστοιχο εὐτύχημα νὰ μᾶς δέξει τὸ σωτήριο δρόμο ἓνας Σολωμὸς γιὰ τὴν ποίηση κ' ἓνας Μακρυγιάννης γιὰ τὴν πεζογραφία».

Εἶπε κάποιος: «Πόσο πὸ σπουδαῖος θὰ ἦταν ὁ Μακρυγιάννης, ἴν εἶχε μάθει γράμμα-τα». Ἡ ἀπάντησι εἶναι: «Ἴσως καλύτερα ποῦ δὲν ἔμαθε γράμματα, ποῦ δὲν ἔπεσε θῆμα τοῦ λογιωτατισμοῦ καὶ διατηρήθηκε ἀγνός, μεγάλος πεζογράφος, μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου».

Θὰ μὲ συγχωρήσετε ἂν κάνω ἐδῶ μᾶ παρέκβασι γιὰ τὴν παιδεία, ἀκόμη καὶ τὴ σημερινή.

Θὰ ἤθελα νὰ πῶ πόσο κακὸ κάνουμε στὰ παιδιά μας μὲ τὴν περίφημη «Ἐκθεσι Ἰδεῶν», ποῦ παρεξηγήθηκε σὰν ἔκθεσι συναίσθηματικῶν καταστάσεων καὶ ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Τοὺς ἐνισχύουμε τὴν τάσι γιὰ παρὰταξι ἀδειων φράσεων καὶ τὴν τάσι πρὸς τὴν ἀοριστολογία.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἡ γνώμη ὅτι θὰ πρέπει τὸ συντομώτερο νὰ ξαναβῆ ἡ «Ἐκθεσις Ἰδεῶν» τὸν ἀρχικὸ τῆς προορισμό. Θὰ πρέπει νὰ διδαχθῆ ὅτι ἀξιοζήλευτη δὲν εἶναι ἡ εὐφράδεια, ἀλλ' ἡ ἰκανότης νὰ κατανοοῦμε ἀκριβῶς τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ μωροῦμε νὰ τὴν μεταδώσουμε ὅσο τὸ δυνατόν σαφέστερα, ἀκριβέστερα καὶ λακωνικὰ καὶ νὰ βγάλομε ἀπ' αὐτὴ τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα. Καὶ σὲ τοῦτο μέγας δάσκαλος εἶναι ὁ Μακρυγιάννης.

Ἄλλο παράδειγμα συνοπτικοῦ καὶ ζωντανοῦ λόγου:

«Ὁ Ἀντιβασιλέας ὁ Γκράφης ὅταν ἄκουγε δικαίωματα «δὲν εἶχε τὸ ταμεῖον». Αὐτὴ ἡ φράσι εἶναι σχεδὸν δυσνόητη, ἀπὸ τὴν ἐλλειπτικὴ διατύπωσι τῆς. Ἡ πλήρης διατύπωσις θὰ ἦταν: «Ὁ Ἀντιβασιλέας Γκράφης ὅταν ἄκουε νὰ τοῦ μιλοῦν γιὰ δικαίωματα ἀποκρινότανε πὸς τὸ δημόσιον ταμεῖο δὲν εἶχε χρήματα». Ὅπως τόσο εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Γκῶργος Θεοτοκάς, στὸ παράδειγμα τοῦτο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν τῶν λέξεων, μᾶς κάνει ἐντύπωσι ἡ ἐκφραστικὴ δύναμις τῆς συνθετικῆς διατύπωσις. Τὸ θεατρικὸ ὕφος, ὁ δραματικὸς λόγος:

Ὁ Ἀντιβασιλέας Γκράφης ὅταν ἄκουγε δικαίωματα: — «Δὲν εἶχε τὸ Ταμεῖον».

Κι' αὐτὸ μᾶς φέρνει σὲ μᾶ ἄλλη μεγάλη ἀρετὴ τοῦ Μακρυγιάννη: Τὴν ἰκανότητα νὰ

δίην με τὰ πῶ λιτὰ μέσα ἔντονο καὶ βαθὺ δραματικὸ τόνο.

Περίφημη εἶναι ἡ ἀφήγησις ἐνὸς δειπνοῦ στὴν πολιορκημένη Ἀκρόπολι. Ὅλοι ὅσοι ἀσχολήθησαν μετὰ Μακρυγιάννη τὴν σχολίασαν.

Ἦταν δύσκολες οἱ στιγμές. Ὁ Μακρυγιάννης εἶχε ἐχθρότητα μετὰ τὸν Γκούρα. Συμφιλώθηκε μαζί του γιὰ τὸν κοινὸ ἀγῶνα. Ἦταν, ὅμως, γραπτὸ ἢ συμφιλίωσι αὐτὴ νὰ γίνῃ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ τελευταίου. Γιὰ νὰ ἐορτασθῆ τὸ γεγονός, καθήσαν σὲ τραπέζι.

«Τότε ἔκατσε ὁ Γκούρας καὶ οἱ ἄλλοι καὶ φάγαμεν ψωμί» τραγουδήσαμεν καὶ ἐγλεντήσαμεν. Μετὰ περικάλυψε ὁ Γκούρας νὰ τραγουδήσω. Ὅτ' εἴχαμεν τόσον καιρὸν ὅπου δὲν εἴχαμεν τραγουδήσει — τόσον καιρὸν ὅπου μᾶς ἔβαλαν οἱ ἰδιοτελεῖς καὶ γυγχιτῆραμεν διὰ νὰ κάνουν τοὺς κακοὺς τοὺς εἰκοπύς. Τραγουδοῦσα καλά. Τότε λέγω ἓνα τραγοῦδι:

Ὁ Ἥλιος ἐβασίλευε,
Ἕλληνα μου βασίλειρε
καὶ τὸ Φεγγάρι ἐχάθη
κι' ὁ καθαρὸς Αὔγερινὸς ποὺ πάει κοντὰ στὴν Πούλια,
τὰ τέσσερα κουβέντιαζαν καὶ κροφροκουβεντιάζον.
Γυρῶβει ὁ Ἥλιος καὶ τοὺς λείει, γυρῶβει καὶ τοὺς κρένει:
— Ἐφές ὅπου βασίλευα πίσου ἀπὸ μὰ φαχούλα,
ἄκ'σα γυναῖκεια κλάματα κι' ἀντρῶν τὰ μυρμηλόγια
γι' αὐτὰ τὰ ρωϊκὰ κορμιά στὸν κάμπο ξαπλωμένα,
καὶ μες στὸ αἷμα τὸ πολλὸ εἶναι ὄλα βουτημένα.
Γιὰ τὴν πατρίδα πήγανε στὸν Ἄδη τὰ μαμημένα.

«Ὁ μαῦρος ὁ Γκούρας ἀναστέναξε καὶ μοῦ λέει: Ἀδελφε Μακρυγιάννη, σὲ καλὸ νὰ τὸ κάμει ὁ Θεὸς ἄλλη φορὰ δὲν τραγουδήσῃς τόσο παραπονεμένα. Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι σὲ καλὸ νὰ μᾶς βγεῖ. — Εἶχα κέφι, τοῦ εἶπα, ὅπου δὲν τραγουδήσαμεν τόσον καιρὸν...»

Αὐτὴ ἡ σκηνὴ εἶναι γραμμένη ἀπὸ δραματογράφον. Ἡ ἀμεσότητα στὴν ἔκφρασι: «Τραγουδοῦσα καλά». Τὸ προαισθημα τοῦ κακοῦ στὰ χεῖλη τοῦ μελλοθάνατου: «Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι σὲ καλὸ νὰ μᾶς βγεῖ». Τὸ γλέντι τὸ πένθημο ποὺ εἶναι, ἀλήθεια, τόσο συχνά, δυστυχῶς, ἢ μοῖρα τῆς φυλῆς μας.

Στὰ ἀκλερὰ χρόνια τῆς κατοχῆς 1941—1944 κυκλοφοροῦσαν κρυφὰ στὴν Ἀθήναι, σὲ χειρόγραφο, ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, ποιήματα γιὰ τὴν ἀντίστασι, ἀκριτικά, ὅπως τὰ ἔλεγαν, τοῦ Ἀγγελοῦ Σικελιανοῦ.

Ἐἶχα ἀπὸ τότε, θυμάμαι, σημειώσει τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ συγγένεια ἐνὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ποιήματα μετὰ τὴν πάρα πάνω εἰκόνα τοῦ δειπνοῦ τοῦ Μακρυγιάννη:

«Ἑλληνικὸς Νεκροδευτνος

.....
Κι' ἀμίλητοι γενόμεστε μπροστὰ μας
τὸ λιτὸ δειπνο, τί ἔθελά μας ὄλοι
τὴν ἴδια σκέφι ἐκλώθαμεν· ἄλλ' ὅταν

.....
φίλος, μετὰ τὸ ἴδιο καλῶντας με ὄνομά μου,
«Ἄγγελε» μοῦτε,
«ἂν τῶρα θεὸς δόσε φωνὴ στὴ νύχτα».
Καὶ τότε ἐγώ:

.....
Λογιάζω ἔχουν κυκλώσει αὐτὸ τὸ δειπνο
ψυχὲς νεκρῶν, ποὺ μέσα ξυπνᾶνε,
ψυχὲς ἀντρῶν ποὺ ἐμεῖς κι' ἡ αἰῶνα νύχτα
βαθιά ἔχουμε τ' ἀχνάρι τοὺς κρατήσει
.....

Ἡ ἴδια συγκίνησι, τὸ ἴδιο κλίμα, ὁ ἴδιος τόνος σὲ δύο τόσο διαφορετικοὺς φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λόγου. Ὁ δοξασμένος, γεμάτος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, μεγαλορρημιὸν λυρικός κι' ὁ ἀπλός, ἀλλὰ γερός πεζογράφος, σὲ δύσκολες περιστάσεις γιὰ τὴν φυλὴ χτυποῦν τὴν ἴδια χορδὴ, ὁ καθένας μετὰ τὸν τρόπο του, ἀλλὰ κι' οἱ δύο σὲ ἡνθλὲς περιοχὲς τῆς τέχνης. Εἶναι κι' αὐτὸ μὰ ἀπόδειξι τῆς συνέχειας τοῦ φαινομένου Μακρυγιάννη, ἀλλὰ καὶ τῆς σημασίας του στὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Δὲν θὰ ἤθελα, ὅμως, νὰ συνεχίσουμε σ' αὐτὸν τὸν λυπητερὸ τόνο. Τὸ ταλέντο τοῦ Μακρυγιάννη φαίνεται καὶ σὲ ἀφηγήσεις πρὸ ἐλαφρῆς, ὅπως ἡ πάρα κάτω:

«Ὅταν ἤμαστε εἰς τ' Ἀγγλικὸν καράβι, ὅπου ἔχαμεν ναυλωμένο καὶ ἤμουν μετὰ καμπόσους ἀξιωματικοὺς μέσα καὶ στρατιῶτες Ἕλληνας, μοῦ λέει ὁ καπετάνιος τοῦ καραβιοῦ — ἤξερε τὴν γλώσσα μας αὐτός» εἶχε καὶ τὴν γυναῖκα του μέσα — μοῦ λέγει νὰ φωνάξω ὄλους τοὺς

ἀξιοματικούς νὰ πᾶμε νὰ φάμε ψωμὶ εἰς τὴν κἀμαρῆ. Πῆγα εἰς τὴν κἀμαρῆ μὲ καιμπόσους ἀξιοματικούς. Ἔρχε ἕνα πουλὶ εἰς τὴν κἀμαρῆ, παπαγάλον. Ἄφου μᾶς εἶδαν, ἔκλαιγε ἡ γυναῖκα, ἔκλαιγε καὶ τὸ πουλὶ. Βλέπω ἐγὼ αὐτό, ρωτάγω τὸν καπετάνιον τοῦ καραβιοῦ, τοῦ λέγω. «Ἐσεῖς μᾶς προσκαλέσετε νὰ φάμε καὶ ἐδῶ ὁποῦθραμε βλέπω ἕνα πουλὶ καὶ ἕναν ἀνθρώπου ὁποῦ κλαῖνε». Τότε λέγει ἡ γυναῖκα τοῦ καραβοκίου. «Δίκιον μέγαλον ἔχομεν νὰ κλαῖμεν ἀνθρώποι καὶ πουλιά, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡ δυστυχισμένη, θάχανε τόσα παλληκάρια. Ποῦ θὰ τὰ μετᾶβρισε εἰς τὴν ἀνάγκη της; Ὁ Ἰμπραῖμης μᾶς ναύλωσε καὶ μᾶς εἶπε, φορτώσομε, δὲν φορτώσομε, τὸ ναῦλο νὰ πάρομε καὶ νὰ μὴ εἰποῦμε τίποτε. Καὶ διὰ νὰ μὴν μπῆτε εἰς τὰ καράβια θὰ σᾶς θανάτωνε ὅλους ἔξω. Καὶ δὲν εἶχαμεν τὸν τρόπον νὰ σᾶς τὸ εἰποῦμεν νὰ μὴ πιστευτῆτε εἰς τίς συνθῆκες». Τῆς εἶπα. «Ὁ Θεὸς εἶναι μέγας καὶ μᾶς γλίτωσε· κί' ἄς γλιτώσῃ κί' ἐκείνους ὁποῦ βάσταξε ὁ Τοῦρκος».

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ ζωηρή, χαριτωμένη καὶ συγχρόνως δραματικὴ περιγραφή, σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν γεμάτη ἐναλλασσόμενες εἰκόνας ἀφήγησι δύο μόνο ἐπίθετα: «Ἡ Ἑλλάς ἡ δυστυχισμένη» καὶ «ὁ Θεὸς ὁ μέγας». Τίποτε ἄλλο. Χαρακτηριστικὸ καὶ αὐτὸ τῆς μορφῆς τοῦ συγγραφέα. Σ' ὅλο τὸ ἔργο του ἀπαντιεῖται συχνά ἡ ἰδέα τῆς δυστυχισμένης Ἑλλάδος ποῦ μάχεται γιὰ Δικαιοσύνη μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Ἄν ἔπρεπε μὲ τρεῖς λέξεις, ἐπιγραμματικά, νὰ χαρακτηρίσομε δλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Μακρυγιάννη, μορφή καὶ περιεχόμενον, θὰ λέγαμε:

«Πηγαία, γεμάτη πελοίθησι ἔκκλησι γιὰ Δικαιοσύνη».

«Τὸ περιεχόμενο τῆς γραφῆς τοῦ Μακρυγιάννη εἶναι ὁ ἀτέλειωτος καὶ ὁ πραγματικὸς ἀγώνας ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ μὲ ὅλα τὰ ἔνστικτα τῆς φυλῆς του ριζωμένα βαθιά μέσα στὰ σπλάχνα του, ἀναζητᾷ τὴν ἐλευθερίαν, τὸ δίκαιον, τὴν ἀνθρωπιά».

Σὲ τοῦτο ἐδῶ συναντιεῖται ὁ Μακρυγιάννης μὲ τὸν Σολωμὸ ποῦ διακήρυξε ὅτι «Πρέπει τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικὸ νὰ θεωρῆ ἔθνικὸ μόνον ὅτι εἶναι ἀληθινόν».

Ὁ Μακρυγιάννης δὲν εἶχε συνείδησι τῆς αισθητικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου του, οὔτε κἂν υπομαζόταν τέτοιο πρῶγμα.

Ἦταν ὁ ἴδιος καλλιτέχνης σὲ ὅλες του τίς ἐκδηλώσεις. Τοῦ ἄρεσε τὸ ὄραιο. Παράγγειλε ζωγραφιὲς γιὰ τὴν ἀπεικόνισι τῶν μεγάλων μαχῶν τοῦ Ἀγῶνα. Ἀνάθεσε τὴ δουλειὰ σὲ ἕνα εὐρωπαῖο ζωγράφον. Ἐνα φράγκο. Δὲν τὸν ἱκανοποίησε. Πῆρε τότε ἕνα λαϊκὸ ἀγιογράφο τοῦ ἔδειχνε ὁ ἴδιος ποῦ θὰ βάλῃ τὸ κάθε τι στὴν εἰκόνα κί' ἔτσι ζωγράρισαν μαζὺ κάπου εἴκοσι τέσσερις εἰκόνας ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι. Ἔχουν κί' αὐτὲς οἱ ζωγραφιές, σήμερα, πολλοὺς θαυμαστῆς.

Ἐπίσης — πορὶ ὅλο ποῦ ἦταν ἀγράμματος καὶ ἀπαίδευτος — ἐνοιωθε τὴν ἀξία τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ τὰ προστάτευσ, σὲ μιὰ ἐποχῇ ποῦ ἄλλοι τὰ πουλοῦσαν ἢ τὰ κάναν ἀσβέστη.

Τὸ βιβλίον του, πάντως, δὲν τὸ ἐκτιμοῦσε σὺν Τέχνῃ. Ἐγραφε, ὅμως, γιὰ τὸ μέλλον σὺν δάσκαλος. Ὅχι σὺν λογοτέχνῃς. Ἐγραφε γιὰ νὰ διδάχθωιν οἱ νεώτεροι, νὰ μὴ λένε «ἐγὼ», ἀλλὰ νὰ λένε «ἐμεῖς».

«Τούτη τὴν πατριδα τὴν ἔχομεν ὅλοι μαζὺ, καὶ σοφοὶ κί' ἀμαθεῖς καὶ πλούσιοι καὶ φτωχοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ, καὶ οἱ πλέον μικρότεροι ἀνθρώποι. Ὅσοι ἀγωνιστήκαμεν, ἀναλόγως ὁ καθεὶς ἔχομεν νὰ ζήσομεν ἐδῶ. Τὸ λοιπὸν δουλέψαμεν ὅλοι μαζὺ, νὰ φυλάμεν κί' ὅλοι μαζὺ, καὶ νὰ μὴ λέγει οὔτε ὁ δυνατὸς ἐ γ ὦ, οὔτε ὁ ἀδύνατος. Ἐξέρετε πότε νὰ λέγῃ ὁ καθεὶς ἐ γ ὦ; Ὅταν ἀγωνιστῆ μόνος του καὶ φτιάσει ἢ χαλάσει, νὰ λέγει ἐ γ ὦ. Ὅταν ὅμως ἀγωνίζονται πολλοὶ καὶ φτιάδουν, τότε νὰ λένε ἐμεῖς. Εἴμαστε στὸ ἐμεῖς κί' ὄχι στὸ ἐ γ ὦ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸ αἷμα τοῦ Μακρυγιάννη γιὰ Δικαιοσύνη εἶναι τόσο πανανθρώπινον, ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσι τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εἶναι τόσο διανγῆς καὶ τὰ συμπεράσματα γερά, τὸ βιβλίον του — ἐκτός ἀπὸ τὴν αισθητικὴν του ἀξία — σὺν δίδαγμα θὰ εἶναι πάντα ἐπίκαιρον.

Θὰ μπορούσαμε ν' ἀναφέρουμε πολλὰ παραδείγματα. Περιοριζόμεστε σὲ ἕνα:

Ὁ Μακρυγιάννης ἔρχεται σὲ σύγκρουσι μὲ τὸν Κυβερνήτη Καποδίστρια. Συγκρούεται ὁ δημοκράτης ποῦ πολέμησε γιὰ τὴν πατριδα του, μὲ τὸν ἄρχοντα, ποῦ προσπαθεῖ νὰ βάλῃ τὰ πράγματα σὲ κάποια τάξι.

Ὁ καθένας ἔχει τὴν ἀποψί του. Πόσο ὄραια, ὅμως, διατυπώνει τὴν δικήν του ὁ ἀγωνιστής: «Κί' αὐτὴν τὴν λευτερίαν, Κυβερνήτη μου,» — λέει ὁ Μακρυγιάννης στὸν Καποδίστρια — «δὲν τὴν ἤρκαμεν εἰς τὸ σοκάκι καὶ δὲν θὰ μποῦμεν εἰκόλα πῶς εἰς τοῦ αὐγοῦ τὸ τζόφλιον ὅτι δὲν εἴμαστε πουλάκι νὰ χωρῶσομεν πίσω, ἐγίναμε πουλὶ καὶ δὲν χωροῦμεν.»

Πόσο ταιριάζει αὐτὴ ἡ παραστατικὴ εἰκόνα στὴ σημερινὴν Κύπρον, ποῦ ἀγωνίζεται νὰ σπάσῃ τὸ νέα δεσμά της. Βγήκε ἡ Κύπρος ἀπ' τὰ δεσμά τῆς ἀποικίας. Μὰ δὲν τὴν ἀφισαν νὰ βγῇ ἐλεύθερη. Τῆς εἶχαν βάλει, προτοῦ βγῇ, νέα δεσμά. Τώρα ἔσπασε κί' αὐτὸν τὸν κλοιό. Ἐγινε πουλὶ καὶ δὲν χωρᾷει πίσω στὸ τζόφλιον. Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀλλάξῃ αὐτό. Μάταιος ὁ ἀγώνας τῶν ἀντιπάλων, γιὰτι εἶναι ἀντίθετος μὲ τὴν φύσι τῶν πραγμάτων. Ἡ Κύπρος θὰ δλοκληρώσῃ τὴν ἀπελευθερώσι της καὶ θὰ βρῇ τὸν προορισμὸν της ποῦ καθορίζε μὲ ἀκρίβεια τὸ ἀλάθητον ἔνστικτό της.

Σήμερα, 3 Μαρτίου, είναι η επέτειος του θανάτου του Γρηγόρη Λύξεντίου. Προτείνω να διαβάσουμε εις μνήμην του ήρωος το πάρα-κάτω κομμάτι από την μάχη ἐκ του συστάδην στην 'Ακρόπολι.

«Σηκώνομαι άξαφνα ἐκεῖ ὅπου ἤμουν γεμμένος. Κόλλησα εἰς τὴν ντάπια. Μὲ ντουφέκισαν οἱ Τούρκοι, τοὺς ντουφέκισα κι' ἐγὼ εἰς τὸν σωρό. Μοῦ δίνουν ἕνα ντουφέκι καὶ μὲ πληγώνουν εἰς τὸν λαμόνι. Τότε κάνω τὸ ποδάρι μου νὰ κατεβῶ ἀπὸ τὴν ντάπια. Ἔπεσα. Ὁ τόπος ἦταν στενός. Οἱ ἄνθρωποι τζακίστηκαν ἀπὸ τὴν ὄξω ντάπια. Πατοῦσαν ἀπάνου μου καὶ διάβαιναν καί, στενός ὁ τόπος, μ' ἀφάνισαν. Ἐβλεπαν καὶ τὰ αἵματα, ἔλυζαν ὅτ' εἶμαι σκοτωμένος. Ἀφοῦ πέρασαν ὅλοι καὶ μείναν ὀλίγοι κι' ἔμπαιναν κι' αὐτοὶ μέσα εἰς τὸ κάστρο, τότε θάμπαιναν καὶ οἱ Τούρκοι συγχρόνως μ' αὐτούς.

.....

Τότε σηκώνομαι μισογροαλισμένος καὶ βαστῶ καμιά δεκαριά Τούρκους ἔξω μὲ τὸ μαχαίρι. Δὲν τοὺς ἄφηνα νὰ μπουνε μέσα. Καὶ τραβήσα τὴν πόρτα ἀποῦχαμεν ἀνοικτὴ καὶ πιάσαμεν τὸν πόλεμον καὶ πολεμοῦσαμεν μὲ τὶς πιστόλες. Μήτε οἱ Τούρκοι μπορούσαν νὰ ρίξουνε ντουφέκι, μήτε ἐμεῖς. Καὶ πολεμοῦσαμεν περίπου ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἐκεῖ. Ὅρμησαν οἱ Τούρκοι, μὲ ξαναπλήγωσαν εἰς τὸ κεφάλι, εἰς τὴν κορφή. Γιόμισε τὸ σῶμα μου αἷμα. Γυροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ μὲ πάρουν νὰ μπουνε μέσα· τότε τοὺς λέγω· «Ἀδελφοί, καὶ μέσα νὰ μπουνε κι' ὄξω νὰ μείνομεν χαμένοι εἴμαστε, ἂν δὲν βαστήξωμεν τοὺς Τούρκους. Τὸ κάστρο εἶναι χαμένο κι' ἐμεῖς μαζί. Ὅμως νὰ βαστήξωμεν». Τότε οἱ γενναῖοι Ἕλληνες βάστησαν σὺν λιοντάρια».

Αὐτὸ εἰς μνήμην τοῦ Γρηγόρη Λύξεντίου.

Καὶ ἄλλα διδάγματα, πολλά, κάθε λογῆς, μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντλήσῃ ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Μακρυγιάννη.

Δὲν θέλω ὅμως νὰ παρασιθῶ σὲ ἕνα ἀνεπαφύλακτο θαυμασμό, πὺν χαρακτηροῖζει, ὁμολογῶ, πολλοὺς σχολιαστὲς του. Τὸ βιβλίον τοῦ Μακρυγιάννη, «ὁ βίος του» ἔχει, νομίζω, ἀτέλειες καὶ ἀρνητικὰ διδάγματα. Πράγματα πὺν πρέπει ν' ἀποφεύγονται. Πολλὲς σελίδες του εἶναι γεμάτες ὀργὴ καὶ πάθος. Κι' εἶναι, μοῦ φαίνεται, καιρὸς νὰ κάνουμε συνείδησι πὺς ἡ ὀργὴ καὶ τὸ πάθος ἔβλαψαν πολὺ συχνὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἔρω πὺς ἡ πρώτη λέξι τοῦ ἔθνικοῦ μας ἔπους, τῆς Ἰλιάδας, εἶναι ἡ μῆνις — «μῆνιν ἄουδε...» καὶ πὺς δὲν εἶναι εἰκόλον ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ κακό. Ἀξίζει, ὅμως, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Μακρυγιάννη νὰ τονισθῇ αὐτὴ ἡ ἀδυναμία.

Δὲν θὰ συμφωνήσετε, π.χ., ὑποθέτω, μὲ τὴν περιγραφὴ γιὰ τὸν, νεκρὸ πιά, ἀντίπαλον Κωλέττη:

«Τότε ἔβγαλαν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κωλέττη ἄλιωτο ἀπὸ τὸν τάφο του. Ἀφοῦ ἀροφότησε ὁ γκενεράλ Κωλέττης καὶ φώναξε νύχτα καὶ ἡμέρας καὶ βάβιξε καὶ γκάριξε καὶ βγήκε ἡ ψυχὴ του, κοντὰ σὲ τρία χρόνια θέλησαν οἱ συγγενεῖς του νὰ τὸν ἔξωσουνε.»

Θεώρησα ἀπαραίτητο νὰ σημειώσω τὶς ἀδυναμίες αὐτὲς γιὰ νὰ εἶμαι ἀντικειμενικός.

Τίποτε, ὅμως, δὲν ἀλλάζει τὸ γεγονὸς ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἕνα μεγάλο Ἕλληνα καὶ σ' ἕνα γερὸ συγγραφέα. Ἐνα συγγραφέα αὐθόρμητο, πὺν τονώνει τὴν αὐτοπεποιθῆσι μᾶς γιὰ τὴν ξεχωριστὴ θέσι τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸν κόσμον. Δὲν εἶναι πολλοὶ οἱ λαοὶ πὺν μποροῦν νὰ παρουσιάσουν μὲσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοὺς ἕνα τέτοιο τεχνίτη, χωρὶς τὴν ἐπέμβασι καμμιάς ἄλλης δυνάμεως ἐκτὸς τῆς φυσικῆς. Δὲν εἶναι πολλὰ τὰ ἔθνη πὺν μποροῦν νὰ παρουσιάσουν τέτοιον δημοσεργό, χωρὶς καμμία ἄλλη προπαρασκευὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μακροαῶνι μυστικὴ καταγωγασία τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πὺν δέχθηκα πρόθυμα τὴν εὐγενικὴ σας πρόσκλησι ἀπόψε.

Δὲν εἶχα νὰ προσθέσω πολλὰ νεότερα σὲ ὅ,τι εἶχε κίολας λεχθῆ γ' αὐτὸν τὸν ξεχωριστὸ Ἕλληνα.

Ἦθελα, ὅμως, νὰ προσθέσω τὴν προσωπικὴ μου συγκίνησι γιὰ τὸ ἔργο του, πὺν μὲ παρακολουθεῖ ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ σκληρὰ χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ νὰ συντελέσω, ἴσως, στὴν ἀνανέωσι τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ πὺν δίνει στοὺς Ἕλληνες πίστι καὶ ἀσφάλεια — καὶ πὺν θάπρεπε, καθὼς ἔγραφε ὁ διακεκομμένος ἐκπαιδευτικός καὶ λόγιος Φοῖβος Βράχας «νὰ διαβάζεται στὰ σχολεῖα μᾶς τοῦλάχιστον, συχνότερα καὶ συστηματικώτερα».

«Τὸ περιεχόμενον τῆς γραφῆς τοῦ Μακρυγιάννη» — λέει ὁ Σεφέρης — εἶναι ἡ συνείδησι ἐνὸς ὀλόκληρου λαοῦ — Μιὰ Πολύτιμη Διαθήκη».

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗΣ

Πρέσβος τῆς Ἑλλάδος

ΜΠΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΣ*

(διήγημα)

“Ολα πήγαναν έτσι κανονικά σά ρολόι, όταν έφτασε ξαφνικά, όπως ξαφνικά έφταναν όλα στους ανήσυχους αυτούς καιρούς, ή είδηση πού θά άλλαζε τό ριζικό τους.

“Ένα πρωί κλεισμένοι στό κρηφώνα τό συζητούσαν μέ τό Γρηγόρη.

—Τό πλοίο θά έρθη σέ λίγο. Θά έρθη, μιά δέν πρέπει νά φύγη... τούλεγε ό μεγάλος του φίλος.

“Ο Κίμων στά τελευταία λόγια ανάτριχασε. Σήκωσε τό κεφάλι και άτένισε τό Γρηγόρη. Στο μισοσκόταδο τά μάτια του έλαμπαν σκληρά, άσυγκίνητα, μέ βλέμμα τέλειας αυτοκυριαρχίας.

—Και δέν θά φύγη. Άκούς; μουρμούρισε πάλι μέσ’ από τά σφιγμένα του χείλη.

Σηκώθηκε. “Έρθε κοντά του. Άκούμπησε τά στιβαρά του χέρια στους ώμους του παιδιού και τόν άτένισε.

—Κίμων, πρέπει νά μέ βοηθήσης. Τώρα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά.

—Θά κάνω ότι είναι στή δύναμή μου.

—Θά τά παίξουμε όλα γιά όλα στήν ύπόθεση αυτή.

Τά λόγια μέ τό τραγικό και μεγάλο τους νόημα σφηνώθηκαν στό μυαλούδακι του.

Τί είχαν αλήθεια νά παίξουν σ’ ένα παιχνίδι πολέμου τόσο σκληρό; Γυμνή τή ψυχή, τή ζωή τους, τή ζωή τών αγαπημένων τους.

“Ο Γρηγόρης σά νά διάβαζε στό βάθος τής σκέψης του χαμογέλασε.

—«Θεία είναι ή άδαφη, Κίμων. Μιά φορά κανείς πεθαίνει...».

Δέν ήταν καιρός νά σταματήσουν σέ περισσότερες σκέψεις. Δέν ήταν καιρός νά αναμετρήσουν τίποτε.

«Στό παιχνίδι γιά τήν Έλευθερία δίνεται κανείς μ’ όλη τήν άσυλλογισιά του, χωρίς συμβιβασμούς, χωρίς ύπολογισμούς», έλεγε πάντα ό πατέρας του. Και ό Κίμων πίστευε πώς έτσι είναι, έτσι πρέπει νά είναι.

—Λοιπόν μικρό μου φίλε; έπτε πάλι ό Γρηγόρης. Είσαι έτοιμος;

—Ναί. “Έτοιμος.

—Ωραία. Θά άνιχνεύεις μέ τό βλέμμα τά μάκρη του όριζοντα. Και μόλις τό πλοίο φανεϊ, θά τρέξης νά μου τό πής.

—Νά είσαι ήσυχος.

“Εσφιξαν τά χέρια.

“Ο Κίμων τράθηξε μέ βήμα άργό πρós τό Καραμπουρνάκι. Στην άκρη του άκρωτήριου στην αγαπημένη του θέση στάθηκε. Άγνάντευε τή πλατειά θάλασσα ως πέρω στον άχνό όριζοντα πού τόν στόλιζε ή δαντελωτή γραμμή τών χιονισμένων κορυφών του Όλύμπου. Οί σκέψεις του ξεδιπλώνονταν άργές, ήρεμες, σαν τό άπαλό κύμα πού έσπαζε στά ριζά του βράχου τόν άφρό του.

“Απόμεινε εκεί ως τήν ώρα πού σιγά, άνεπαίσθητα όλα βουτήχτηκαν μέσ’ τή μενεξελιά σιαά τής νύχτας. Τότε σηκώθηκε νά φύγη. Ξανάφερε στό νουό τά λόγια του φίλου του.

—Τό πλοίο θά έρθη. Μιά δέν πρέπει νά φύγη.

“Αγκαλιάζοντας πάλι τό φοικτό νόημα τών λόγων στέναξε.

“Ως τήν ώρα εκείνη είχε βοηθήσει στην έγκατάσταση του πομπού, στή μετάδοση ειδήσεων, στή φυγάδευση παλληκαριών. Άλλά σέ ένα πολεμικό γεγονός άπευθείας δέν είχε λάβει μέρος ποτέ.

* “Ο «Μπουρλοτιέρης», είναι ένα διήγημα, βγαλμένο από τό μυθιστόρημά μου «Μάρτυρες τής Έλευθερίας». Άνιστορεί τήν άληθινή ιστορία, πώς τό θέρος του 1942, στο Θερμαϊκό, βυθίστηκε από Συμμαχικό ύποβρύχιο, τό Πολεμικό «Θεόφιλος Γκωτιέ», πού ήταν λάφυρο τών Γερμανών, από τή κατεχόμενη Γαλλία.

“Ο Σμηναγός Παπανικολάου, πλήρωσε μέ τή ζωή του τό κατόρθωμα αυτό. “Ο Κίμων, γυιός άξιωματικού, πού πολεμούσε στη Μέση Άνατολή, ήταν ό συνεργός του.

Τό διήγημα είναι αφιερωμένο στα Νιάτα του κόσμου, πού άδικα άλληλοσπαράζονται και κανείς δέν ξέρει ως ποτέ θά άλληλοσπαράζονται. Και στην ευχή, μιά μέρα νά δώσουν τά χέρια. Και νά ζήσουν ειρηνικά....

Τώρα ήρθε και η δική του σειρά...

«Όταν επέστρεψε σίτι αισθανόταν κατάκοπος από αγωνία.

Η μητέρα τον υποδέχθηκε με το συνηθισμένο της χαμόγελο και τον καλημέρισε γλυκά. Έραβε καθισμένη στο ντιβάνι που είχαν κάνει από αναποδογυρισμένα κováτια. Τὴν κοίταξε με τὴνψη.

«Δὲν θὰ πῆς σὲ κανέναν τίποτε, οὔτε στὴ Μητέρα σου», εἶχε συστήσει ὁ Γρηγόρης. Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο μυστικὸ πὺ ὑποχρεώνονταν νὰ κρατήση ἀπὸ ἐκείνη.

Σήκωσε τὸ ἀγαπημένο της κεφάλι καὶ τὸν ξανακοίταξε. Ἡ καρδιά της με ἀλάθευτη διαίσθηση ἀντιλήφθηκε πὺς κάτι ξεχωριστὸ τοῦ συνέβαινε.

—Πὺς εἶσαι ἔτσι κουρασμένος καὶ γλωμός; ρώτησε.

—Σοῦ φαίνεται. Πέρασα μιὰ εὐχάριστη μέρα.

—Εἴσουν με τὸν Ἄλκη; ρώτησε ὁ Ἄνδρέας.

—Ναί, ἀπάντησε ἀόριστα ὁ Κίμων.

—Τί κάνει;

—Εἶναι σκυμμένος στὰ βιβλία, ὅπως κι' ἐσοῦ. Αὐριο θὰ σοῦ στείλῃ καινούργια νὰ νὰ διαβάσης.

—Εἶναι τόσο καλὸς νὰ με σκέπτεται πάντα. Θὰ μπορούσες κι' ἐσοῦ νὰ διαβάξες λίγο, Κίμων.

—Τὸ θέλω πολὺ. Μὰ δὲν ἔχω καιρὸ. Εἶναι τὸ «ἐμπόριο», βλέπεις. Βιοπαλαιστής.

Τὸ εἶπε με μιὰ γουστόζικη ἔκφραση, βιάζοντας τὸν ἑαυτὸ του νὰ φανῆ εὐχάριστος καὶ νὰ κἀνὲ τὸς ἄλλους νὰ χαμογελάσουν.

Τὸ Φροσάκι εἶχε γύρει στὴν ἀγκυλιὰ τῆς θείας, πὺ τοῦ χἀιδε νε τὰ σγουρὰ μαλλιὰ στοργικὰ.

Ὁ Κίμων ἔνοιωθε νὰ ἀνασαίνει. Ἦταν γαλήνια, ἤρεμα, γλυκὰ καὶ σίγουρα στὴ φτωχικὴ τους γωνιὰ.

Ἡ Μητέρα ἄφησε τὴ δουλειὰ της, σηκώθηκε, ἔστρωσε τραπέζι καὶ ἔφερε τὸ ἀχνιστὸ πληγοῦρι. Ἔφαγαν με ὄρεξη. Κουβέντιασαν λίγο ἀκόμη, ἔκαναν τὴν προσευχὴ τους καὶ πλάγισαν.

Πέρασε ὄρα πολὺ. Κάθε θόρυβος σταμάτησε. Ὅμως ἔνοιωθε ὅτι ἡ μητέρα κο τὰ του ξαγρυπνοῦσε.

—Εἶσαι ἀκόμη ξυπνός, Κίμων; ρώτησε χαμηλόφωνα κάποια στιγμή.

Δὲ σάλεψε γιὰ νὰ τὴν κἀνὲ νὰ πιστέψῃ ὅτι εἶχε ἀποκοιμηθῆ. Ἐκείνη στέναξε ἀνακουφισμένη καὶ δὲν ξαναρώτησε.

Φτωχὴ μανουῖλα. Πὺς νὰ κοιμηθῆ; Πὺς νὰ κοιμηθῆ πὺ οἱ σκέψεις παλεύουν στὸ κουρασμένο μυελουδάκι του καὶ ἡ ψυχὴ ἀγωνιὰ. Τί σκληρὸς πὺ εἶναι ὁ πόλεμος. Τὸ πλοιο πὺ με τὴν ἀδμονιὰ περιμένει ὁ Γρηγόρης θὰ εἶναι γεμὰτο στρατιωτὰκια. Νεοσύλλεκτους. Παιδιὰ ἀμούστακα, πὺ θὰ στέκονται ἀλύγιστα στὶς ντοῦρες χνουδάτες στολὲς τους καὶ τίς ψηλὲς κατὰμαυρες μπότες.

Ἴσως νὰ ξεκίνησαν γιὰ τὴ μεγάλη περιπέτεια με ἔνθουσιασμό. Ἴσως νὰ αισθάνονται καὶ αὐτοὶ ὅπως οἱ δικοὶ μας: Ἄγάπη γιὰ τὴ Πατρίδα, πόθο γιὰ τὰ μεγάλα.

Τώρα πὺ τὸ σκέπτεται τὸ βρίσκει πολὺ φυσικὸ. «Ἄγάπη γιὰ τὴ Πατρίδα, πόθο γιὰ τὰ μεγάλα»...

Ἄφοῦ εἶναι τὸ ἴδιο κίνητρο, γιὰτὶ νὰ εἶναι ἀντίθετη ἡ πράξη; Πιὰτὶ νὰ δομᾶ ὁ ἕνας νὰ σπασάξῃ τὸν ἄλλο;

Τὰ παιδιά πὺ θὰ ἔρθουν δὲν πρέπει νὰ φύγουν, γιὰτὶ τὰ ἄλλα παιδιά ἐκεῖ κάτω, τὰ δικὰ μας παιδιά, πρέπει νὰ ζήσουν καὶ νὰ μεγαλοργήσουν γιὰ τὴ δικὴ μας Πατρίδα. Γιὰ νὰ ζήσουν ἐκεῖνα, πρέπει νὰ χαθοῦν αὐτὰ. Πρέπει νὰ ἀνοίξῃ τὸ γαλανὸ κῆμα τοῦ Θεομαϊκοῦ καὶ νὰ τὰ καταπῆ στὰ βάθη του, μαζί με τὸ μεγαλύτερο καράβι καὶ τὰ φονικά του ὅπλα.

Καὶ κάπου, ποὺς ξέρεῖ σὲ ποιὰ γωνιὰ, ἡ Μητέρα τοῦ Φοίτς, τοῦ Κάρλ, τοῦ Γιόχαν, θὰ περιμένῃ γιὰ μέρες δακρυσιμένη τὸ ταχυδρόμο με τὸ γνῶριμο στρατιωτικὸ φάκελλο, τὸ φάκελλο πὺ δὲν θὰ ἔρθῃ ποτὲ πιά.

Ναί, ἀλλὰ ἂν τὸ καράβι περάσῃ τὸ κάβο τοῦ Καϊράπουρου, ἂν ὁ Φοίτς, ὁ Κάρλ, ὁ Γιόχαν καὶ τὰ φονικά τους ὅπλα φτάσουν στὴ Λυβικὴ ἀκτὴ καὶ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση τῶν συμμάχων; Ἄν τὸσες καὶ τὸσες Ἑλληνίδες Μάνες περιμένουν με ἀγωνιὰ τὸ γνῶριμο στρατιωτικὸ φάκελλο κι' ὁ ταχυδρόμος δὲν τὸν φέρει ποτὲ πιά;

Θεέ, εἶναι δίκιο, δίκιο, δίκιο. Τὸ πλοιο δὲν πρέπει νὰ φύγῃ...

Περή ενε ὅλη τὴν ἄλλη μέρα καὶ μὲ ἀνεξήγητη ἀνακούφιση δὲν εἶδε τὸ πλοῖο νὰ φανῇ. Ἦρθε τὸ βράδι καὶ ἐπέστρεψε σὰτι καὶ κούρνιασε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μητέρας του καὶ σκεπτόταν παρηγορημένος πὼς ἐπειδὴ τὸ πλοῖο δὲν ἦρθε, οἱ Μητέρες τοῦ Φρίτς, τοῦ Κάρολ καὶ τοῦ Γιόχαν, μπορούσαν ἀκόμη νὰ διατηροῦν τὶς φωτερές τους ἐλπίδες.

Ἄν τὸ πλοῖο δὲν κατέφθανε ποτέ... Μὰ τότε θὰ γλυστορούσε σὲ ἄλλες θάλασσες. Θὰ ἔφτανε σῶο ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔφτανε νὰ φτάσῃ!

Ὅχι, ὄχι. Καλλιτέρα νὰ ἐρχόταν. Τώρα πού ὅλα ἦταν καλὰ προετοιμασμένα. Καλλιτέρα νὰ ἐρχόταν καὶ νὰ μὴν ἔφτανε ποτέ.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πλοῖο φάνηκε. Ἦταν ἓνα καράβι ὅπως τὸ ἔβλεπε στὴν φαντασία του. Ἀπέραντο, μεγάλο, ὠραῖο, κάτασπρο, περήφανο.

Ἄστραφτε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο μὲ τὰ πολλὰ φουγάρα καὶ τὰ ἀμέτρητα κανόνια. Ἦταν μὰ ὁμορφιὰ τὸ ὄπαλό του γλύστερημα πάνω στὸ γαλήνιο κύμα, πού ἔσχιζε μὲ τὴν αἰχμὴ τῆς πλώρης καὶ ἄνοιγε ἀφροσιμένο.

Τοῦ φάνηκε πὼς ἦταν τὸ μαγικὸ καράβι τῆς Μοίρας πού ἐρχόταν ἀπὸ τὰ μακρινὰ ἀκρογιάλια τοῦ Ἄγνωστου γιὰ νὰ τὸν συναντήσῃ.

Μιά δύναμη ἀόρατη τὸν καθήλωνε σὲ νὰ τὸν πρόσταζε νὰ ὑπακούσῃ σ' αὐτὸ πού ἦταν καθήκον του. Ὅμως ἓνα συναίσθημα ἀκόμη πῶς δυνατό ἀμύνης, τὸν παρώτρυνε νὰ φύγῃ πανικόβλητος.

Γύρσε τὴ πλάτη στὸ πέλαγος καὶ θέλησε νὰ τὸ βάλῃ στὰ πόδια. Μὰ μετάνοισε. Ἦταν μὰ παρόρμηση γελοία. Γιατί νὰ φοβάται;

Ἔστρεψε πάλι πρὸς τὴ θάλασσα. Τὸ καράβι ἦταν ἐκεῖ, ἔπλεε σιγαλὰ ἀνάλαφρα πάνω στὸ κύμα. Ἦταν ἐκεῖ, ἀληθινὸ ὅσο ἡ ὁμορφὴ μέρα τοῦ Θεοῦ πού τὸ ἔλουζε στὸ χροσὸ τῆς φῶς.

Ὅφειλε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολή. Νὰ τρέξῃ στὸ Γρηγόρη, νὰ τοῦ τὸ πῇ.

Ξεκίνησε, μὰ κοντοστάθηκε. Οἱ φόβοι πῶς δυνατοὶ τώρα τρεμόπαζαν στὴ ψυχὴ του. Τὸ προαίσθημα πὼς κάτι φρικτὸ ἐμελλε νὰ συμβῇ, τὸν ἔπνιγε.

«Ὁ πόλεμος εἶναι ἀνάγκη, δὲν εἶναι συναίσθημα», ἄκουσε πάλι μέσα του τὴ φωνὴ τοῦ Πατέρα. Ἦταν μὰ φωνὴ πῶς δυνατὴ ἀπὸ τὴ Μοίρα.

«Δὲν ὑπάρχει Μοίρα. Ὅταν μετριέται κανεὶς μὲ τὸν κίνδυνο εἶναι ἀνάγκη»

Ναί. Εἶναι ἀνάγκη. Ἡ ἀνάγκη κάνει τὸν ἦρωα. Τὸ καλὸ παλληγάρι δὲν ὑποχωρεῖ. Στέκει ἀντίκρου στὰ βόλαια, ὡς τὸ τέλος.

Κοίταξε πάλι τὸ καράβι. Τὸ κοίταξε ὥρα πολλή. Σὰ νάταν στὸν ἀπέραντο κόσμο αὐτὸς μόνον καὶ τοῦτο τὸ περήφανο πλεούμενο. Τέλος, ἓνα χαμόγελο σαρκασμοῦ πλανήθηκε στὰ χεῖλη του.

—Γιατί νὰ φοβοῦμαι πὼς τὸ καράβι θὰ εἶναι ἡ Μοίρα μου, ἀφοῦ ἐγὼ μπορῶ νὰ γίνω ἡ Μοίρα τοῦ καραβιοῦ;... ψιθύρισε.

Σὲ λίγο μὲ τὴ καρδιά στέρεη, τὰ νεῦρα γερὰ τσιτωμένα, βρισκόταν κοντὰ στὸ Γρηγόρη.

—Τὸ πλοῖο φάνηκε.

—Ὁραῖα! ἔκανε ἐκεῖνος ἐνθουσιασμένος σὰν τὸ πολεμιστὴ πού ἔχει μπροστά του μὴ βέβαιη νίκη. Τώρα νὰ προσέχουμε τὶς κινήσεις τους. Τὰ μάτια μας τέσσερα.

Τὸ καράβι ἦταν λάφυρο τῆς Γερμανίας ἀπὸ τὴ κατεχόμενη Γαλλία καὶ **ὀνομάζονταν** «Θεόφιλος Γκωτιέ».

—Ποῖος ἔξρει γιὰ πῶς ἀρμενίζει καὶ τί κακὰ προμηνᾷ τοῦτο τὸ πελώριο κήτος, εἴτε σκεπτικὴ ἢ μητέρα, καθὼς ἀπὸ τὴ βεραντοῦλα τους τὰ μάτια τῆς πλανιόταν στὸ λιμάνι ἀντικρῦ.

Τὴν ἄκουσε καὶ ἀνατόχισσε. Ἄλλοτε τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν γεμάτο πλοῖα. Μικρὰ, μεγάλα πλοῖα, ὑπερωκεάνεια, πού κατέπλεαν ἀπὸ ὅλες τὶς θάλασσες στὸ συγκοινωνιακὸ αὐτὸ κόμβο τῆς Μεσογείου. Τώρα οἱ βάρβαροι νέκρωσαν τὸ λιμάνι. Ὅπως νέκρωσαν ὅλα γύρω. Ὅπως νέκρωσαν τὶς καρδιές τους.

Μὰ ἄξαφνα στὸ ἔρημο λιμάνι, τοῦτο τὸ πλεούμενο, ἔδωσε ζωή.

Τὸ ἀπόγεμα ἢ παραλία γέμιζε νεοσύλλεκτους. Παιδιὰ στητὰ, ἀλύγιστα, περήφανα, ἀμυαλα ὅπως τὸ εἶχε φανταστῇ. Ριχνόταν μὲ βουλιμῖα στὰ χαροπτόρωμά του. Κάθε λίγο πεταγόταν στὸ φούρο νὰ γεμίσῃ τὸ πανοράμι του, ὥσπου ὁ φούρναρης τοῦλεγε:

—Δὲν ἔχει πιά.

Καθὼς οἱ νεοσύλλεκτοι Γερμανοὶ τοῦ πᾶνανε κουβέντα ἤθελε νὰ ρωτήσῃ μὴν ἦταν ἀνάμεσα τους ὁ Κάρολ, ὁ Φράντς, ὁ Γιόχαν, ὀνόματα κοινὰ, συνηθισμένα, πού μπορεῖς νὰ τὰ συναντήσῃς ἄπειρες φορὲς μέσα σὲ τοῦτο τὸ ὁμοίωμαρο πλῆθος.

Ἦθελε μὲ παιδιάτικη ἀφέλεια, μ' ὅλη τὴ λύπη ποὺ πλημμυροῦσε τὴ καρδιά του, νὰ ρωτήσῃ αὐτὸν τὸν ἄγνωστο Φρίτς, τὸν Γιόχαν καὶ τὸν Κάρολ, ἂν φρόντισαν νὰ στείλουν ἓνα θερμὸ γράμμα ἀγάπης στὴ μακρυνὴ τους Μητέρα. Στὴ Μητέρα ποὺ τὸ στήθος τῆς δικῆς του πολυλατρεμμένης Μανούλας. Νὰ τοὺς ρωτήσῃ ἂν ἔστειλαν ἓνα στεγνὸ μήνυμα στὴ Μητέρα, ποὺ ἡ καρδιά της θὰ σχιστῆ μὲ μιὰ ἀνεπούλωτη πληγὴ ὅταν μάθῃ ὅτι τὸ γαλανὸ ἀφρισμένο κύμα τοῦ Θεσβαϊκοῦ ἄνοιξε καὶ καταπόντισε στὰ βάθη του τὰ δροσερὰ τους νειάτα, γιατί αὐτὸς, ὁ Κίμων, ὁ μικρὸς κουλουρτζῆς τῆς γωνιάς τοῦ δρόμου, τὸ φτωχὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὴ χλωμὴ, ἀδυνατισμένη ὄψη, τὰ τριμμένα ρούχα, αὐτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο, ἔδωσε τὸ σῆμα τοῦ ὀλέθρου...

Ἄν μποροῦσε θὰ ἔπεφτε στὰ πόδια νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ τὸν Φρίτς, τὸν Κάρολ, τὸν Γιόχαν, ἀπὸ τὰ ἄθωα κονταβάκια, ποὺ βαδίζουν τυφλὰ κάτω ἀπὸ τὰ κακοῦργα παραγγέλματα τῶν ἀρχηγῶν τους. Τῶν ἀρχηγῶν ποὺ πνίγουν μὲ μιὰ ἀνήκουστη βαρβαρότητα τὶς ἐλευθερίες τῶν λαῶν.

Θὰ ζητοῦσε συγγνώμην ἀπὸ τὸν Φρίτς, τὸν Κάρολ, τὸν Γιόχαν καὶ θὰ ἔτρεχε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ χρέος. Γιατί αὐτὸ ὑπαγορεύει ἡ Πατρίδα ποὺ ἀντιστέκεται μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις Τῆς γιὰ τὸ ἀπαράβατο δικαίωμα τῆς Ἑλευθερίας.

Θὰ ἔτρεχε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ χρέος, γιατί αὐτὸς, ὁ μικροῦλης, ὁ κουλουρτζῆς τῆς γωνιάς τοῦ δρόμου, τὸ φτωχὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὴ παραδόση γενεῶν καὶ γενεῶν ποὺ θυσιάστηκαν γιὰ τὴ Πατρίδα στὸ αἷμα του, δὲν μποροῦσε νὰ μὴ φανῆ ἀντάξιος τῶν μπουρλοτιερίδων τοῦ 21, τοῦ Βότση... Μόνο μὲ τὴν Ἱστορία δὲν χωροῦν συμβίβασμοί.

Καθὼς πάλευε ἀγῶνα μὲ τὴ συνείδησή του, τρώπωσε στὸ γραφεῖο τοῦ παπποῦ. Στὸ ἀπανεμο λιμάνι, ὅπου μονάχα μποροῦσε νὰ βρῆ λίγη ἀνακούφιση καὶ παρηγοριά.

Τὸν βρῆκε σκαμμένο στὰ χαρτιά. Σήκωσε τὸ γλυκὸ του πρόσωπο, τὸν χαμογέλασε καὶ σὰ νῆταν μέσα στὴ σκέψη του, τὸν ρώτησε:

—Τὸ εἶδες τὸ πλοῖο;

Ὁ Κίμων ποὺ δὲν περιέμενε ἔτσι ἀπότομα τὴν ἐρώτηση αὐτή, χλωμάσε, ἔπειτα κοκκίνισε σὰν παπαρούνα. Ἐσκυψε τὸ πρόσωπο μὴ προδόσῃ τὴν ταραχὴ του.

Ὁ παπποῦς στέναξε.

—Εἶναι χιλιάδες στρατιῶτες καὶ ἄφθωνα πολεμοφόδια. Πᾶνε νὰ ἐμποδίσουν τὶς ἀποβάσεις.

Τὸν κοίταξε πάλι βαθειὰ στὰ μάτια καὶ στέναξε.

Ἄν τὸ πλοῖο δὲν ἔφτανε ποτὲ στὸν προορισμὸ του... ψιθύρισε.

—Τὸ ἐγκρίνεις κ' ἐσὺ λοιπὸν παπποῦ; θέλησε ὁ Κίμων νὰ ρωτήσῃ. Μὰ δαγκώθηκε μὴ προδοθῆ. Μέσα του ὅμως ἔνοιωσε μιὰ γαλήνη ἀέραντη. Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τοῦ στρατηγείου, τοῦ Γρηγόρη, τοῦ παπποῦ, τῆς Μητέρας, τοῦ κάθε Ἑλληνα. Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τοῦ Θεοῦ, ποὺ καιροφυλακτεῖ καὶ κατευθύνει...

Τὸ πλοῖο νὰ μὴ φτάσῃ. Καὶ δὲν θὰ φτάσῃ...

Ἦρθε ἡ πέμπτη μέρα ἀπὸ τὴν ἀφιξὴ τοῦ καραβιοῦ καὶ δὲν εἶχε τραβήξει τὴ ματιὰ ἀπὸ πάνω του, κατασκοπεύοντας. Σήμερα οἱ κινήσεις, οἱ ἐτοιμασίες προδίδαν ἀναχώρηση. Ὅλο τὸ ἀπομεσήμερο μάταια πρόσεμενε μὲ τὸ πανερόα του γεμάτο χαρουπόψωμα τὴ «πελατεία» του, τὸν Κάρολ, τὸν Φρίτς, τὸν Γιόχαν, νὰ πλημμυρίσουν μὲ τὶς φωνές τους καὶ τὸ βαρὺ βῆμα τους τὴ παραλία. Δὲν κατέθηκε κανεὶς.

Ἐφερνε τὶς πληροφορίες του κάθε λίγο στὸ Γρηγόρη ποὺ περιέμενε στὴ κρημνῶνα νευρικός, καπνίζοντας ὀλοένα.

—Πρόσεξε. Μόλις σηκώσῃ ἀγκυρα θὰ τρέξῃς νὰ μὲ πῆς. Δὲν θὰ χάσομερήσῃς οὔτε λεπτὸ.

Ὁ Κίμων ἔτρεχε στὸ λιμάνι. Ἐφερνε βόλτες, διαλαλοῦσε τὰ κουλούρια του καὶ μὲ πρεμάμενη καρδιὰ κοιτοῦσε τὸ χαλύβδινο κολοσσό.

Τὸ καραβὶ ἔμοιαζε σὰ γίγαντας παραμυθιοῦ. Κι' ἓνας νάνος αὐτὸς, ἓνα τόσο δὰ μικρὸ ἀσημαντὸ πλάσματάκι πάλευε νὰ τὰ βάλῃ μαζί του.

«Ὡς οὖν Λιαίου καθήλας τὴν ἔπαρσιν...» ἔκουσε μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του μελωδικὴ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰγνᾶτιου, καθὼς πρεμάμενη ἔσβυνε κάτω ἀπὸ τοὺς τροῦλους τῆς Ἁγίας Δικατερίνης, τοὺς τροῦλους ποὺ τοὺς σκέπασε αἰῶνων καὶ αἰῶνων ἡ πίστη τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Ἰγνᾶτιος εἰδοποιημένος ἀπὸ τὸ Γρηγόρη θὰ περιμένη τούτῃ τὴ στιγμὴ κρημνιμένος σὲ μιὰ σκῆτη, στὰ βαθύσκωτα δάση τοῦ Ἄθω μὲ τὰ ἀκουστικά στὰ αὐτιά, νὰ συλλάβῃ τὸ μήνυμα.

Ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ τὰ νερά τοῦ πελάγου τὸ συμμαχικὸ ὑποβρύχιο θὰ περιμένῃ. Καὶ ὅλα θὰ τελειώσουν «ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ», ὅπως ὅταν σαλπίσῃ ἡ σάλπιγγα στὴ στερεὴ κρίση.

Κι' ἀντίο Φρίτς, Κάρολ, Γιόχαν. Ἀντίο γιὰ πάντα....

Ἄν δὲν δώσῃ σωστὴ ὥρα στὸ Γρηγόρη, ἂν τοὺς παραπλανήσῃ, ἂν ἀστοχήσῃ ὁ Ἰγνάτιος, ἂν δὲν βγῇ σὲ προϋπάντηση τοῦ πλοίου τὸ ὑποβρύχιο, ἢ καταστροφὴ θὰ ἀποφεύγονταν. Ὁ χαλύβδινος κολοσσὸς μὲ ὅλο τὸ στρατό, τὰ κανόνια, τὰ πολεμικὰ ἐφόδια, θὰ γλιστροῦσε ἔξω ἀπὸ τὸ Θερμαϊκὸ, στ' ἀνοικτὰ τοῦ πελάγου....

Ἡ μοῖρα τῶσων καὶ τῶσων ἀνθρώπων ἦταν στὰ χέρια του, στὸ σαφῆ ὑπολογισμό του. Ἡ μοῖρα τῶσων ἀνθρώπων στὰ χέρια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

«Ὡς οὖν Λιαίου...»

Ὁ Ἅγιος Στρατηλάτης θυσίασε τὰ πάντα, νέος, ὠραῖος, τρισέβδοξος πάνω στὴ καλὴ του ὥρα, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἄνιση πάλῃ μεταξὺ Λιαίου καὶ Νέστορα. Ποιὸ τίμημα ὁ Θεὸς θὰ ζητήσῃ ἀραγε ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ τὸ μικροῦλῃ Κίμωνα ἂν καταβάλλῃ τὸν Δράκοντα;

«Ὅλα γιὰ ὅλα», εἶχε πει ὁ Γρηγόρης. Θυμῆθηκε τὰ λόγια του πάλι καὶ ἀνατρίχιασε. Τὸ φρικτὸ συναίσθημα πῶς εἶναι γαντζωμένος στὰ νύχια μιᾶς ἀόρατης δυνάμεως πὸν τὸν καθιλώνει, πὸν δὲν μπορεῖ νὰ τῆς ξεφύγῃ, πλημμύρισε πάλι, μὲ θανάσιμη ἀγωνία τὴ ψυχὴ του.

«Ἀνοησίες», μουρμούρισε, γιὰ νὰ δώσῃ θάρρος στὸν ἑαυτὸ του.

Ἀνοησίες. Τί εἶναι ὁ τρόμος του μπροστὰ στὸ γενικὸ χαλασμό;

Τὰ ἀδέλφια μας πεθαίνουν κάθε μέρα κατὰ χιλιάδες. Στρατιῶτες πέφτουν στὰ μέτωπα, ὄμηροι τουφεκίζονται, ἄλλοι σαπίζουν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, ἢ πείνα, ἢ γύμνια, οἱ ἀρρώστειες μαστίζουν τὸ λαό. Κι' αὐτὸς μέσ' στὴ συντέλεια στέκεται καὶ ρωτᾷ γιὰ τὸ τίμημα. Ποιὸ τίμημα; «Ὅλα γιὰ ὅλα». Τὸ εἶχε ὀρκιστεῖ. Ἐπρεπε νὰ τηρήσῃ τὸν ὄρκο. Ναὶ εἶναι ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀποφασισμένο καὶ ὅτι γίνεῖ εἶναι τὸ θέλημα Του.

Ἀντίο Κάρολ, Γιόχαν, Φίλιπς! Ἀντίο. Θὰ μπορούσε νὰ ἦταν διαφορετικὴ ἡ ζωὴ γιὰ μένα, γιὰ πόσα παιδιὰ πὸν βασανίζονται ἄδικα. Μὰ δεθήκαμε ὅλοι στὰ πλοκάμια τῆς ἀλήστιας, τῆς ἀδυσώπητης αὐτῆς ἀνάγκης. Κι' ὅποιος φάει τὸν ἄλλο...

Ἀντίο. Σ' εἶνα καλλίτερο, πὸ δίκαιο κόσμο μπορεῖ κάποτε νὰ σμίξωμε φίλοι...

—Γρηγόρη. Σήκωσαν ἀγκυρα. Στις 6.12' ἀκριβῶς.

Ὁ Γρηγόρης δὲν εἶπε τίποτε. Πέταξε τὸ τσιγάρο. Σηκώθηκε Κλείστηκε στὸ σκοτεινὸ κελλί.

Ὁ Κίμων περσίμενε κρατώντας τὴν ἀνάσα του, μὲ καρδιὰ παγωμένη.

Δὲν ἀκούσταν ὁ παραμικρὸς θόρυβος. Ὅμως στὰ μύχια τῆς ψυχῆς του ἀντηχοῦσαν ἀσὰ σὲ ἀπέραντο κενὸ ὀλοκάθαραι, οἱ ἦχοι.

—Τάα, τάα, τὰκτῶντάκ....

Ὁ Ἰγνάτιος θὰ ἔγραφε τὸ μήνυμα μὲ χέρια πὸν θὰ φάνταζαν κατάλευκα μέσα ἀπὸ τὰ πλατειὰ μανίκια τοῦ μαύρου ῥάσου. Τὰ χέρια πὸν θὰ σημείωναν μὲ μιὰ κίνηση τὸ τέλος μιᾶς κοσμογονίας.

Ἐπρεπε σὲ μιὰ ὥρα, τὸ πολὺ ὡς τις 7.12' νὰ ἔχουν τελειώσῃ ὅλα.

Ὁ Γρηγόρης πρόβαλε στὴν πόρτα. Ἦταν χλωμὸς ὡς κέρινος. Τρίκλιζε.

—Ἐδῶ εἶσαι ἀκόμη; ρώτησε ἀπότομα. Δὲν σὲ χρειάζομαι πιά. Πήγαινε!

Ὁ Κίμων σήκωσε τὸ πανεφθαλμοῦ του. Χαρέτησε σιωπηλὰ μὲ τὸ βλέμμα καὶ ἔφυγε.

Ἐτρεξε μὲ λαχτάρα κοντὰ στὴν Μητέρα του. Χώθηκε στὴν ἀγκαλιά της. Ἐτρεμε ὅλος.

—Κίμων τί ἔχεις; Τί ἔπαθες; ρώτησε ἀήσυχη κι' ἡ δροσερὴ της παλάμη ἀκούμπησε στὸ μέτωπο του, ἐκεῖ πὸν πάλευαν οἱ ἄτακτες σκέψεις.

—Τίποτα. Εἶμαι πολὺ κουρασμένος.

Ἀρπάζε με τίς δυὸ χούφτες λαχταρισμένους στὸ χέρι της, νὰ τὸ κρατήσῃ ἐκεῖ πὸν ἀκουμποῦσε καὶ τὸν ἀνακούφιζε.

—Ἐτσι μανούλα. Ἄφησε τὸ χεράκι σου ἐδῶ, στὸ μέτωπο.

Σφίχθηκε στὴν ἀγκαλιά της προσπαθώντας νὰ ἐπιβληθῇ στὴν ταραχὴ του. Μὰ ἔτρεμε. Ἐτρεμε... Τοῦ φανόταν πὲς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ σχιζόταν ἡ γῆ ἀπὸ τὰ πόδια του νὰ τὸν καταπαῖ.

‘Ο Κανάρης είχε ένα τόσο σίγουρο χέρι όταν έβαζε μπουρλότο στη Τούρκικη ναυαρχίδα! Θυμάμαι την εικόνα κρεμασμένη στη σάλα του Σχολείου. ‘Ο Κανάρης στεκόταν ίσος, περήφανος στη μικρή του βάρκα και κοιτούσε κατά πρόσωπο το πανικό που είχε σπείρει στα στήθη του έχθρου, ψύχραμος, άμετανόητος, με το μέτωπο ψηλά, φιλημένο από τη Δόξα. Αυτός δεν τολμά ούτε από μακριά να ακούσει το θόρυβο. Δεν τολμά να σκεφθή πως σε λίγα λεπτά ο Κάρολ, ο Φρίτζ, ο Γιόχαν, θα βυθίζονταν στην άγωνία του θανάτου, χωρίς ένα απαλό άφρο χέρι ν’ απλώσει στο μέτωπό τους, ν’ απαλύνει τις ύστατες σκέψεις τους, χωρίς ένας λόγος να ψαύση την ακοή τους, ένα βλέμμα να γλυκάνη το στεγνό τους παράπονο.

—Το χέρι σου μανούλα, μη τραβάς το χέρι σου... Μή παρακαλώ.

Είναι τόσο φρικτός ο θάνατος στον πόλεμο. ‘Αχ γιατί;

—‘Οχι καλό μου, σύχασε.

Είχε τόση συμπίνοια ή φωνή της. ‘Α, Μάνα, μάνα....

‘Αναλύθηκε σε δάκρυα. ‘Εκείνη τον άφησε να ξεσπάσει. Άες και μάντευε το μυστικό του. ‘Ενα μυστικό τόσο μεγάλο, που δε μπορούσε να το χωρέσει ή καρδούλα του.

‘Εκλαιγε, έκλαιγε άσυγκράτητα. ‘Ηθελε να τον πνίξει ένας άκεανός από δάκρυα, προτού ακόμη άνοίξει το κύμα του Θερμαϊκού και πνίξει στα βάθη του τα παιδιά από τις άγνωστες μακρινές Μητέρες.

Τότε έφθασε ή φοβερή στιγμή. ‘Η Θεσσαλονίκη σύστηρε από τα θεμέλια της. ‘Ο τόπος βούξε, βρυχήθηκε, σαν ένας κόσμος να κατέρρεε στα τάραρα. Τα τζάμα έτριξαν θρηνολογώντας και οι σειρήνες ούρλιαξαν.

‘Όλα τέλειωσαν σε μιá στιγμή. Μιά άδιόρατη στιγμούλα μέσα στην άιωνιότητα.

‘Ο Φρίτζ, ο Κάρολ, ο Γιόχαν, χιλιάδες σύντροφοι γεμάτοι νειάτα, ζωή, δύναμη, πολεμικό μένος, όνειρα, έπιθυμίες, έλπίδες, καύμους, άγάπες, χαρές και πόθους, δεν ύπηρχαν πιά.

Κεί στ’ άνοιχτά, όπου το κύμα άσημώνει κάτω από το φέγγος του φεγγαριού, ή Γοργόνα, το άθάνατο πνεύμα, θα άναδυθή πάλι άπόψε, τούτη τη μυστηριακή ώρα, από το ύγρό της άντρο, μουρμουρίζοντας ευτυχισμένα!

—Ζεί ο Μεγαλέξαντρος! Ζεί. Για πάντα θα ζή, όσο οι ‘Ελληνες θα μπορούν ετσι να εργάζονται τη δόξα και την λευτεριά....

‘Ω το παραμύθι τών αίωνων, που είναι γραμμένο με το μεγαλείο του θανάτου... Κάτω από της Γοργόνας την ψαρίσια ούρά, πόσα ο Θερμαϊκός δεν σκέπασε στο πέραςμα του χρόνου... Πόσα δεν ήρθαν, δεν συνεκλόνησαν τις ψυχές, δεν πέρασαν, δεν ξεχάστηκαν.... Πόσα και πόσα. Μά ή ιδέα πάντα μένει. ‘Η ιδέα της ‘Ελλάδας, της ‘Ελευθερίας, ή υπό ποθητή.

Ποιός θέ να θυμάται ύστερα από χρόνια, από αιώνες, τον «Θεόφιλο Γκιωτιέ», το περήφανο καράβι, το ζωντανό φορτίο του, ή φωνικά του όπλα; Ποιός θές να όμολογεί την άγωνία του Γρηγόρη, τις τύψεις του ‘Ιγνάτιου, τον πόνο του μικρούλη Κίμωνα;

‘Ω ναι, τον πόνο του Κίμωνα! Τον πόνο του. Γιατί αυτό τώρα ήταν ο μικρούλης Κίμων. ‘Ενας πόνο ς. ‘Ενας άπέραντος πόνος. ‘Οπου τον άγγιζες έσταζε δόνη. Ούτε άγωνία, πιά αισθανόταν, ούτε φόβο, ούτε τύψεις. Μονάχα πόνο. ‘Ενα πόνο βαθύ, όλοκληρωτικό, ένα πόνο ως την συντέλεια, που καθάριζε τη ψυχή του από κάθε άλλη έννοια, κάθε άλλη ευθύνη και την απέδιδε στον έναντό του πάλι, άκέραια, άγνή. ώραία, δίχως φθορά.

‘Ενα πόνο που τον δόξαζε. Που ήθελε να είναι έτσι όλοκληρωτικά, συγκλονιστικά, δικός του για πάντα. Να τον άγκαλιάζει και να μην τον ξεχνά....

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Ἄσε τὴν ἀγάπη μου
 νὰ σπάσει τὸ παγωμένο μῶμαρο
 τοῦ κενοταφίου
 ποὺ ἔχεις θαμμένη μέσα τὴν καρδιά σου.
 Καὶ μὲ τὴ θέρη της
 νὰ διαλύσει τοὺς θρόμβους
 τοῦ πηχτοῦ αἵματος, πού,
 σὰν ἀποπνιχτικὸ χαμοῖνι,
 σοῦ σκοτίζουν τὰ μάτια
 καὶ δὲ σ' ἀφήνουν νὰ δεῖς
 τὴν Ἀλήθεια.

Ἄσε τὴ στοργή μου
 — Παναγία Μεγαλόχαρη —
 νὰ σὲ προστατέψει ἀπὸ τὴ λύσσα
 τῆς πεινασμένης πάνθηρας
 ποὺ σὲ παραμονεύει ὑπουλα
 στὸ σκοτάδι.

Δώσε μου
 τὴν κοιματισμένη ψυχὴ σου
 νὰ ξανακολλήσω τὰ φτερά της
 καὶ νὰ τὴν πάω
 σ' ἄγνωστους σου τόπους
 ἐκεῖ ποὺ εἶναι κι' ἡ δική μου ψυχὴ
 γονατισμένη
 μπροστὰ στὸ ταπεινὸ, ξύλινο εἰκονοστάσι
 τῆς Ἀδελφωσύνης.

Νὰ δεηθοῦν κι' οἱ δυὸ μαζύ.
 Νὰ κλάψουν κι' οἱ δυὸ μαζύ.
 Νὰ πονέσουν κι' οἱ δυὸ μαζύ.
 Νὰ ἐλπίσουν κι' οἱ δυὸ μαζύ.

Εἶσαι ἀδελφός μου.
 Τοῦ Δία κοινὰ παιδιὰ εἴμαστε.

Ὁ Ἡφαίστας, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Πλούτων,
 οἱ Νύμφες.
 Κοινὲς χαρὲς
 κοινὲς ἔγνοιες
 μᾶς δίνουν.

Ἀδελφέ μου,
 ἔλα νὰ μοιραστοῦμε
 ἐκεῖνο ποὺ μ' ἐλέησε σήμερα ὁ Ἐπίστος.
 Ἔλα νὰ ποῦμε ἀπὸ τὴν ἴδια λήκυθο
 τὸ γλυκὸ κρασί τῆς Ἀγάπης.
 Ἔλα ν' ἀνεβάσουμε τὰ παιδιὰ μας
 στὰ Ἰμαλῆα,
 νὰ τοὺς δεῖξουμε τοὺς ἀνθρώπους
 καὶ νὰ τοὺς ποῦμε:
 —Νὰ τ' ἀδέλφια σας.
 Οἱ Θεοὶ σας κι' οἱ Θεοὶ τοὺς
 ἴδιοι.

Μάννα σας καὶ μάννα τοὺς
 ἢ Γῆς.
 Πατέρας σας καὶ πατέρας τοὺς
 ὁ Ἥλιος.

Ἀγαπάτε τοὺς
 εἶναι ἀδελφοὶ σας.

.....
 Χτυποῦν οἱ καμπάνες τῆς Ἀνάστασης.
 Ἄρατε Πύλας...
 Λύσε τὸν κόμπο τῆς καρδιάς σου,
 ἀδελφέ μου,
 Καὶ δέξου τὴν ἀπολύτρωση.

Χριστὸς Ἀνέστη!
 Χριστὸς Ἀνέστη!
 Χριστὸς Ἀνέστη!

ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ

ΠΑΤΩΝΤΑΣ ΤΑ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΑ ΦΥΛΛΑ

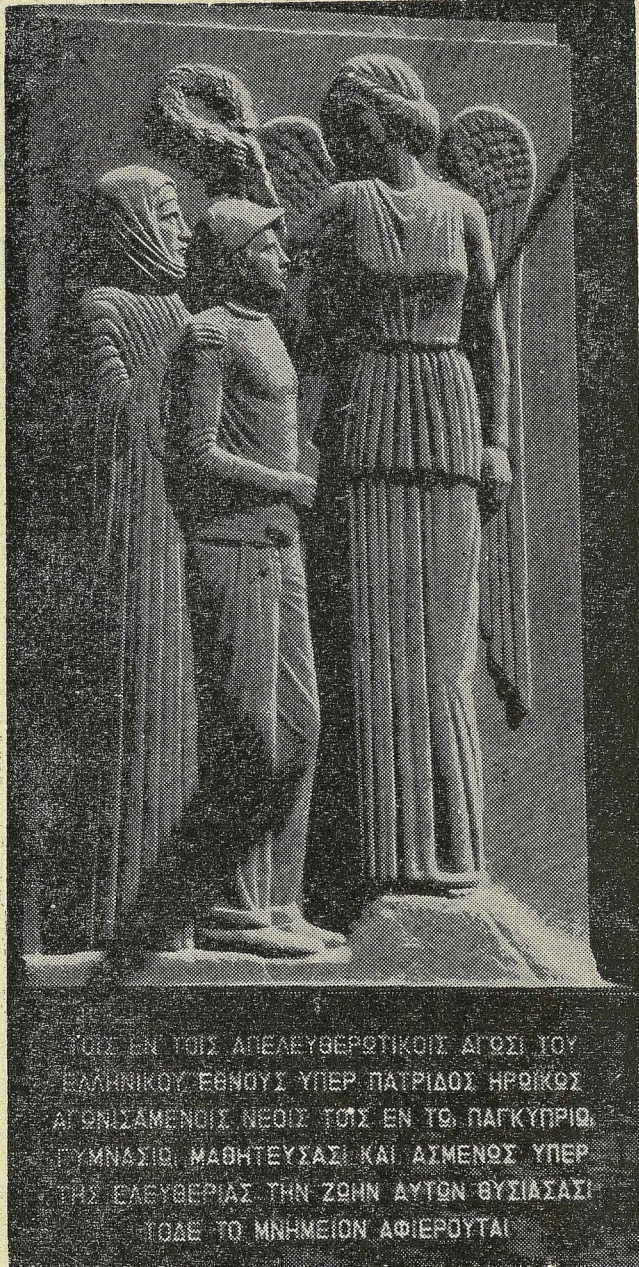
τοῦ R. FROST

Πατοῦσα ὀλημερὶς τὰ φύλλα ὄσπου κουράστηκα φθινοπωρινὰ
 Θεὸς ξέρει σὰν τί λογῆς χρώματα καὶ σχήματα ἀπὸ φύλλα πάτησα καὶ μόλυνα.
 Μπορεῖ καὶ νὰ φοβόμουν καὶ γι' αὐτὸ μὲ δύναμη νὰ πάτησα, νὰ πέρασα σὰν τὸ βορῆ.
 Πάτησα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου τὰ φύλλα ἄλλης μᾶς χρονιάς μὲ σιγουριά.

Ὅλο τὸ καλοκαίρι βερίσκονταν ψηλότερα ἀπὸ μένα πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου
 Στὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ τους πέρασαν στὴ Γῆ νὰ φτάσουν ἀπὸ πλάι μου.
 Ὅλο τὸ καλοκαίρι νόμιζα πὼς τ' ἄκουα νὰ μ' ἀπειλοῦν μέσα ἀπὸ τὴν πνοή τους.
 Καὶ μόλις ἦλθαν φάνηκε πὼς ἤθελαν στὸ Χάρο νὰ μὲ πάρουνε μαζὶ τους.

Μίλησαν στὸν φυγάδα τῆς καρδιάς μου σὰν νὰ μιλοῦσαν φύλλο μὲ τὸ φύλλο
 Μ' ἄγγιξαν τὰ ματόκλαδα καὶ χάδειψαν τὰ χεῖλή μου καλώντας με σὲ θεῖον σὰν σὲ φίλο
 Αὐτὸς δὲν ἦταν λόγος βέβαια γιατί ἐκεῖνα ἔφυγαν κι' ἐγὼ ν' ἀποδημήσω.
 Στιρίζω πεισματάρικα τὰ πόδια μου στὴ Γῆ ἕνα ἄλλο χιονισμένο χρόνον νὰ πατήσω.

Μετ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΙΣ ΔΙΟΞΙ ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΗΡΟΚΟΣ
ΑΓΩΝΙΣΑΜΕΝΟΙΣ ΝΕΟΙΣ ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΩ ΠΑΓΚΥΠΡΙΩ
ΓΥΜΝΑΣΙΩ, ΜΑΘΗΤΕΥΣΑΣΙ ΚΑΙ ΔΙΣΜΕΝΟΣ ΥΠΕΡ
ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΑΥΤΩΝ ΘΥΣΙΑΣΑΣΙ
ΤΟΔΕ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

Γλυπτό: Ν. Δυμιώτη.

ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΠΟΥ ΠΕΣΑΝΕ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Με τὸ αἷμα οἱ Κύπριοι Ἔφηθοι
τῆς λευτεριάς τῆ ρίζα θρέφουν·
ὕψηλομέτωπα κοιτῶντας

τὸν ἥλιο μὲ τὸ μέσα φῶς τους
ἦρωά τῆ νιότη ἀνακηρύχουν.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

(έπιμνημόσυνοσ όμιλία)

Γιά την πεσμένη χάμω κολόνα του ναού του Όλυμπίου Διός στην Αθήνα έχουνε να λένε πώς έτσι, μονάχα αυτή απ' όλες τις άλλες κολόνες ριγμένη κι' αποστονδυλωμένη, φαντάζει πιδ μεγάλη, πιδ άηγλή. Κι' άν ήτανε να στυλωθ ή ξανά στην πρωινή της θέση, θάρτανε, θαρρείς, τδ θόλο τούρανού. Και δέν είναι παράδοξο. Ύψωμένη κοντά στις άλλες, όμοια στη μορφή και στδ μάμαρο, θάταν άπλώς μιá παραπάνω. Ξεχωριστή την κάνει τδ πέσιμό της χάμω, και τδ κενό πιδ αφήνει μέσ' τδ γαλάζιο φόντο του άπτικου ούρανού δίνει μεγαλοσύνη στην όριζόντια νεκρή κολόνα.

Τέτοιος, σαν την κολόνα του περιστυλου ναού, μεγαλωμένος κι' άηγλός, προβάλλει μέσα στδν πνευματικό χώρο του ελληνικού κόσμου δ Λουκής Ακρίτας νεκρός. Όλόρθο και στητό, πιδ στην άκμή της ώριμότητας, εκεί πιδ ή δημιουργία και τδ άνέβασμα γίνονταν κατακόρυφα, τδν πλήττει δ κεραυνός κατάκωδαι σέ ξένη γή. Σορό τδν δέχτηκε τδ πάγιο χώμα τδ ίαρό, κι' οι ζωντανοί τή θλίψη τους για τδ χαμένα όνειρα πιδ δέν έγιναν πράξη κάτω από τή βούληση και τή δυνατή σκέψη του Λουκή Ακρίτα, τήν απαλύνουνε με παρηγορία άληθινή και τήν πραγματική χαρά, πώς τούτος δ άξιος άνδρας έδρασε, διαλογίστηκε κι' έπραξε καλά πολλά, τόσο πιδ δέν έζησε μάταια.

Ή αξία της ζωής δέν βρίσκεται στην έκταση του χρόνου, αλλά μονάχα στην ένταση της δράσεως μέσα στδ χώρο του πνεύματος, τού κατ' έξοχην άνθρώπινου στοιχείου και μάάλιστα όταν αυτή ή δράση ύψώνεται σέ ήθική αξία με σκληρή και συστηματική δουλειά, πιδ προσφέρεται στδ σύνολο σαν συμβολή στην πρόοδο και τήν προκοπή του άνθρώπου. Σ' αυτές τις σφαίρες κινήθηκε σ' όλη του τή ζωή δ Λουκής Ακρίτας ως τήν ύστερή του ώρα, κι' ή θεώρηση του έργου του κάνει να προβάλλη άνάγλυφο τδ κύριο στοιχείο του χαρακτήρα του άνδρός, πιδ είναι εργασία και δημιουργία.

Στδ τομέα της τέχνης του λόγου, απ' όπου πρωτάρχισε τή δημιουργία του δ Ακρίτας, πρόσφερε σέ καλλιτεχνική μορφή τήν προσωπική πικρή εμπειρία των νεανικών του χρόνων και ώθησε ως τήν επιφάνεια των σελίδων του πρώτου έργου του τδ άγχος, τις λαχτάρες και τδν άγώνα όλόκληρης ελληνικής γενιάς, πιδ ψάχνει με άγωνία και θάρρος να βρη τδ δρόμο της μέσου στα έρείπια μιās εθνικής συμφοράς και στην άπιστία ενός κόσμου πιδ έταρμάτισε μόλις ένα πόλεμο κι' έτοιμάζει κάποιον άλλο χειρότερο απ' τδν πρώτο. Τσερώτερα οι μνήμες από τή γενέθλια γή της Κύπρου θά ζωντανέψουν κάτω από τδ καθαρό φώς της Αττικής και θά γίνουν δ «Κάμπος», και πιδ ύστερα ή άρματωμένη για τή λευτεριά της Ελλάδα και τδ μαρτύριο των άδούλωντων Έλλήνων μέσα από τήν εγρήγορηση της συνειδήσεως του Ακρίτα θά μετουσιωθούν σέ τέχνη, πιδ αναδίνει όλη τήν άνθρωπιά και τδ μεγαλειό της φυλής των Έλλήνων, ώστε να δείχνει στους μεταγενέστερους τδν ιστορικό τους δρόμο, κατὰ τή φράση του ίδιου: «Τήν ιστορία τούτη να τήν πάρεις σά μνημόσυνο των δικών σου, όσαν σκοτωθήκανε για να εισαι του λόγου σου άφέντης της ζωής σου. Να τούς αναθυμάσαι και να χαίρεται ή ψυχή σου, γιατί βαστάει ή ρίζα σου από σόί γερό».

Τηρέτησε τδν λόγο δ Λουκής Ακρίτας όχι μόνο ως λογοτέχνης, αλλά και ως δημοσιογράφος, και ή μακρά επαγγελματική του θητεία σέ πλείστες έφημερίδες του ελληνισμού πρέπει να θεωρηθ ή ως πράξις μάλλον, ιδίως όσα γραπτά του αναφέρονται σέ πολιτικές απόψεις, πιδ προμηνύουν τούς νέους προσανατολισμούς και δραστηριότητές του, με τις όποιες όνειρεύεται να μετατρέψη εις έργα στερεά τις φιλελεύθερες και αναδημοκρατικές ιδέες του προς όφελος του ελληνικού λαού. Τήν ώρα πιδ ή αποστρατευμένη άνθρωπότης ψάχνει ύστερα από τδν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο να βρη ένα κανόνα ζωής διεθνούς κύρους και εφαρμογής, δ ελληνισμός, πολύπαθος κι' αίματόβρεκτος άκόμη, άνηχνεύει τδν βαλκανικό και τδν παγκόσμιο όριζοντα για να καθορίση τήν εθνική του πορεία και να συνταιριάση τδ βήμα του σταθερά ώστε να θεμελιώση τήν ασφάλεια και να φρουρήση τά συμφέροντά του. Ανάμεσα στους πρώτους είναι κι' δ Ακρίτας, πιδ είδε καθαρά

τῆ θέσῃ τῆς Ἑλλάδος μέσα στὸν βαλκανικὸ χῶρο κ' ἀγωνίστηκε μὲ τὴν πέννα του νὰ πείσῃ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ ξανὰ τὴν πατρίδα, ὅπως τὴν ὑπηρετήσῃ ἀρματωμένος ὀπλίτης τὴν ὥρα ποὺ πάνοπλοι ἐπιδρομεῖς ἐπιβουλεύθηκαν τὴ λευτεριά καὶ τὴν ἀκεραιότητά της. Πολεμιστὴς ὁ ἄνθρωπος τοῦ πνεύματος κ' ὁ καλλιτέχνης τοῦ λόγου! Naί, γιατί ἡ λευτεριά σὰν ὀλοκληρωμένη ἀξία εἶναι δημιουργημὰ ἀπόλυτα πνευματικὸ, κ' ὅποιος ἀγωνίζεται γι' αὐτή, ὅποιο κ' ἂν εἶναι τὸ ὄπλο του, λόγος ἢ τέχνη, σπαθὶ ἢ γνώση, ἢ κ' ὅλα μαζί, γίνεται σταυροφόρος ἀληθινὸς ιδέας, ποὺ μόνη αὐτὴ δικαίανει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ καὶ δίνει νόημα καὶ σκοπὸ στὸν καθημερινὸ του βίον. Ὁ Λουκῆς Ἀκριτάς ἦταν πολεμιστὴς καὶ σταυροφόρος τῆς λευτεριάς, καὶ τὰ ὄπλα του πῶς πολλὰ ἀπὸ ἕνα.

Οἱ εὐγενεῖς φιλοδοξίες τῶν ἀνθρώπων τῆς δράσεως, ποὺ αἰσθάνονται σὰν δημιουργοὶ βαθύτερα τὴν εὐθύναν τῶν ἔκτακτων συνόλων καὶ τῆς ἐποχῆς τῶν βρισκόντων τὶς πῶς πολλὰς φορὲς διέξοδο στὴν πολιτικὴ κοινότητα καὶ στὴν ἄσκηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Σ' αὐτὴν ὁ λόγος καὶ οἱ ιδέες γίνονται ἔννομος πράξις, μὲ αὐτὴν οἱ ἀξίες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς μεταλλαγμένες σὲ ἄλλες μορφές γίνονται προσεῖτες στὶς μεγάλες μάξες τῶν ἀνθρώπων καὶ μέσῳ αὐτῆς οἱ τολμηροί, μὴ ἐμμένοντες εἰς τὰ καθεστῶτα, μὲ τὴν τόλμη τους γίνονται ἀνακαινιστὰ καὶ πρόξενοι καθολικῆς προόδου. Καὶ μπῆκε στὴν κοινότητα τούτῃ ὁ νέος τοῦ Κυπριακοῦ κάμπου μὲ μόνες του καλὲς συστάσεις τὴ δυνατὴ ἀρματωσιά ποὺ σφρηγιάτησεν ὁ ἴδιος μὲ πολύχρονη εὐσυνείδητη ἐργασία καὶ δημιουργία ξεχωριστὴ στὴν τέχνη τοῦ λόγου, στὴ θεωρία τῆς πολιτικῆς, στὴν πράξιν τοῦ πολέμου. Ὁρθώνεται μπροστὰ στὸν κατακτητὴ τῆς Ἑλλάδος σὰν ἐκπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ μὲ τὴν πέννα του στὸν παράνομο πατριωτικὸ τύπο καὶ τὸ λόγο του στὶς ὑστερες ὥρες τῆς κατοχῆς ὑπερασπίζει τὰ δίκαια τῆς ματωμένης μὰ νικητριάς πατρίδας. Ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐργασία του μετατρέπεται στὴ συνείδηση εὐρυτάτων λαϊκῶν μαζῶν σὲ ψήφους τιμητικούς, καὶ στὸ ἑλληνικὸ κοινοβούλιο, ὅπου ἀντιπροσωπεύει ἄξια τὸ λαὸ, ἀκούεται μὲ τὸ στόμα του ρωμολέα ἢ φωνὴ τῆς Κύπρου αὐτούσια, ποὺ διεκδικεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ζήσει ἐλευθερῶν, ἐνωμένη μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ οἱ ἀθλητὲς τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων δὲν γνωρίζουν τέρμα ποτέ τους, προπάντων ὅσοι ξεκινοῦν ἀπὸ μὰ πλοῦσια πνευματικὴ ἱστορικὴ παράδοση, ποὺ ἔδωκε πανήγυρα

ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα ἀπατοῦν ἀντάξιους ἱστορικοὺς σταθμοὺς καὶ ὀλοκληρώσει. Ἡ νίκη τῆς Ἑλλάδος στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας γεννᾷ γιὰ λόγους πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς συνέπειας τὴν ἀνάγκη νίκης καὶ στὸν ἀγῶνα τῆς πνευματικῆς προόδου καὶ τεχνικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ εὐθύναν μᾶς τέτοιας τεράστιας προσπάθειας πέφτει ὀλοκληρῶν στὴν παιδεία, ποὺ μόνη αὐτὴ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ καλλιεργῇ καὶ νὰ προετοιμάξῃ τὸν νέο ἄνθρωπο σὰν δημιουργικὸ στοιχεῖο τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Κι' ὁ Λουκῆς Ἀκριτάς δέχθηκε τὴν εὐθύναν καὶ τὸ τιμητικὸ κῶλεσμα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐποχῆς μας μαζί, καὶ γίνεται ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ θεμελιωτὴς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ποὺ χαιρετίσθηκε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κόσμον σὰν δυνατὴ ἐξόρμησις πραγματικῆς κοσμογονικῆς προόδου.

Ἐδῶ ἀκριβῶς ὁ ἀκούρατος ἐργάτης τοῦ πνεύματος ἔπεσε πάνω στὴν πῶς κρίσιμη ὥρα τῆς δημιουργίας του, ποὺ κάθε τῆς ἐκδήλωσις προμήνυε πῶς θάτανε κ' ἡ πῶς μεγάλη.

Ὁ θρηῆνος, ταιριαστὸς γιὰ τοὺς πολλοὺς θνητοὺς ποὺ πρὶν τὴν ὥρα τους πεθαίνουν, εἶναι γιὰ τοὺς λίγους καὶ ξεχωριστοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ πνεύματος ἀταιριαστὸς. Καὶ τὰ μνημόσυνα τὰ κατασκευαζόμενα στὶς ἐκκλησιῆς εἶναι γιὰ τὴ ψυχὴ ὀλωνῶν τὴν αἰώνια ἀνάπαυσι. Γιὰ ὅσους ὅμως πρόσφεραν τὸν ἑαυτό τους στὴν πατρίδα καὶ τὴ συνείδησή τους στὴν τέχνη καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπως ὁ Λουκῆς Ἀκριτάς, πρέπει τους, μὲ περηφάνεια περισσή ἔμεις παραμερίζοντας τὴ μοῖρα τῶν θνητῶν νὰ ξεχωρίζουμε τὸ ἔργο τους, μὲ τὸ ὁποῖο παρατείνουν τὴν παρουσία τους κοντὰ μας καὶ μετὰ τὸν θάνατό τους. Ἔτσι τὸ ἔργο τοῦ Λουκῆ Ἀκριτά κ' ὁ πρόσος ποὺ τὸ δ μούργησε μετατρέπονται σὲ γόνιμο στοιχεῖο πολιτιστικῆς παραδόσεως καὶ ἠθικῆν ἀξίαν, ποὺ προσφέρεται σὰν παράδειγμα καὶ δὴγός, γιὰ τοὺς νέους ἰδιαίτερα.

Χωρὶς ἐντροπὴν γιὰ τὴν ἐντιμὴ φτώχεια τοῦ ξέφυγε ἀπ' αὐτὴν μὲ σκληρὴ δουλειά. Χωρὶς ὑποστήριξι ἀπὸ κανένα ἄλλωσεν τὴν προσωπικότητά του πέρα ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ στυλώθηκε στὸν πλατὺ χῶρον τῆς Ἑλλάδας, τιμῶντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴ γῆ ποὺ τὸν γέννησε. Ὑψώθηκε μὲ αὐταπόρνηση καὶ θαρραλέον φρόνημα σὲ ἔθνικον ἀγωνιστὴ καὶ πρόμαχο τῆς λευτεριάς καὶ τῆς δημοκρατίας σὲ στιγμὲς ποὺ ἡ ἀμφιβολία κ' ἡ σύγχυσις πλημμύριζαν τὶς συνειδήσεις τῶν πολλῶν γιὰ κάθε ὠραῖο τῆς ζωῆς. Ἀγωνίστηκε στὸν στίβο τῆς πολιτικῆς σηματοφόρος φλελευθέρων ἀρχῶν καὶ ἀνάξη-

τήσεων κοινωνικής δικαιοσύνης και γίνεται μεταρρυθμιστής στον πιο ελπιδοφόρο τομέα της ελληνικής ζωής. Μά πάνω απ' όλα ξεπερνάει ο πνευματικός άνθρωπος και δημιουργός, όχι τόσο για το καθ' όλα αξιόλογο λογοτεχνικό έργο του, όσο για τα στοιχεία ανθρωπιάς και εργατικότητας, με τα οποία είναι σφραγισμένη όλη η ζωή και οι πράξεις του.

Το έργο του δεν ολοκληρώθηκε, γιατί ο χάρος τον κτύπησε μεσοστρατίς. Ο ίδιος όμως σαν άνθρωπος υπήρξε ολοκληρωμένος, κι' η άτυχία του θανάτου του είναι για τον λόγο τουτο δική μας κι' όχι δική του. Έκεινος αντιμετώπισε τη δοκιμασία της ζωής με γενναϊότητα και κράτησε άξια στις Θεριοπίδες που έταξε να φυλάξει στη ζωή του. Μόνο που ο Έφιάλης της ζωής φάνηκε πριν την ώρα του. Και τώρα μένει εκεί στη θέση του ψηλού, νεκρού παλληκαριού της Κύπρου, το ώραίο μνημείο της αρετής που δημιούργησε ο ίδιος με μια ζωή γεμάτη δράση και έργα ζηλευτά, που το στύλωσε ο ίδιος στο ψηλό βάθος της μνήμης των Ελλήνων, που το τιμούμε έμεις περήφανοι στη γενέθλια γη του Λουκή Ακριτά, του νέου με τις καλές συνστάσεις στη ζωή, του αρματομένου νικητή στον αγώνα της λευτεριάς και της Ελλάδας.

ΦΡΙΞΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΠΡΟΚΥΡΗΞΗ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ

Διά του «Ελληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου» προκηρύσσονται οι έξης διαγωνισμοί:

1) Διαγωνισμός διηγήματος του «Ελληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου» με θέμα από τους απελευθερωτικούς αγώνες της Κύπρου άνα τους αιώνες. Βραβείο £10.

2) Διαγωνισμός ποιητικής συλλογής του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», με έκταση 32 σελίδων και στίχους γύρω των 200. Βραβείον ή έκδοση της συλλογής σε βιβλίο.

3) Διαγωνισμός διηγήματος χωρίς περιορισμό στην έκλογή θέματος της 'Ασφαλιστικής Έταιρείας «Παγκυπριακή». Βραβείον £20.

4) Διαγωνισμός ταξιδιωτικού με θέμα από την Κύπρο της «Εθνικής Έταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου». Βραβείο £10.

5) Διαγωνισμός νοβέλλας ή συλλογής διηγημάτων εις μνήμη Λουκή Ακριτά της «Εθνικής Έταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου». Βραβείον ή έκδοση της νοβέλλας ή της συλλογής σε βιβλίο.

Γενικοί Όροι: 1) Να αναγράφεται πλήρως τ' όνοματεπώνυμο κι' η διεύθυνση του συγγρα-

φέα στα κείμενα που θα υποβάλη. 2) Δεν τίθεται περιορισμός στην τεχνολογία που θ' ακολουθήσει ο συγγραφέας. 3) Η κριτική επιτροπή μπορεί να μη απονεμίη βραβείο αν θεωρήσει τα υποβληθέντα ότι ύστερούν. 4) Όσα θα βραβευσούν θα δημοσιευθούν ή στη «Φιλολογική Κύπρος» του ΕΠΟΚ ή στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» και ύστερα θα επανέρχονται στην ιδιοκτησία του συγγραφέα.

Τελευταία ήμερομηνία υποβολής των έργων ή 1η Φεβρουαρίου 1966. Άναγγελία των αποτελεσμάτων και επίδοση των βραβείων θα γίνη την 24η Μαρτίου 1966 στην καθιερωμένη για την Έθνηκή Έπέτειο συγκέντρωση του «Ελληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου».

Τα έργα ά υποβάλλονται στο δρα Κύπρου Χρυσάνθη, γραμματέα του Όμιλου, Άνδροκλέους 2, Λευκωσία (Κύπρος).

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Δημ. Γιακου: Μορφές και Θέματα Λογοτεχνίας, Άθήνα, 1964.

Όταν διαβάω δοκίμια, μελέτες ή σημειώματα (κριτικά, σχόλια κλπ.) του κ. Δημ. Γιακου έχω την αίσθηση μιας προσέγγισης σε ψυχικό και λεκτικό θησαυρό. Έπάφχει σ' όλες τις φράσεις μια μέθη, που δείχνει τον ένθουσιασμό και την αγάπη του συγγραφέα προς το θέμα, την ιδέα ή το πρόσωπο του γραπτού του. Αυτό κι' άλλας σημαίνει ειλικρίνεια, επιλογή και πνευματική εύφορία. Ειλικρίνεια από τον ένθουσιασμό και την αγάπη σου, μια και δεν υπάρχει λόγος να καλύψεις με δαιδαλώδεις εκφράσεις χρησιμικές και διαφορούμενες, τις αντιθέσεις, πραγματικές ή δημιουργούμενες για προσωπικούς λόγους εμπάθειας' δεν έχει ανάγκη ν' αποκρυβή ο ένθουσιασμός κι' η αγάπη. Έπιλογή, γιατί διαλέγεις ελεύθερα από τον άνθό ιδεών, προσώπων και κειμένων τ' ό,τι σου άρεσε μελετώντας τον, κι' έχεις πια κάτι να πής πιο πέρα από την κοινοτοπία ή την απλή δημοσιογραφικής φύσεως ανάλυση κι' ανακοίνωση. Πνευματική εύφορία, αφού ο πνευματικός αγώνας αποτελεί ένα από τα πιο ψηλά συμβάντα για πνευματική ζωή και ανάταση.

Έχω την άποψη πως ο τεχνολογισμός στην ένατένιση κι' εξέταση ιδεών, προβλημάτων και προσώπων δεν άφειλε μήτε τον γράφοντα μήτε τον δεχόμενο τον τέτοιο έλεγχο και κριτική. Έξάλλου οι ιδέες, τα θέματα και τα προβλήματα διασύρονται και δε μπορείς πια ψύχραιμα να σκεφτής πάνω σ' αυτά. Είναι φορές που ή διαπόμπηση σκοτώνει κι' εξαλείφει. Κι' ή διαπόμπηση δεν έχει σχέση με τη σάτιρα και τη διακωμώδηση, γιατί αυτά τα δυό έχουν ένα

στέρεο πνευματικόν υπόστρωμα πού χρησιμοποιεῖ διάφορα ἐκφραστικά μέσα παρὰ ἢ τραγωδία, τὸ δράμα κλπ., ἐνῶ ἡ διαπόμπηση ἔχει βάση τὴν ἐκδίκηση καὶ τὴν πιερόχολη ἀντιδικία. Ἀκριβῶς ἔξικωνάστας ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀρχὲς χαίρομαι προσωπικὰ γιὰ τὸ ψυχραῖο ἀντίκρουσμα τῶν διαφορῶν ζητημάτων κ' ἐνθουσιάζομαι ὅταν ἀνακαλύπτω στὴν ἐξέτασή τους τὸν τόνο τοῦ διονυσιακοῦ πνεύματος, ἔστω κ' ἂν δὲν ὑποτιμῶ τὴ σκαθωρὰ καὶ μετρομένη ψυχρότητα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πνευματικῆς ἐγκράτειας στὶς ἐκδηλώσεις (ἢ καλύτερα τῆς «ἐκφραστικῆς ἐγκράτειας»).

Πιθανὸ κάποιος νὰ προβάλλῃ τὴν πληθωρικότητα ὡς αἴτιο τοῦ φραστικοῦ πλοῦτου καὶ τῆς μέθης πού διαπερνᾷ τὸ κείμενο τοῦ κ. Γιᾶκου κ' ἰδιαίτερα τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ὑπὸ κρίση βιβλίου του «Μορφῆς καὶ θέματα Λογοτεχνίας». Ἀλλὰ κ' ἡ πληθωρικότητα τί εἶναι; Προϊὸν χωρᾶς, ἀγάτης, πνευματικοῦ ὄργασμοῦ, πού σὲ καμμιά περίπτωση ὄλ' αὐτὰ δὲν εἶναι ἀποριπτά.

Καὶ γιὰ νὰθοῦμε στὸ προκείμενο ἔργο τοῦ κ. Γιᾶκου ἐπαναθεβαῖω πὼς ἔχω τὶς ἴδιες ἐντυπώσεις, πού ἀνέγραψα πρὸ πάνω. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα δοκίμια. Στὰ δοκίμια αὐτὰ δὲν ἐξαντλεῖται κατὰ ἐπιστημονικὸ τρόπο τὸ θέμα: ἀπεναντίας μᾶς δημιουργοῦνται σκέψεις, μπαίνουμε σὲ προβλήματα πού μᾶς σπρώχνουν νὰ βροῦμε λύσεις, νὰ ψάξουμε γιὰ περισσότερα στοιχεία, νὰ φτάσουμε σιγά-σιγά σὲ δικὴ μας ἀποψη.

Στὸ δοκίμιο «Οἱ τρεῖς μεγάλοι κ' ὁ τέτατος» ὁ κ. Γιᾶκος ἀναφέρεται στὴν περίπτωση τοῦ τέταρτου τραγικοῦ Ἀγάθωνα πού δὲ διασώθηκε τὸ ἔργο του ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ λίγα ἀποσπάσματα, κ' ἰδίως ἀναφορὲς σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνη, Ἀριστοτέλη κλπ. Βασικὸ φιλοσοφικὸ μοτίβο στὸ εἶμενο αὐτὸ εἶναι ἡ σημασία τοῦ Χρόνου σὰ γενικοῦ κ' ἀδυσώπητου κριτῆ γιὰ τὰ ἔργα τέχνης. Φαίνεται πὼς ὁ Χρόνος, ἡ Μνήμη, ἡ Λήθη, ἡ Καλλιτεχνικὴ Δημιουργία κρατοῦν ἀρκετὸ μέρος τῶν φιλοσοφικῶν κ' αἰσθητικῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ κ. Γιᾶκου. Τὸ ἐπισημαίνω αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ τὸ ἀναφέρω συνεχῶς.

Στὸ δεύτερο δοκίμιο, πού ἔχει τίτλο «Τὸ ἱστορικὸ ἢ ἔθνικὸ λογοτέχνημα», ὁ κ. Γιᾶκος ἀσχολεῖται μὲ τὸ νεοελληνικὸ ἱστορικὸ ἢ ἔθνικὸ μυθιστόρημα. Ξεκινᾷ μὲ τὴν παραδοχὴ πὼς ὁ λογοτέχνης εἶναι δημιουργὸς πού μὲ τὴν ἀφαίρεση ἀποχωρίζει ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ πολυσύνθετο κ' εὐρύτατο γεγονός τῆς ζωῆς καὶ τὸ δίνει στὸ ἔργο τέχνης (ἐλαττωματικότητα ἀλλὰ καὶ δύναμη τῆς Τέχνης). Τὸ δημιούργημα αὐτὸ διαωνίζει στὶς ἀφθορες δέλτους τῆς Μνή-

μης τὰ γεγονότα, πρόσωπα, ιδέες κ' αἰσθήματα πού χάνονται μὲς τὴ λαίμαργη ροῇ τοῦ Χρόνου. Ἡ ἱστορία, παρόλο πού εἶναι ἐπιστήμη, συχνὰ χρησιμοποιεῖ τὸ λογοτεχνικὸ τρόπο γιὰ ν' ἀναπλάσῃ τὰ γεγονότα (Θουκυδίδης π.χ.). Καὶ σὲ συνέχειᾳ ὁ συγγραφεὺς μπαίνει στὸ μεγάλο θέμα τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορηματος, προσπαθώντας νὰ τὸ καθορίσῃ καὶ νὰ τὸ ξεχωρίσῃ σὲ διάφορα εἶδη κ' ἀπὸ συγγενικὰ εἶδη. Ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικῆς κλπ. γιὰ τὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα προσωπικὰ προτιμῶ τὴ μελέτη τοῦ Ἀπ. Σαχίνη. Ὑπερέχει ὅμως ὁ κ. Γιᾶκος στὸν καθορισμὸ τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεις τοῦ ἱστορικοῦ ἢ ἔθνικου μυθιστορηματος μὲ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἀξίας του ἀπὸ ἔθνικῆς καὶ εκπαιδευτικῆς ἀπόψεως κυρίως. Καὶ καταλήγει σὲ μιὰ γρήγορη μὲ ἀδρόφης χαρακτηρισμοὺς ἐξέταση τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορηματος τοῦ Πετσάλη — Διομήδη, πού ξεχωριστὰ τὸ ὑπολήπτεται — καὶ σ' αὐτὸ συμφοροῦμε ἀπολύτως, μὲ μιὰ μικρὴ ἐπιφύλαξη γιὰ τὸ ἔργο του «Ἐξαρσις τῆς γλυκείας Χώρας Κύπρου».

Στὸ δοκίμιο «Λογοτεχνία ζωῆς καὶ λογοτεχνία σκέψης» ὁ κ. Γιᾶκος διαχωρίζει τὰ δύο αὐτὰ εἶδη χωρὶς βέβαια νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν πρώτη ἢ δεύτερη μορφή — παρόλο πού ἀπὸ μερικὲς ἐκφράσεις του νομίζω πὼς κλίνει περισσότερο ὑπὲρ τῆς πρώτης — γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ μιὰ γρήγορη κατάταξη τοῦ ἔργου τοῦ Καζαντζάκη στὴ λογοτεχνία τῆς σκέψεως.

Στὸ «δοκίμιο Λογοκοπίας» ὁ κ. Γιᾶκος ἐξετάζει τὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς λογοκοπίας, τῆς μίμησις καὶ τῆς δημιουργικῆς ἐπαδρόσεως φρονώντας ἀρκετὰ πειστικὰ παραδείγματα γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴ θέση του. Στὸ τέλος ἐπιτίθεται λίγο δημοτικὰ (δὲν τὸν ἀδικῶ) στοὺς συστηματικὸς λογοκλόπους καὶ σ' ὄσους ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴν εὐθύνη τους ἐμβραβεῖον ἔργα κλασικὰ ἀμετουσιωτῆς λογοκλοπίας. (Τοῦτο τοποθετεῖται στὸ νεοελληνικὸ χῶρο).

Στὸ «Ἐνα χροῖσμα δίδαγμα» ὁ κ. Γιᾶκος ἀναπτύσσει μὲ τὴ μορφή τοῦ ἄρθρου (παρὰ τοῦ δοκιμίου). τὴν ἀξία τοῦ Ἑλλήνα, πού πεθαίνει γιὰ τὰ ἰδανικὰ τῆς ζωῆς κ' ὄχι γιὰ τὰ ἰδανικὰ τοῦ θανάτου.

Στὸ δοκίμιο «Ἡ ἔθνικὴ συμφορὰ στὴ λογοτεχνία μας» (πού σὲ πολλὰ σημεῖα μοιάζει μὲ ὁμιλία ἢ διάλεξη), ὁ κ. Γιᾶκος ἐπανερχεται στὸ θέμα «Λογοτεχνία πού διασώζει καὶ ἀξιοποιεῖ κάποια ἱστορικὰ τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἔθνους μας ἐπεισόδια». Τὸ περιορίζει ὅμως στὴ λογοτεχνία τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς καὶ ἀναφέρεται στοὺς κυριώτερους συγγραφεῖς πού ἀσχοληθήκανε μὲ αὐτὴ, παραθέτοντας μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο τους. (Τὸ δοκίμιο αὐτὸ μὲ τὰ παραδείγματά του γίνεται ἰδιαίτερα ση-

μερα καφτό ἐδῶ στήν Κύπρο, ὅπου γίνεται μιά νέα σύγκρουση μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Τούρκικοῦ στοιχείου).

Στὸ δοκίμιο «Λογοτεχνία καὶ Φύση» (ποῦ τὸ βλέπω πάλιν σὰ διάλεξη) ὁ κ. Γιᾶκος ἐρμηνεύει τὸ πῶς εἶδαν τῆ Φύση ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ δυὸ τραγικοὶ Αἰσχύλος καὶ Σοφοκλῆς, γιὰ νὰ προχωρήσῃ στὸ ἀντίκρουσμά της ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς ἠμνοδοῦς, ποῦ τὴν ταύτιζαν μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ κάποτε τὴν τοποθετοῦσαν καὶ πρὸ ψηλά, καὶ νὰ σταθῇ στὴν ἐνοράρωσή της ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι: καὶ νὰ καταλήξῃ στὴν ἠθογραφία μας, σὲ μερικά νεοελληνικὰ φυσιοκρατικά ἔργα καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ φυσιοκρατικοῦ προβληματισμοῦ ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλλαδικὰ σύνορα μὲ τὴν ταξιδιωτικὴ πεζογραφία.

Στὸ «Ἀνακλητικὸν ἠθογραφίας» ὁ κ. Γιᾶκος ἀσχολεῖται μὲ τὸν Κονδυλάκη χαρακτηρίζοντάς τον ὡς τὸν «ἠθογράφου τῆς κρητικῆς ζωῆς». Μὲ σαφήνεια καὶ μὲ ἀποδείξεις δείχνει τίς κύριες ιδιότητες τοῦ Κονδυλάκη (ἠθογράφου μὲ τάσεις ψυχογραφίας, μὲ συντηρητικὴς ἠθικῆς ἀρχές, καθαρευοσιάνους χωρὶς πλατυσμοὺς καὶ ἐπίδειξη κομποῦ ἕρους, νοσταλγὸς τῆς παιδικῆς ζωῆς, γεμάτος ἀπὸ χιούμορ). Κατὰ τὴν ἐκθεση τῶν ἀποφειν τὸν ὁ συγγραφέας μιᾶ καὶ γιὰ τὴ σημασία τῆς ἠθογραφίας στὰ νεοελληνικὰ γράμματα, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς δημοσιογραφίας πάνω στὴ λογοτεχνία.

Στὸ δοκίμιο «Γοπηκὴ Λογοτεχνία» ὁ κ. Γιᾶκος ἀφοῦ μίλησῃ κάπως σύντομα γιὰ τίς λογοτεχνικὲς σχολές μὲ βάση τὴν προέλευση τῶν συγγραφέων περιορίζεται στὴ «Ρομειλιώτικη Σχολή» γιὰ νὰ δῇ συγγένειες καὶ ἀνομοιότητες καὶ νὰ καθορίσῃ ὡς βασικὰ τῆς στοιχεῖα, παρ' ὅλας τίς ποικιλίες, τὰ ἐξῆς: τὴ λεβεντιά (τὸ τονίζει ἔξαοριστά), τὴν ἠθικὴ καὶ ἀρρενωπὴ τραχύτητα.

«Ἡ μοίρα τῶν λέξεων» εἶναι τὸ τελευταῖο δοκίμιο. Σ' αὐτὸ ἐξιστορεῖται ἡ πορεία τῆς λέξης, οἱ μεταλλαγές της, ὁ θάνατός της, ἡ σημασία της στὴ δημιουργία ἕρους, ἡ θέση της μὲς τίς διάφορες λογοτεχνικὲς σχολές, ἡ μέθη τῆς λέξης ποῦ ἐξαφανίζει τὴν οὐσία τοῦ λόγου, ἡ ἀνταρξία τῆς λεξικῆς ἀντάρχειας καὶ ἄλλα. Ἐχω ἀναφερθῆ ἔξαοριστὰ σὲ κάθε δοκίμιο καὶ πολλὸ σύντομα ἐπισημαίνοντας τὸ κύριο πηρὴνα τους μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δώσω γενικὴ ἀποψη ἐνδιαφερόντων τοῦ συγγραφέα. Ὁ κύκλος ὅπου περιστρέφεται ἡ σκέψη τοῦ καθενὸς εἶναι χαρακτηριστικὸς καὶ δηλωτικὸς.

Ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου ἔχω ρεῖζα ὡς ἐξυτηρητικά γιὰ τὴν νεοελληνικὴ γραμματεία τὰ ἐξῆς: 1) τὸ ἱστορικὸ ἢ ἔθνικὸ λογοτέχνημα, 2) τὴν ἔθνικὴ συμφορὰ στὴ λογοτεχνία μας, 3) τὸ Ἰωάννης Κονδυλάκης καὶ 4) οἱ λογοτε-

χνικὲς σχολές. Τὰ ἄλλα εἶναι καθαρῶς αἰσθητικὰ ἀσφαλῶς μὲ ἀναφορὲς καὶ περιορισμοὺς στὸν ἑλληνικὸ χῶρο τῆς Τέχνης.

Εἶν' ἀλήθεια πὼς ἀρκετὰ θέματα τῶν δοκιμίων, ποῦ περιέχονται στὸ βιβλίον «Μορφές καὶ θέματα τῆς λογοτεχνίας», ἀποτελοῦν νευραλγικὰ σημεῖα τῆς τρέχουσας πνευματικῆς μας ζωῆς. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἀποκοῦν μιά νέα ἀξία, τὴν ἀξία τῆς ἐπικαιρότητας (ὄχι τῆς ἐφημερότητας), εἶναι πρὸ ζεστὰ καὶ ὀδυνηρά, ποῦ σὲ ἀναγκάζουν νὰ σκεφτῆς, νὰ ταλαντεύτῃς, ἴσως νὰ πάρῃς καὶ θέση ἢ ν' ἀναζητήσῃς λύση στὶς ἀπόψεις καὶ θέσεις ἄλλων. Μὰ τοῦτο κόλας πιστοποιεῖ τὴ μεγάλη σημασία τῶν δοκιμίων αὐτῶν.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ ἕρους στὰ δοκίμια αὐτὰ εἶναι ἡ καθαρὴ ἐννοιολογικὰ λέξη (κι' ὅπου ὑπάρχουν ἐπικίνδυνοι ὅροι παρατίθεται καὶ ἡ ἐρμηνεία τους), τὸ μακροπερίοδο συνήθως καὶ ὁ στολισμὸς τῆς φράσης μὲ κρητὰ, προτάσεις ἢ παρομοιακὲς φράσεις ἀπὸ τ' ἀρχαῖα, τὰ λατινικά, τὰ βυζαντινά—ἐκκλησιαστικά καὶ τὰ τοῦ καθημερινοῦ βίου.

Ἀπὸ τίς ἔννοιες καὶ παραδοχὲς ποῦ συγκροτοῦν τὴν αἰσθητικὴ καὶ φιλοσοφικὴ πλευρὰ τοῦ συγγραφέα καὶ ποῦ διαρκῶς τίς ἀπαντοῦμε (γι' αὐτὸ τίς θεωρῶ καὶ βασικὲς στὸ «πιστεύω» του) ἀναφέρω τίς ἀκόλουθες: τὴ πίστη στὴ δύναμη τοῦ Χρόνου καὶ τὴν ἀξία τῆς Τέχνης γιὰ διάσωση τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων. Ἡ τέχνη κατὰ πρῶτο λόγο εἶναι ἀφαίρεση ἀλλὰ δὲν τὴ δέχεται ὅταν αὐτὴ ἀποδιώχῃ τὸ «λογικὸ» καὶ περιορίζεται στὴ μυστικιστικοῦ τύπου προσωπικὴν ὑπόθεση τοῦ συγγραφέα. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνους εἶναι γιὰ τὴν Τέχνη ὕλικὸ ποῦ καλεῖ νὰ τὸ ἀξιοποιήσῃς. Ἡ λατρεία τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς χώρου, παραδόσεως, ἱστορίας κλπ. βρῖσκειτὰ διάχυτη παντοῦ. Παντοῦ προτιμᾷ τὴν πρωτοτυπία οὐσίας καὶ ὄχι τῆς ἐξεζητημένης ἐκφράσεως. Ὅσο πρὸ εἰλικρινὰ ἐκφράζεστε τόσο καὶ πρὸ πρωτότυπα. Ἡ λέξη κατέχει πρωταρχικὸν λόγο στὴ λογοτεχνία (αὐτὸ σημαίνει καὶ ὁ ὅρος λογοτεχνία) κλπ.

Σημαντικὸ στὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι τὸ «Ἐυρετήριο Κυρίων Ὀνομάτων». Ἀσφαλῶς μὲ τὸν νεοτερισμὸ αὐτὸ (γιὰ ἑλληνικὸ βιβλίον δοκιμίων, γιατί στὴν Εὐρώπη σινηθίζεται) διευκολύνει πολὺ τίς μελέτες εἰδικῶν. Ἐπὶ πλέον τοῦτο εἶναι ἐνδεικτικὸ πὼς ὁ συγγραφέας δοῦλεψε πολὺ ὑπεύθυνα καὶ συστηματικά.

Στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ συγγραφέα ὑπάρχει μιά σειρά βιβλίων μὲ δοκίμια, ποῦ ἀφοροῦν κυρίως τὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Στὰ δοκίμια αὐτὰ περιέλαβε καὶ τοὺς Κύπριους λογοτέχνες ἀνεξάρτητα τοῦ τόπου διαμονῆς τους. Αὐτὸ κόλας δείχνει

μά ευρύτητα στο κοίταγμα του νεοελληνικού πολιτισμού. Είναι λάθος, έθνικo λάθος ακόμα, ν' αποκόπτης από το γενικό κορμό της ελληνικής εκφοράσεως το άλλο ή βήτα κομμάτι ελληνικής γής, πολλές φορές νευραλγικό και από εθνικής πλευράς, μόνο και μόνο γιατί δεν υποβλήθηκαν στον κόπο ή δεν είχαν τον καιρό να το σπουδάσης με προσοχή κι' επιμέλεια. 'Ο κ. Γιάνκος δεν έχει υπολέσει στο λάθος αυτό. Και νομίζω πως προσφέρει πραγματικές υπηρεσίες γενικά. 'Εξάλλου όλα του τα μελετήματα δέ λένε ποτέ την τελική λέξη, δεν κλείνουν το θέμα, αλλά ανοίγουν το θέμα, σπρώχνουν, δίνουν ένανομα προς σπουδή. Κι' αυτό ξεχωριστά εκτιμάται. Δείχνουν πώς ο συγγραφέας ζή κι' άναζητά.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΞΕΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

10 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Ο PAUL CLAUDEL ΒΡΗΚΕ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΟΥ

Στις 17 του Γενάρη, στο «Θέατρο της Γαλλίας» που τόσο λαμπρά διευθύνουν οι Jean—Louis Barrault και Madeleine Renaud, έπεφτε ή αύλαα της 117ης παραστάσεως που έτερμάτιζε την τρίτη περίοδο του άνεβάσματος των άριστουργημάτων του Paul Claudel. Το ένθουσιώδες κοινό, που σ' όλη τη διάρκεια των παραστάσεων γέμιζε τη μεγάλη αίθουσα του Odeon, ξέσπασε σε θερμά χειροκροτήματα.

Το μεγάλο αυτό γεγονός ήταν συνέχεια της πρώτης περιόδου προβολής στο γαλλικό κοινό, της τριλογίας του Paul Claudel στο "Vieux Colombier" που κράτησε περισσότερο από 100 παραστάσεις με το έργο "L' Annonce faite à Marie" στο "Théâtre de l' Oeuvre". Για το έργο αυτό έγραψε τα πιο έγκωμιαστικά σχόλια ή θεατρική κριτική του Παρισιού στον τύπο όλων των τάσεων, από τον άστικο ως τον μαρξιστικό, με πλήρη και βαθειά ανάλυση του δράματος, το οποίο άναγνωρίζεται σήμερα άπ' όλους ότι ανήκει πιά στο κλασσικό ρεπερτόριο του γαλλικού θεάτρου. Το τελευταίο αυτό έργο, μόλις τελείωσε μια θριαμβευτική περιοδεία στο Μαρόκκο όπου το μουσουλμανικό κοινό το έπεφύλαξε μια ένθουσιώδη ύποδοχή που κατοπιρίζεται μέσα στον έγχωριο τύπο κι' έτοιμάζεται τώρα να κατακτήσει τις 'Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά με ήθοποιους άντάξιους της σπουδαιότητος του έργου που καλούνται ν' άποδώσουν.

Δέ θάπρεπε να λησμονήσουμε σ' αυτό το σημείωμα τη γοητευτική δημιουργία του "Tête d' or" στο «Θέατρο της Γαλλίας» που σκηνοθέτησε ο Jean-Louis Barrault λίγο ύστερα από το θάνατο του ποιητή και τις άπειρες άπιτυχείς παραστάσεις του δραματικού έργου του Paul Claudel σε διάφορα δραματικά κέντρα της έπαρχίας.

Στο έξωτερικό, το θεατρικό έργο του συγγραφέα είχε την ίδια άνελκτική ώθηση. "Ετσι, στη Γερμανία εδώ και δέκα χρόνια τώρα, άνεβάζονται τρία ή

τέσσερα έργα του Paul Claudel κάθε χρόνο. Το "Repos du septième jour" άνεβάστηκε στο Essen πριν δυό χρόνια και το "Le soulier de Satin" με σκηνοθέτη τον Jean-Louis Barrault, θά παιχθεί στο φεστιβάλ του Salzburg με Γερμανούς ήθοποιούς μέσα στο 1966. Πρέπει να προσθέσω πως ή πρώτη παράστασις αυτού του έργου θά δοθεί στην 'Ισπανική γλώσσα στη Μαδρίτη στις 18 του 'Απριλίου, με σκηνοθέτη τον Alonso κι' ότι ο διάσημος σκηνοθέτης Ingmar Bergman άνέλαβε να το παρουσιάσει, στη Σουηδική γλώσσα, στο Βασιλικό Θέατρο της Στοκχόλμης στα τρία προσεχή χρόνια.

'Απ' αυτή τη σύντομη εικόνα μπορούμε να πούμε ότι ο Paul Claudel θρήκε τώρα το κοινό του κι' ότι το δραματικό του έργο παίρνει θέση δίπλα στο έργο του Σαικσπύρου, του Racine, του Molière, του Mariveaux και του Victor Hugo. 'Ο Claudel παιζεται σήμερα με την ίδια έπιτυχία σ' όλες τις χώρες και σ' όλες τις γλώσσες. Το θεατρικό του έργο είναι σαν ένα παλιό κρασί που ύστερα από σαραντάχρονη έναποθήκευση στις ύπόγειες κάθες, σερβίρεται στα πιο έκλεκτά τραπέζια μας κι' ίκανοποιεί τα πιο λεπτά γούστα και τα στόματα που συνήθισαν να γεύονται τα άγνά κι' ώμορφα κρασιά που ζαλίζουν λιγώτερο. Χαρακτηριστική είναι κι' ή περίπτωση της διευθυντριάς του γραφείου μου ή οποία χρειάστηκε πολλές μέρες για να συνέλθει από τη συγκίνηση που της προκάλεσε το "Le Soulier de Satin".

Τους λόγους της τόσο καθυστερημένης μα τόσο φωτεινής έπιτυχίας του έργου του μάς τους δίνει ο ίδιος ο Paul Claudel μ' αυτά τα λόγια: «Τους δραματικούς συγγραφείς, μούλεγε μια μέρα, πρέπει να τους χωρίσουμε σε διάφορες κατηγορίες. Είναι κείνοι που άπευθύνονται στη διάνοια. Κείνοι που άνακινούν μεγάλες ιδέες και ύπερασπίζουν ώρισμένες θέσεις ή γνώμες. 'Υπάρχουν, ύστερα, εκείνοι που άπευθύνονται στην καρδιά μας, τους οποίους έγώ άποκαλώ αισθηματικούς. Τέλος υπάρχουν κι' εκείνοι που άπευθύνονται στον βαθύ έσωτερικό μας κόσμο και στην κατηγορία των οποίων έχω την τιμή ν' άνήκω».

"Όλο το θεατρικό έργο του Claudel είναι ένα δράμα που το έχει ζήσει και από το οποίο στάζει ακόμα το αίμα μπορεί να πεί κανείς. Το θέατρο ενός ανθρώπου για τον οποίο ή ύπαρξις είναι ένα συνεχές δράμα μέχρι και τις πιο άσήμαντες λεπτομέρειες και ο οποίος χρησιμοποιεί τα πολλαπλά πρόσωπα που παρουσιάζει στη σκηνή για να έξωτερικεύσει τη μεγάλη έσωτερη πάλη που γίνεται μέσα στην ψυχή, μέσα στην καρδιά, μέσα στη συνείδησή του. 'Αλλά το θέατρο του Paul Claudel είναι πριν άπ' όλα το θέατρο ενός ανθρώπου που πιστεύει βαθειά στην άλήθεια και που ζητά να μάς χαρίσει τη σωτηρία. Είναι το θέατρο ενός ανθρώπου που μάς καλεί με άγωνία να άπερτηρήσουμε το διαχωριστικό τείχος, έβροντας πως το φως είναι στη μεριά του κι' ότι το σκοτάδι βρίσκεται στην άλλη μεριά». Γι' αυτό δεν ύπόρχει καμιά έυπημένη ψυχή που να μη τχπει να δει.

'Ο Claudel είναι ένας μαχητής από την πρώτη ως την τελευταία γραμμή του έργου του. Κι' άν πόνεσε γιατί έμεινε για τόσο καιρό άκατάλληπος, πόνεσε με τον Δάσκαλό του τον Προφήτην 'Ησαΐα, όταν γράφει κήμουνα μόνος μέσα στο πατητήρι, κα-

ταπάτησα με μανία τὸ σταφύλι καὶ κανέναν δὲν ἦταν μαζί μου».

Ὁ Claudel εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ποὺ μὲ τὰ δικὰ του νύχια ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸ περὶ του γιὰ νὰ ξαναγεννηθεῖ σὲ μιὰ νέα ζωὴ καὶ ποὺ ζήτησε νὰ μᾶς κάμει νὰ συμμετάσχουμε στὸ πάθος του ἀκολουθώντας τὸν δρόμο τῶν δικῶν του πόνων καὶ τῶν δικῶν του παθῶν. Ὁ πατέρας μου ἦταν φανατικὸς ὁπαδὸς τῆς ἀλήθειας ποὺ τοῦ ἀποκαλύφθηκε μέσα στὰ ἔγκατα τῆς "Notre - Dame" στὶς 25 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1886 κ' εἶναι μ' αὐτὴ τῆ γλῶσσα τοῦ φανατικοῦ ποὺ ἀπευθύνεται σ' ἐμᾶς.

Καὶ πραγματικὰ γιὰ τὸν Claudel, ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ μὲ τὸν τρόπο ποὺ Αὐτὸς προτιμᾷ κ' ὄχι μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἐμεῖς θὰ θέλαμε νὰ τοῦ ἐπιβάλουμε. Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ ἔρχεται σὲ μᾶς. Θέλει ἐμεῖς νὰ πᾶμε σ' Αὐτόν. Τὸ θέατρό του, ὅπως ἔγραφε κάποτε στὸν André Spores, εἶναι τὸ ἔργο ἑνὸς ἀνθρώπου «σκληροῦ, βίαιου, πολὺ λίγο εὐχάριστου, πολὺ λίγο ἀφοσιωμένου, ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ εἶναι κατὰ βάθος εἰδωλολάτρης, ποὺ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τρελλὴ χάρη κ' ἱκανοποίηση, ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ μᾶς λέει ὅτι «ἡ ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο στὴν ἀπάρνηση ἐκείνου ποὺ περιβάλλεις μὲ τὴν ἀγάπη σου». Τὸ ἔργο ἑνὸς συγγραφέως ποὺ «προσθεύει μιὰ θρησκεία, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη λέξις εἶναι ἡ περιφρόνησις τοῦ ἴδιου σου ἑαυτοῦ». Τὸ ἔργο ἑνὸς ἀνθρώπου τρομερὰ βρώμικου ποὺ ἀπὸ τὰ σπλάχνα του ποὺ φλέγονται ἀπὸ τὸ πιὸ μισαμένο αἷμα, μᾶς μιλά γιὰ παρθενικούς ὑμέναιους καὶ γιὰ τὴ σιγὴ ποὺ βρίσκεται πῶς ψιλά ἀπὸ τὸ λόγο».

Ὁ Claudel ἔχει γιὰ τὰ ἐγκλήματα καὶ τὶς ἀμαρτίες μας «μιὰ τρυφερότητα... ποὺ βγαίνει ἀπὸ βαθειὰ συνείδηση συνεχούς». Καὶ μᾶς μιλά μὲ μιὰ γλῶσσα ποὺ μᾶς ἀγγίζει στὸ μέρος ἐκείνου κάτω ἀπὸ τὴν καρδιά μας καὶ ποὺ βρίσκεται μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς κοιλιᾶς. Δὲν ἀποφεύγει τὰ ἀνανδρα χτυπήματα γι' αὐτὸ καὶ μᾶς χτυπᾷ στὸ μέρος ποὺ εἶναι σίγουρος πὼς θὰ μᾶς ξεπλῶσει κάτω: στὶς κλειδώσεις τῶν κοκκάλων καὶ τοῦ μυελοῦ. «Ἀγέρωχος, μονήρης, ἀγριος, «ὁ Claudel εἶναι βίαιος καὶ σκληρὸς» ἀλλὰ «οἱ πιὸ βίαιοι εἶναι κ' οἱ πιὸ τρυφεροί, μᾶς λέει, γιατί τοὺς κυριεύει μὲ παραφορὰ χαρᾶς ποὺ εἶναι μιὰ παραφορὰ ἔρωτα ποὺ μᾶς εἶναι ἀγνωστὴ». Καὶ τὸ θέατρό του εἶναι, ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρην στὴν ἄλλη, ἡ ἱστορία μιᾶς κατακτῆσεως, μᾶς πάλιν γεμάτης πάθος.

Ἄν τὸ ἔργο του "Tête d' Or" ξεκινᾷ γιὰ νὰ πολεμήσει τὸν κόσμο, αὐτὸ σημαίνει πὼς αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ἀνιάρθρος. «Μεταξὺ ἑνὸς ἀνθρώπου κ' ἑνὸς τυφλοπόντικα ποῖός δὲν πέθανε;» ρωτᾷ ὁ "Tête d' Or" κ' ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος: «Ἀφοῦ ζήσουμε παραδίνουμε τὴν ψυχὴ μας στὴν μηδενικότητα». Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀφετηρία ξεκινᾷ, αὐτὴ εἶναι ἡ φυλακὴ ποὺ γνῶρισε κ' ἀπὸ τὴν ὁποία προσπαθεῖ νὰ ξεφύγει βοηθώντας νὰ ξεφύγουμε κ' ἐμεῖς μαζί του.

Δὲν εἶν' αὐτὴ τάχα ἡ μοντέρνα γλῶσσα τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας, μιὰ γλῶσσα μέσα στὴν ὁποία κινεῖται κ' ἡ λογοτεχνία τῶν Brecht, Sartre καὶ Ionesco καὶ τὴν ὁποία ὁ Claudel θὰ ὑποκαταστήσει μὲ μιὰ ἄλλη γλῶσσα, τὴ γλῶσσα τοῦ Don Rodrigue, ὁ ὁποῖος ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του γιορτάζει θριαμβευτικὰ «τοὺς ἀραβῶνες του

μὲ τὴν Ἐλευθερία» στὸ ἐνθουσιαστικὸ καὶ παράξενο κλίμα τῆς τέταρτης μέρας τοῦ "Soulier de Satin"!

Ἄν ὁ Claudel μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς εὐαίσθητοποιεῖ τόσο τέλεια, εἶναι γιατί μᾶς ξέρει τέλεια. Κατέθηκε στὸν τάφο μαζί μας γιὰ νὰ ξαναγεννηθεῖ νικηφόρα «μέσα σ' ἕνα νέο ναὸ ὅπου ἡ λύσσα τοῦ Σατανᾶ δὲ θὰ ξανασθύσει τὸ φῶς καὶ δὲ θὰ γκρεμίσει τὶς ἀδαμάντινες ἀψίδες». Μέσα σ' ἕνα ναὸ ὅπου τὸ παρὸν βρίσκεται μέσα μας ἀδελφωμένο μὲ τὴν αἰωνιότητα».

Τὸ θέατρό του εἶναι τὸ μῆνυμα ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ. Ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ κατέθηκε ὡς τὰ βαθειὰ ἔγκατα τοῦ "Ἄδη μαζί μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ "Repos du Septième jour" καὶ ὁ ὁποῖος ζήτησε «ὅπως βγάξει κανεὶς μιὰ κραυγὴ». Μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη «σηκώθηκα, ζήτησα, εἶμαι ὄρθιος καὶ ξεκινῶ μὲ τὴν ἡμέρα ποὺ ξεκινᾷ». Αὐτὴ ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ γλῶσσα ὄλων τῶν καιρῶν. Θᾶπρεπε νὰ τὴν ξαναβροῦμε καὶ νὰ τῆς καταλείνουμε μιὰ καινούργια ἀρετὴ καὶ νὰ τῆς δώσουμε ἕνα καινούργιο τόνο.

Ἀπὸ τὸ "Tête d' Or" ὡς τὸ "La ville", τὸ "Partage de midi" καὶ τὸ "Soulier de Satin" (ποὺ ζορκίζει τὸ "Partage de midi"), χαρῶμαστε τὴν ἀνύψωση μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς ποὺ σπάζει τὰ δεσμὰ τῆς φυλακῆς τῆς καὶ ξεχύνεται στὸ φῶς.

Αὐτὸ εἶναι, στὰ δικὰ μου μάτια, τὸ μάθημα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Paul Claudel κ' ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἡ ἀφαστὴ ἐπιτυχία του πρὸ παντὸς ἀνάμεσα στὶς νεώτερες γενιές. Μέσα στὸν κόσμο ποὺ ζοῦμε σήμερα «ποὺ μάχεται καὶ κινεῖται» καὶ ποὺ μέσα στὸν ὁποῖο τίποτε δὲν διατηρεῖται ἀπὸ «τὴν ἀνώτερη βαρύτητα», ἔπρεπε νὰ ξεσηκωθεί μιὰ φωνὴ γιὰ νὰ τραβήξει τὴν παγκόσμια προσοχὴ καὶ νὰ μᾶς περὶ πῶς τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀκίνητο, ὅτι τὸ πᾶν ζεῖ κ' ὅτι «ὄλα εἶναι μιὰ συγχορδία προσευχῆς».

Αὐτὴ ἡ φωνὴ ἔχει ἀκουσθεῖ τώρα.

PIERRE CLAUDEL

Μετὰφραση ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ
ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΠΚΑΙΝΙΑ
ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΝΙΤΗ (5.4.65)

Σὲ μιὰ ἐκθεσὶν φωτογραφιῶν ὁ λόγος μᾶλλον δὲν ἔχει θέσιν, γιατί προβάλλει μὲ ὄλα τῆς τὰ πλεονεκτήματα ἢ εἰκόνα, ποὺ μόνη αὐτὴ μὲ τὴν αἴσθησιν τῆς ὁράσεως εἰσχωρεῖ στὴν συνείδησιν καὶ προκαλεῖ ἐντυπώσεις, διεγείρει συναισθήματα, γεννᾷ σκέψεις καὶ γενικὰ δημιουργεῖ πνευματικὴν ἀπόλαυσιν καὶ εὐφροσύνην. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐχῶ αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις γιὰ τὴ φωτογραφία καὶ πρῶτο πολὺν ἑκτίμησιν στὴν ἀξία τῆς, θὰ εἶμαι πολὺ σύντομος στὴν καθιερωμένη σὲ τέτοιες περιστάσεις ὁμιλία μου, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν ξέρω

και πολλά πράγματα για την τέχνη της φωτογραφίας ειδικά.

Εξω όμως — έτσι πιστεύω τουλάχιστον — τόν Λανίτη. Είναι γενιάς, πράγμα που φαίνεται, είναι κάπως τρελλός, πράγμα που σχεδόν φαίνεται και είναι πραγματικά θαυμάσιος καλλιτέχνης, πράγμα που πολλές φορές έχει αποδείξει με την δουλειά του και που σε λίγο θα διαπιστώσετε όλοι σας από την έκθεσίν του. 'Ο περισσότερο κόσμος νομίζει πως στη φωτογραφία την κύρια δουλειά κάνει ή φωτογραφική μηχανή και ότι ο άνθρωπος απλώς πατά κάποιο κουμπι ή κινεί ελαφρά ένα ελατήριο αυτής. Στις φωτογραφίες πιθανότατα αυτό συμβαίνει. Στην τέχνη της φωτογραφίας όμως τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. 'Ο κόσμος που μάς περιβάλλει — τοπία, άνθρωποι, κτίρια, στοιχεία ιστορίας ή πολιτιστικής παραδόσεως — όλα τους έχουν ένα σταθεροδέξωτικό κάλυμμα που αποτελεί την μορφή με την οποίαν παρουσιάζονται μπροστά στα μάτια μας. Παράλληλα όμως το καθένα τους έχει και τη δική του ψυχή, τόν δικό του εσωτερικό κόσμο που μπορεί να μιλήσει στην δική μας ψυχή, φτάνει να έχουμε την ικανότητα να επικοινωνήσουμε μαζί της. Κι' όσο κι' αν σάς φανή παράδοξο, αυτός ο εσωτερικός κόσμος των πραγμάτων μπορεί να συλληφθή και ν' αποτυπωθή στη φωτογραφία, όταν την φωτογράφησαν δεν την κάνει ή μηχανή αλλά ο άνθρωπος, ο καλλιτέχνης φωτογράφος. Αυτός ο καλλιτέχνης θα μάς παρουσιάσει μέσα από τις διαστάσεις των όντων και των ανθρώπων και την άρμονία φωτός και σκιάς την όμορφιά του τοπίου—άγρια, ήρεμη, θλιμμένη ή γεμάτη δρασιά και χαρά. Τόν άνθρωπο με τη χαρά και τόν πόνο του, τó κλάμμα και τόν μόχθο του. 'Ο καλλιτέχνης αυτός θα κάνει με την τέχνη του να ζωντανέψουν μάγμαρα έρειπωμένα και να νιώσουμε κατάνυξιν μπροστά σε μιá αυστηρή εικόνα Χριστού ή πολεμένη έκφρασιν Παναγίας. Και θα μάς βυθίσει ακόμα μέσα στην άρμονία των χρωμάτων όσο να μεθύσουμε απ' αυτή και να αισθανθούμε χαρά για τά ώραία και τά λιτά δημιουργήματα του Θεού και των ανθρώπων.

Ίσως να διερωτηθήτε. 'Από απόψεως αποδόσεως μπορεί άρα γε ή φωτογραφία να φτάσει ως αυτό τó όριο; 'Απλώς και να γεννηθή μέσα σας αυτό τó ερώτημα, τούτο σημαίνει παραδοχή πως ή φωτογραφία δεν είναι έπιτευγμα μηχανής, αλλά δημιουργία καλλιτέχνου. Έχω την πεποίθησιν πως ή έκθεσις αυτή των φωτογραφιών του Λανίτη θα σάς πείσει απόλυτα γι' αυτό. Δεν θα ήταν όμως σωστό

μιλώντας σας περισσότερο να δημιουργήσω τόν κίνδυνο να δήτε τις φωτογραφίες της έκθεσεως με τά δικά μου μάτια, που έχουν αντίκρουση άμετρητες φορές τó έργο του Λανίτη.

Θά τελειώσω με μιá εξομολόγησιν. Δέχθηκα να κάνω τά εγκαίνια της έκθεσεως αυτής του Λανίτη για να μπορέσω να πώ με την εύκαιρία αυτή πόσο επιτιμώ την καλλιτεχνική εργασία του παλιού μαθητού μου και συνεργάτου τώρα στον ραδιοσταθμό. 'Η αίσθησις του ώραίου που έχει ο Λανίτης και ή ικανότης του να τó ανακαλύπτει και να τó αποτυπώνει για πάντα στη φωτογραφία είναι πράγματι έξαιρετική. Και είναι να θαυμάση κανείς περισσότερο την έρευνητική ματιά του που άνιχνεύοντας παντού βρίσκει την τελειότητα της όμορφιάς σε έκδηλώσεις απλές και φευγαλέες, που τά δικά μας μάτια δεν έχουν αυτή την ικανότητα. Στην έκθεσιν αυτή θα δήτε την Κύπρο με τó μάτι του Λανίτη. 'Η Κύπρος είναι ώραία για όλους μας. 'Ο Λανίτης χωρίζει να την έξιδανικεύη την κάνει ώραϊότερη. Χαρήτε λοιπόν την Κύπρο και την όμορφιά της όπως είναι κι' όπως σάς την προσφέρει ένα ευαίσθητο κι' έρωτευμένο μαζί της τέκνο της: 'Ο καλλιτέχνης Γιώργος Λανίτης.

ΦΡΙΞΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

—Την 31η του Μάρτη όρκίστηκε ως 'Υπουργός Παιδείας ο δρ Κ. Σπυριδάκης.

—'Ομάδα σπουδαστών της Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας Κύπρου συμμετέχει στην «Φοιτητική Έβδομάδα» (Θεσσαλονίκη).

—Στις 3 'Απρ. άνοιξε στην Τεχνική Σχολή Λευκωσίας έκθεση φωτογραφιών του κ. Γ. Λανίτη.

—'Η 'Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών διοργάνωσε τó φιλολογικό μνημόσυνο του Γεώργιου Σωτηρίου με όμιλητή τόν κ. 'Αθ. Παπαγεωργίου.

—'Ο κ. 'Α. Μιτσιδής, θεολόγος, μίλησε στη Θεσσαλονίκη στη σειρά διαλέξεων «'Ο κόσμος της 'Ορθοδοξίας», που διοργάνωσε τó «'Ιδρυμα μελετών της Χερσονήσου του Αίμου».

—'Αναβάλλονται στο επόμενο βιβλιογραφία — περιδικά — κατάλογος άγοραστών «'Αφιέρωμα στον Κ. Σπυριδάκιν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Δημ. Δούκαρη: Παραγραφή, 'Αθήνα, 1964.
Μαρίας Π. Ράλλη: 'Από τó ένα στο άλλο, 'Αθήνα, 1964.

Μαρίας Π. Ράλλη: Περιπάτος στη Ρουμανία και στη Μόσχα, 'Αθήνα, 1964.
Σάκη Παπαδημητρίου: Τó δωμάτιο, Θεσσαλονίκη, 1965.

Διαλεκτής Ζευγώλη-Γλέζου: 'Ο κύκλος της αγάπης, 'Αθήνα, 1964.

Διαλεκτής Ζευγώλη-Γλέζου: 'Ο κύκλος των πικρών ώρων, 'Αθήνα, 1964.

κινεί τις μυστικές πνοές τῆς ζωῆς, ἔχει κάτι ἀπὸ τὸ βιβλικὸ πάθος τοῦ Δαυὶδ.

Τώρα πού ἡ νύχτα ἀργοκυλᾷ τὴν παγωμένη της μοναξιά,
τώρα πού σφαδιάζει ὁ ἄνεμος στὴν πρσίπτυξη τοῦ χειμῶνα,
τώρα πού ἐπέρασε τὸ φθινόπωρο... θέλεις νὰ γίνεις
ἓνα λουλούδι τῆς ἀνοιξης, ἓνας ἰριδισμός,

νὰ φωτίσει ὁ κρῶδασμός σου τὸ ραγισμένο παράθυρο,
ν' ἀρωματίσει ἡ λαμπράδα σου τὴ σιγή;
Θέλεις νὰ γίνεις μὲ φτερούγα λευκή, νὰ θροῖζεις στὶς μνήμες μου
τὰ μυστικά τῶν ὀραματισμῶν σου;

(Ἀπὸ τὸ ποίημα, Κορυθαλλέ μου).

Πότε πολύστιχος, πότε συμμετρικὸς ὁ ποιητικὸς λόγος τοῦ Ξάνθου Λυσιώτη ὀραματίζεται ἓνα κόσμος μέσα στὸ ὄνειρο καὶ τὸ χρωῶμα. Ἐντονα ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀτμόσφαιρα στὸ βιβλίον τοῦ Ἀποδημία, Κύπρος 1961.

ΖΗΝΩΝ ΡΩΣΣΙΔΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Ὁ Ζήνων Ρωσσίδης ποιητὴς ὄμαιμος μὲ τὸν προηγούμενο τὸν Ξάνθο Λυσιώτη, τραγουδᾷ τὴν Κύπρον μὲ τὸν δικὸν του τρόπο.

Εἶναι ποιητὴς κυρίως μὲ διάθεση φυσιολατρική. Παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ πολλὰ φορὲς στοὺς στίχους του τὸ ἀχνορόδινο τῆς κυπριατικῆς φύσης ποῦναι Ἐπολλώνια στὴν ὁμορφιά της καὶ τὴν τραγουδᾷ μὲ θεοκρατικὸ τρόπο. Ὁ Ρωσσίδης δὲν παρακαλοθεῖ τὴν φύση σὰν ἓνα ὄνειρικὸ φαινόμενο λυρικῆς διαύγειας· ἐκεῖνο πού περισσότερο τὸν κεντρίζει στὴ φύση εἶναι ἡ λεπτομέρεια, αὐτὴ τὸν συγκινεῖ καὶ αὐτὴν τραγουδᾷ:

Πλατάνια πού σὲ ὑδρόχαρα νειρεύεστε λαγκάδια
θεῖους ἔρωτες θνητῶν,
εἶδα νὰ σεργιανίζετε ἴσκιους νυμφῶν τὰ βράδια
στὶς ἄκρες τῶν βουνῶν.
Δάγνα καὶ ἄγνὰ ταιριάσματα μέσ' ἀπὸ τρεμόφυλλα
σὲ φῶς εἶδα χλωμὸ
νὰ σμίγουν μ' ὀλοσφρίγγλων κορμῶν ἀνατριχίλα
ψυχάνθισμα λευκὸ.
Μὰ σὰν ἡ αὐγὴ ἀχνορόδισε τὰ κορφοβούνια πέρα
καὶ ἐξύπνησαν οἱ πνοές,
τοὺς μυστικὸς ἀλλίζοντας ρυθμούς, πού ἡ ἄγρια μέρα
θα πνίξει σὲς φωνές,
μὲς τὰ πλατάνια ἀνέμισαν ξερόφυλλα πεσμένα
καὶ ἄδρῳ κόμποι δροσιάς,
ἀπομεινάρια ἀσύγκριτα καὶ ὅμως συνηθισμένα
μᾶς ξωτικῆς νυχτιάς.

Ὁ Ζήνων Ρωσσίδης εἶναι ὅπως εἶπαμε ποιητὴς κυρίως τῆς εἰδυλλιακῆς ὥρας, ἀντλεῖ τις ἐμπνεύσεις του ἀπὸ τὴν λεπτομέρεια μέσα στὸν κόσμον τῆς φύσης καὶ αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια φαίνεται πὼς τὸν συγκινεῖ.

Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΙΝΤΙΑΝΟΥ

Ὁ Ἀντώνης Ἰντιάνος ποιητὴς πὸν ἀνήκει στὴν σειρά τῶν δυὸ προηγουμένων πὸν μελετήσαμε ἐδῶ, φροντίζει μὲ ἐπιμέλεια τὸν ἐσωτερικὸ ρυθμὸ τῆς ποιήσεώς του, ἕνα ρυθμὸ μουσικὸ, παρμένο ἀπὸ τὴν μουσικότητα καὶ τοὺς κρυφοὺς ἀπὸχους τοῦ κυριώτικου τοπίου.

Ρυθμικὸς ὁ στίχος του παιχνιδίζει πάνω σὲ θέματα λυρικά κι' ἐμπνεύσεις παρμένες ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὰ σημαδιακὰ πρόσωπα τῆς ἀρχαιότητος, ἔτσι μὲ ἐσωτερικὸ ρυθμὸ, ἀλλὰ καὶ πληθωρικὸ τρόπο τραγουδᾷ στὴν «Κλυταμνήστρα»:

Πόσο καιρὸ ἀχάιδεντα μένετε σεῖς, μαλιά μου
καὶ σεῖς, πῶρ ἀπὸ ἡδονισμό, χεῖλη, χωρὶς φιλί,
χωρὶς ἀντρίκιο μάλαγμα σφιχτόρογα βυζιά μου,
μέση μου, δίχως ἀγκάλιασμα· ν' ἀκούω πὸν μὲ καλεῖ
σάν ἐγεστήριο σάλπισμα, στρίγγλας φωνὴ ἢ καρδιά μου
πὼς Συμπληγάδες μ' ἀρρυθμον παλμὸν ἀνοίει καὶ κλει.

Καὶ ἡ φύση πᾶσα ἀπάφθνη φορβάδα ὀργάει, καλλιάζει.
Τὸ γδοῦπο ἀκούγω ὡς ἀκουμπῶ τ' αὐτί μου ἀπὰ στὴ γῆ.
Κῦμα σεισμοῦ τὰ σπλάχνα τῆς γκρεμᾶει κι' ἀναταράζει
νὰ ξεπηδήσῃ ἀνόριστη σαγίτα, νέα πηγὴ.
Τὸ κάθε ζωὸ, πουλί, ἔντομο, χαμόσυρο σφαδαίνει,
σπαργάει κι' ἀσπαίρει σύγκορμο κι' ὡς φύλλο ἀναριγεῖ.

Ὁ Ἀντώνης Ἰντιάνος εἶναι ποιητὴς ξεχωριστῆς γεύσεως, μὲ μιὰ ἔντονη καὶ σπαρακιστὴ κίνηση τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, μὲ μιὰ ἡδονικὴ θὰ λέγαμε ἀγάπη πρὸς τὴν αἰώνια ρέουσα πηγὴ τῆς ἀσταμάτητης ζωῆς.

Ἡ λυρικότητα τῆς ποιήσεώς του, ἀλλὰ καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς στιχουργικῆς του, στέκουν δυὸ στοιχεῖα ὁμορφα καὶ ἔντονα μέσα στὸ χῶρο τῆς ποιητικῆς του:

Πῆγε ὁ Ἀπρίλης ἔφηβος
μιὰ δροσοχαρᾶβγῆ
κι' ἀνέβηκε τοῦ κήπου τῆς
τῆ σκάλα καὶ τῆ θύρα
χτύπησε κι' ὄλον τῶν δεντρῶν
ἔξάντησαν οἱ παλμοὶ
σάν νὰ ἤχησε μιὰ λύρα.

Ἡ μουσικότητα εἶναι διάχυτη στὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημά του «Πῆγε ὁ Ἀπρίλης ἔφηβος». Κοντολογίς κι' ὁ Ἀντώνης Ἰντιάνος εἶναι μιὰ σημαντικὴ μορφή τῆς λυρικῆς κυριώτικης ποιήσεως. Ἡ ἐργασία του ἔτσι μὲ τὸ μουσικὸ τῆς στοιχεῖο ἔχει βαρύτητα ἰδιαίτερη στὰ Κυπριακὰ Γράμματα.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ, Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΤΡΥΦΕΡΟΤΗΤΑΣ

Ὁ Κύπριος ποιητὴς Παῦλος Κριναῖος κινήθηκε σάν πνευματικὸς ἄνθρωπος περισσότερο μέσα στὸ περιβάλλον τῆς Ἀθηναϊκῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ὅστος ἡ καταγωγή του τὸν τοποθετεῖ κι' αὐτὸν στὴν σειρά τῶν Κυπρίων ποιητῶν.

Ἡ λυρικὴ του διάθεση κυριαρχεῖται κυρίως ἀπὸ μιὰ ἀπαράμιλλη τρυφερότητα πὸν ἐκφράζει τὴν βαθύτερη ἀνθρωπιὰ αὐτοῦ τοῦ ποιητῆ. Εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους δημοσιογράφους ποιητῆς, πὸν ἡ ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομία, δὲν εἶχε

ἐπίδραση πάνω στὴν τρυφερότητα τῆς ποιήσῃς του, στὴν ἐμμονή του γιὰ τὸ ποιητικὸ ἰδεώδες. Ἄπὸ τίς πρῶτες ἐπαφές μας μετὰ τὴν ἑλληνικὴ ποιήση θυμόμαστε τοὺς ὄραίους του στίχους ἀπὸ τὸν Ἕμνο τῆς μικρῆς ἐταίρας:

Ἦ, μὴ χτυπάτε πὰ ἐρασταὶ τὴν πόρτα τῆς Ροδῆς,
τὴν ὄρ' αὐτὴ πού εἰς τὴν θερμὴν ἀγκάλῃ τοῦ ἐρωμένου
τοῦ ὄραίου τῆς ὕπνου ἐδόθηκε στὴ μέθῃ τῆς σιωπῆς.
Ἦ, μὴ χτυπάτε πὰ ἐρασταὶ τὴν πόρτα τῆς Ροδῆς.
Κοιμάται τόσο ἀνάλαφρα καὶ τόσο ἑπαλὰ
μὲ μιά ἰλαρὴ στὴν ὄψη τῆς πικρῆς φωτοχυμένη
πού ἢ πεταλούδα ἢ χνουδωτὴ τῆς παρθενιάς δειλὰ
στὸ ἀκροανοιγμένο τῶν χειλιῶν μπουμπούκι, ἀπατημένη
θαυρῆ νὰ πάρῃ τὸ ἄρωμα τῆς παιδικῆς πνοῆς.
Ἦ, μὴ χτυπάτε πὰ ἐρασταὶ τὴν πόρτα τῆς Ροδῆς.

Κοιμάται τόσο ἀνάλαφρα καὶ τόσο τρυφερὰ
π' ἄργα καὶ μόλις τὸ ἄγουρο τρεμοανασαίνει στήθος
στὰ χάρδια τοῦ ὕπνου καὶ τὰ ὄχρὰ τὰ βλέφαρα, κλειστά,
σὰ μαραμμένα πέταλα δακνίου, στὰ γλαρὰ
τὰ ὄραϊα τῆς μάτια πού τραβοῦν τῶν ἐραστῶν τὸ πλῆθος...
Ἦ, μὴ χτυπάτε πὰ ἐρασταὶ τὴν πόρτα τῆς Ροδῆς.

Μέσα σ' ἓνα φῶς ἰλαρὸ τὸ γλυκὸ πρόσωπο τῆς μικρῆς ἐταίρας παίρνει ὄψη ἀγγελικὴ θὰ λέγαμε, ὁ ποιητὴς κατορθώνει τὸ ἀκατόρθωτο, νὰ δώσει τὴν ὁμορφιὰ τῆς παρθενιάς, στὸ ὄραϊο πορτραῖτο τῆς μικρῆς ἐταίρας πού τόσο τρυφερὰ τραγουδᾷ.

Ὁ Κριναῖος ἀγαπᾷ μὲ πάθος τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἔαρ, ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Αἰγαίου, ἀπὸ τὸ θαλασσινὸ πεῦκο καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἀνοιξίη.

Εἶναι ἓνας ποιητὴς Ἑλλαδικός:

Ἐν' ἀνοιχτὸ παράθυρο στὸ Αἰγαῖο
μὰ γλάστρα δυσσμαρῖνι στὸ πεζούλι
τ' ἀνάστροφο λουλούδι μᾶς καμπάνας
πάνω ἀπ' τὸν κάβο, πρωῖνὸ τ' Αὐγούστου.

Στὰ μικροχείλη τόκεανοῦ φουντώνει
πρῶτο τ' ἄσπρο πανί, τὶ πρᾶο χαμόγελο
κι' ἄσπιλο κρῖνο στὸ ποτήρι τοῦ ὕπνου του
Προσκυνητῆς ὁ ἀέρας στὸ ἐξωκλήσι
μ' αἰθέριο δροσομάντηλο σπογγίζει
τῆς Παναχράντου τὸ παρθένο μέτωπο.

(Ἄπ' «Τὸ Ἐγκώμιο τοῦ Αἰγαίου»).

Η ΛΥΡΙΚΗ ΕΦΗΒΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ

Ὁ Κώστας Μόντης εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀκούραστους πνευματικὸς ἐργάτες τοῦ κυπριακοῦ πνευματικοῦ χώρου.

Διηγηματογράφος καὶ ποιητὴς στοχαστικὸς μετὰ τὴ διάθεση μιᾶς λυρικῆς ἐφηβείας στὴν ποίησή του.

Είναι από τους πιο χαρακτηριστικούς εκπροσώπους του πνεύματος του ώριμου νησιού μας.

Έχει τυπώσει μέχρι τώρα: Γκαμήλες κι' άλλα διηγήματα 1939, Ταπεινή ζωή, διηγήματα 1944, Μίνιμα (ποιήματα) 1946, Τα τραγούδια της ταπεινής ζωής (ποιήματα) 1954, Στιγμές (ποιήματα) 1958, Συμπλήρωμα των στιγμών (ποιήματα) 1960, Ποίηση 1962, και τη νουβέλλα Κλειστές πόρτες, στα 1964, όλα στην Λευκωσία.

Ο Παῦλος Ναθαναήλ γράφει σχετικά για την ποίηση του Μόντη: 47

«Από τις ειλικρινέστερες και προσωπικότερες φωνές της νεότερης ποίησής μας, «καθαφρίζει» χωρίς να μιμείται, ενώ σε άλλους του δροσερούς στίχους, τραγουδάει την άπλη καθημερινή ζωή. Στον όρο «καθαφρίζει» δέν συμφωνώ και τόσο με τον αγαπητό φίλο και συνεργάτη μου Παῦλο Ναθαναήλ. Πολλά, μα πάρα πολλά, τραγούδια του Μόντη έχουν λυρική λιτότητα και ή ποιητική φωνή του, έχει εφηβικό χρώμα και γοητεία,

Περνάν γοργοχελίδονα τρελοκνηνημένα,
περνά τ' Ἀπρίλη σκίσημα, ραδάνοιγμα του Μάη,
περνά κ' ἡ ἀγαπημένη μου και μου χαμογελάει.

Ἀπόψε πὸς σ' ἀκαφτερῶ με πυρωμένο πόθο!
Κάτι θὰ μοῦθε ἀλλοιώτικο, κάτι θὰ μοῦχει φύγει·
νοιώθω τὴ σάρκα μου πολλὴ και τὴν ψυχὴ μου λίγη.

Είναι δυο ποιήματα από τον κύκλο των τετραστίχων. Μὰ ἡ ποίηση του Μόντη ἔχει καμμιὰ φορὰ και πὸ ἐγκεφαλικὲς, θὰ λέγαμε πὸ στοχαστικὲς στιγμές:

Μικροὶ ἄνθρωποι
στὶς μεγάλες αἴθουσες
φροντίζουν νὰ μιλοῦν
γιὰ ὅτι πὸ πολὺ δὲν ξέρουν.
Και τοὺς ἀκοῦν με θαυμασμὸ
ἄλλοι μικρότεροὺς τους
και τοὺς χειροκροτοῦν.
Μιά τρομερὴ ἀντήχηση
κάνουν τὰ κούφια χέρια πὸν χτυποῦν
τῶν κούφια
γιατὶ ὅλη ἐκείνη ἡ κούφια ἀπέραντη αἴθουσα
ἔχει ἐπίτηδες χτιστεῖ
μ' ἡχητικὴ πολλὴ
κατάλληλη γιὰ τὰ μικρὰ χειροκροτήματα.

(Τὰ Τραγούδια της ταπεινής ζωής)

ΑΝΤΗΣ ΠΕΡΝΑΡΗΣ, Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ ΛΥΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΗΡΩΙΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ

Ο Κύπριος λογοτέχνης Ἀντης Περνάρης ἀνήκει στὴ σειρά τῶν κορυφαίων πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Κύπρου.

Γιὰ χρόνια σὰν καθηγητὴς στὰ Κυπρακὰ γυμνάσια μ' ὅλη τὴν δύναμη τῆς

47. Σύγχρονη Ποιητικὴ Ἀνθολογία, Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη, Π. Ναθαναήλ, ἔκδοσις Δίφρος, 1961, Κώστας Μόντης, σελίδα 138.

Κυπριακῆς ψυχῆς του μεταλαμπάδευσε στὶς ψυχὲς τῶν μαθητῶν του τὴν λαχτάρα τῆς ἑλληνικῆς ἀγάπης, τὸν ἔρωτα γιὰ τὸ νησι τῶν θεῶν, τὴν Κύπρο. Ἐπὶ τὶς ἀγωνιζόμενες πνευματικὲς μορφὲς τοῦ νησιοῦ καὶ σὰν δημοσιογράφος καὶ σὰν ποιητῆς, ἀγωνίζεται τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ, μὲ τὸ χαμόγελο καὶ τὸ γλυκὸ λόγῳ στ' ἀχειλί. Στὴν πρώτη σειρά τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Κύπρου, ξεχωρίζει καὶ σὰν ποιητῆς μὲ τὴν ἀδρότητα τοῦ στίχου του, ποὺ φροντίζει πάντα νὰ κινεῖται μέσα στὸ γαλανὸ περίγυρο τῆς λυρικῆς εὐδείας. Κριτικὸς καὶ θεατρικὸς συγγραφέας, ἀσχολήθηκε ιδιαίτερα καὶ μὲ τὸ χρονογράφημα.

Ἐνα ρίγος συγκινησιακῶν κραδασμῶν διαπερνᾷ τὴν ποίησή του καὶ μεταδίδει καὶ σὲ μᾶς τὴν συγκίνηση μιᾶς ποίησης ποὺ ἀγγίζει τίς πρὸ λεπτὲς χορδὲς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Φεύγεις καὶ σύ, λοιπόν, ὡς τᾶλλα
τὰ καλοκαίρια. Μὲς στὸ δαίλι
μοῦ καίει ἡ δῆψα στ' ἀχειλί
καὶ ρέει τὸ δάκρυ στάλα στάλα.

Ριγῶ στὴ θύμωσή τοῦ πέτσι.
Μοῦ λείπει ἔφετό ἡ ἀγκαλιά σου.
ᾠ, πῶς κρυβόμουν στὴν ποδιά σου
νεκρή μου ἀγάπη, Ἐρση, ὦ Ἐρση.

Σὰ γοργανάσασμα θανάτου
ἡ δυστυχία τοῦ ἀνέμου ἐκύλα
στὰ χλωμορόδινα τὰ φύλλα
κι' ἀπόνετα τὰ σκόρπια κάτω.

Ριγῶ στὴ θύμωσή τοῦ πέτσι.
Μοῦ λείπει ἔφετό ἡ ἀγκαλιά σου.
ᾠ, πῶς κρυβόμουν στὴν ποδιά σου
νεκρή μου ἀγάπη, Ἐρση, ὦ Ἐρση.

(Ἄρχες Φθινοπώρου)

Παιχνίδισμα εἶναι ὁ στίχος σ' αὐτὸ τὸ λυρικὸ ἐρωτικὸ τραγούδι τοῦ Ἄντη Περνάρη.

Ὁ ποιητῆς ὅμως δὲν ξεχνᾷ καὶ τίς ἡρωϊκὲς, τίς θρυλικὲς μορφὲς τοῦ νησιοῦ του, εἶναι δεμένος ἄρρηκτα μὲ τὸν τόπο ποὺ τὸν γέννησε κι' ἀντλεῖ τίς ἐμπνεύσεις του ἀπὸ τοὺς θρύλους τοῦ νησιοῦ.

Ἔτσι στὸ ὄργανικὰ δεμένο καὶ μορφικὰ μὲ τελειότητα δοσμένο ποίημά του, τὸ Τραγούδι τοῦ Κινύρα, τραγουδᾷ τὸν ποιητὴ Βασιλῆ τῆς Πάφου, ποὺ ὅπως εἶδαμε στὰ πρῶτα κεφάλαια, θεωρεῖται ὁ πρῶτος ποιητῆς τῆς Κύπρου:

Σύμβολο ἐσύ, τραγουδιστή, λυράρη βασιλιά,
καμάρι τῆς πανέμορφης τῆς Πάφος
ποὺ ταίριαζες ἀδελφικὰ δάφνη μαζὶ κι' ἐλιά,
γιὰ σὲ γλυκὲ τραγουδιστή, ἱερέα, βασιλιά
'γίνῃ ζωὴ κι' ὁ τάφος.
'Ἐμπνέουν βαιμοί, πανέμνοστοι, ἂν καὶ ρέπουνε ναοί,
μύρια ἀναθήματα, ἰσκιερὰ καὶ φουντωμένα δάση,
κύμα βουνὸ ποὺ ἀκρογιαλιὲς παράφορα φιλεῖ,
κι' ἡρώων, θεῶν ἀπόγονοι λαοί,
κόσμος ποὺ ἀλλάζει τὸ σαρκὶ καὶ πνεῦμα δὲν ἀλλάζει
μῆτε ψυχὴ, γονατιστὸς μπροστά σου ἀναφωνεῖ.

Μὰ καὶ οἱ νέοι ἥρωες τοῦ νησιοῦ, ὁ Ἄντροεας Ζάκος, ὁ Φώτης Πίττας, ὁ
θουλικὸς Γρηγόρης Αὐξεντίου ἐμπνέουν ἐπικά τὴ λύρα τοῦ ποιητῆ.

Ἔτσι τραγουδᾷ τὸν Γρηγόρη Αὐξεντίου:

Χαῖρε ἐλεχτέ! Καινούργιε Ἀκρίτη,
ποῦ μὲ τὸ φῶς σου, φῶς ἀποσπερίτη,
μὲς στῆς σκληριάς τ' ἀπαίσιο ξεροβόρι
περίχυσες τοὺς κάμπους μας καὶ τὰ ὄρη.

Στῆς ἱστορίας τὸ πέρασμα ἢ μορφή σου
ἀνάλυσε τὸ ἀτσάλι τῆς ἀλύσου
ποῦδενε τὸ λαὸ πὸν ἀγκομαχοῦσε
γενιὲς γενιῶν κ' ἀβάσταγα βογγοῦσε.

Μὲ τὴν καρδιά τὴν ἄπλερη, πὸν ἐχώρει
τὸν πόνο ἑνὸς νησιοῦ βγῆρες, Γρηγόρη,
γιὰ νὰ πυρώσης θαρρετὰ τ' ἄγουρα νιάτα
σὲ μᾶς περίτρανης θυσίας παράτα.

Κοίτα! Περνοῦν μπροστά σου Μαραθῶνες,
Μπαζάνια, Πίνδοι κ' ὅσες οἱ αἰῶνες
τῆς Δευτεριάς σελίδες χρυσὲς κλειοῦνε
καὶ τὴ δικιά σου θυσία προσκυνοῦνε.

Ἔνας ἐσύ, καὶ τράνταξες τοὺς χίλιους,
κ' ὅσες φωτιές, γέννησες τόσους ἥλιους
νὰ λάμπουν πάνωθὲ μας, νὰ φωτίζουν
ἐκκειοὺς πὸν τὴν Ἀνάσταση θὰ χτίζουν.

.....

Μὲ τοὺς ἴδιους ἐλεγειακοὺς στίχους, τραγουδᾷ ὁ Περνάρης τὸ θάνατο τοῦ
Ἄντροεα Ζάκου, τοῦ ἀθάνατου παλληκαριοῦ πὸν κρέμασαν οἱ ἄσπονδοι φίλοι μας
οἱ Ἄγγλοι:

Μαῦρο σκοινί! Κι' ἀπάνω κρεμασμένη
παλληκαριοῦ ἀνοιξιάτικη ὁμορφιά,
γιὰ τὴν Τιμὴ ὀλοπρόθυμα δοσμένη
τοῦ Ζάκου τοῦ Ἄντροεα ἡ λεβεντιά!

Χλοῦζει ἡ γῆ πὸν πάταε τὸ ποδάρι,
κ' ἄς ἦταν βράχος κ' ἄραχλο βουνό.
Κι' ἂν τὴ ζωὴ τοῦ πῆραν, ποῖος νὰ πάρη
μπορεῖ ἀπ' αὐτὸν τῆς Νίκης τὸν ἀνθό;

.....

Ἡ ποίηση τοῦ Ἄντη Περνάρη κινεῖται μέσα στὰ μέτρα καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῆς
παράδοσης ἀλλὰ καὶ στοὺς καινούργιους τρόπους καὶ κατακτᾷ ὁ λόγος του τὸν
ἀναγνώστη.

Γιατὶ ὁ ποιητὴς δεμένος μὲ τὸν ἱερὸ περίγυρο τοῦ κυπριακοῦ χώρου ἀκουσε
τὴν καρδιά τῆς Κύπρου καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ τῆς καὶ τὴν τραγουδᾷ μὲ λυρικό κ'
ἐπικό τρόπο. Ὁ Ἄντης Περνάρης, ἕνας ἄξιος τῆς Κυπριακῆς ποίησης.

Σπουδαία θέση στην Κυπριακή ποίηση κατέχει ο ποιητής Πυθαγόρας Δρουσιώτης. Ἡ Ἑλληνική χαρά εἶναι διάχυτη στην ὠραία ποιητική του, ἔτσι πού νά μᾶς μεταδίνει τὸ φῶς τοῦ λυρικοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, μέσα ἀπὸ τοὺς φωτεινοὺς χρωματισμοὺς τῶν ποιητικῶν του εἰκόνων.

Ἡ Ἀττική μὲ τὴν αἰθρία της αἰχμαλωτίζει τὸν Κύπριο ποιητὴ πού τὴν τραγουδᾷ:

Σὰ γαλαξένιος σάπφειρος ἀντιφεγγίζει ὁ Ὑμηττός
τὴν ὦρα αὐτὴ πού ὁ ρεμβασμὸς κάθε ψυχὴ ἀπαλύνει,
κι' ὁ γήλιος σὰν ἐξωτικῶν χωρῶν χρυσόφυλλος λωτός
σὲ μὰ πορφύρα αἰμάτινη φωτοκυλάει καὶ σβύνει.

Ὅλα τριγύρω πνίγονται στὸ ἰαρομένο Ἀττικὸ φῶς
πού ἐχύθηκε περίγυρα σὰ μὰ γιουλένια ἐσάρπα,
κι' ἐντὸς μου ὡς φλόγα μυστικὴ τρεμίζει ὁ πόθος ὁ κρυφὸς
στοῦ τραγουδιοῦ νά τονιστεῖ τὴν μυστικώτατη ἄρπα.

(Ἀττικὸ δεῖλι)

Μὲ τὸν ἴδιο ἀβρὸ λυρικὸ τρόπο τραγουδᾷ τὸ Ἀττικὸ χινόπωρο, τῆς Ἀττικῆς τὶς ἀκρογιαλιές, τὰ νερά τῆς Πάφου.

Εἶναι ποιητῆς εἰκονοπλάστης μὲ χρωματικὲς διαθέσεις καὶ ἰριδισμοὺς στὴν ποίησή του.

Φέγγη ἀπαλλένια ἐσκέπαζαν τῆς Πάφου τὰ γλαυκὰ νερά,
τῆς πανωραίας τῆς ἀκριβῆς καὶ τῆς ἰστορημένης,
Φέγγη ἀπαλλένια ἐσκέπαζαν τῆς Πάφου, τὰ γλαυκὰ νερά,
κι' ἐγὼ γερός στοῦ καραβιοῦ τὴν κουπαστὴ στερεὴ φορὰ,
ν' ἀποθαυμάζω τὴν καρδιά μᾶς δύσης ματωμένης.

Ἡ τελευταία εἰκόνα τοῦ ποιήματος, Στῆς Πάφου τὰ νερά, εἶναι καθαρῶς ζωγραφικὴ, μὲ τὴν αἰσθησιμότητα τῆς λυρικῆς διαύγειας καὶ τῶν χρωμάτων πού παραπάνω ἀναφέραμε:

ν' ἀποθαυμάζω τὴν καρδιά μᾶς δύσης ματωμένης!

Ὁλόκληρη ἡ ποίηση τῆς Κύπρου κινεῖται τὶς περισσότερες φορὲς στὸ χῶρο τῆς παράδοσης.

Ἡ μοντέρνα τεχντροπία, ἀν' ἐξαιρέσει κανεὶς μερικοὺς ποιητῆς, δὲν συγκίνησε ἀκόμα μὲ ἔνταση τὴν Κυπριακὴ ποίηση. Ἐκεῖνο ὅμως πού συντηρεῖ αὐτὴ τὴν παράδοση εἶναι ἡ λυρικὴ διάθεση. Ἡ Κύπρος γεννάει λυρικοὺς ποιητῆς σημαντικούς, πού μὲ τὴν ποίησή τους, ἔχουν προσφέρει θετικὲς ὑπηρεσίες στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Ὁ Πυθαγόρας Δρουσιώτης δὲν ξέφυγε ἀπὸ τὸν κανόνα, ὅμως ἡ ποίησή του πιστεύουμε πὺς ἔχει ξεχωριστὴ λυρικὴ γεύση.

Ὁ Δρουσιώτης ἀνήκει μὲ τὸ λυρικὸ εἰκονοπλαστικὸ του ἔργο, στὴν πρωτοπορεία τῆς Λυρικῆς Κύπρου.

Καὶ οὐσιαστικά, ἀλλὰ καὶ μορφικὰ τὰ ποιήματά του εἶναι καὶ ἀξιόλογα ὑμνοδόντας τὸν Ἑλληνικὸ περίγυρο.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ, ΜΙΑ ΑΔΙΑΚΟΠΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ὁ Δημήτριος Χαμπουλίδης ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια ἐπιχειρεῖ μιὰ ἀδιάκοπη, μιὰ ἐπίμονη πορεία στὰ ὀλοπράσινα καὶ ἀνθισμένα λιβάδια τῆς Κυπριακῆς ποίησης.

Ἐν τούτοις πιστεύουμε πὼς ὁ Δημήτριος Χαμπουλίδης ἔχει ἀδικηθεῖ καὶ στὴν Κύπρο καὶ κατὰ προέκταση μέσα στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Ἡ ποίησή του ἔχει ἀδρότητα καὶ λυρικούς κραδασμούς, ἀκολουθεῖ μιὰ αὐστηρὰ προσωπικὴ πορεία στὰ Κυπριακὰ γράμματα, ἔχει πτυχές καὶ πλευρὲς ἀξιόλογες, πὺν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ μελετηθεῖ καὶ προβληθεῖ πλατύτερα.

Ἐν τούτοις μιὰ σιωπὴ περιβάλλει τὸ ἔργο τοῦ ἄξιου αὐτοῦ Κύπριου ποιητῆ, πὺν ἐμᾶς πὺν παρακολουθοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὴν ποίησή του, δὲ μᾶς βρῖσκει σύμφωνους.

Δεκαετία βιβλία ἔχει κυκλοφορήσει ἀπὸ τὰ 1945 μέχρι σήμερα ὁ Δημήτριος Χαμπουλίδης καὶ μέσα στὴν ποσότητα αὐτὴ, μπορεῖ κανεὶς μὲ εὐκολία νὰ καταμετρήσει καὶ τὴν ποιότητα.

Σημειώνουμε ἐδῶ τὰ πιὸ σημαντικὰ ποιητικὰ βιβλία τοῦ Χαμπουλίδη: Τραγούδια τῆς μοναξιάς, 1946, Λυκόφωτα, 1949, Μελιχρὲς μνημῆες, 1955, Σπονδές, 1956, Τῆς ζωῆς καὶ τῆς πατρίδος, 1959, Ὁραιοπαθῆ, 1961, Ἀπολογία, 1963, Ἀσυμμετρίας, 1964.

Ἡ προσήλωση του στὸ ποιητικὸ ἰδεῶδες φαίνεται καὶ ἀπὸ ὀλόκληρη τὴ σειρά τῶν βιβλίων του, ὅλα ποίηση καὶ μόνον ποίηση.

Ἐν τούτοις ὁ Δημ. Χαμπουλίδης εἶναι ἕνας ἄγρουπνος στοχαστὴς καὶ μελετητὴς τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ πολὺν κοντὰ καὶ μὲ κριτικὰ σημειώματα παρακολουθεῖ τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδας.

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ποιητικῆς τοῦ Δημήτρη Χαμπουλίδη, εἶναι καὶ τὸ σπάσιμο τῶν δεσμῶν τῆς ρίμας καὶ τῆς παράδοσης, καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ ποιητῆ στὰ πλατεῖα κ' ἐλεύθερα λιβάδια τῆς μοντέρνας τεχνοτροπίας τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Ὁ ποιητὴς ἀδρά, χωρὶς περισσεῖα ξόμπλια καὶ στολίδια, μ' ἕνα λυρισμὸ βάνθους καὶ μὲ ποιητικὴ φωνὴ πὺν πάλλει ἀπὸ συγκίνηση γιὰ τὸ θαῦμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου τραγουδᾷ:

Τὸ φεγγάρι ἀπόψε εἶναι στὸ ζενιθ τ' οὐρανοῦ.
Κι' ἐγὼ περπατῶ ἀνυποψίαστος μέσα στὸ πάροο.
Μιὰ ἀχτίδα δένεται ἀπαλινὰ στὴν καρδιά μου
(Μ' αὐτὸ τὸ συνδυασμὸ ἐλέγχεται
τὸ κατακόρυφο τῶν τῶν τῶν τοῦ ὄνειροπαλατιοῦ).
Πολὺν πρωτότυπο νῆμα τῆς στάθμης
ἢ ἀσημένια ἀχτίδα τοῦ φεγγαριοῦ
καὶ τὸ βραδάκι τῆς ὄνειροπόλας καρδιάς μου.

(Τὸ Φεγγάρι ἀπόψε)

Δεῖτε ἀκόμα τὸν τρόπο πὺν ἔχει ὁ Δ. Χαμπουλίδης νὰ τραγουδᾷ τὴν ἀθανασία ἐνὸς Κύπριου ἥρωα, πόσο ὠραία ὁ ποιητὴς ὑποβάλλει καὶ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν θρῦλο:

Ὁ καλὸς χρυσικός τῆς Φύσης
στερέωνε τούτη τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ
τὸ περσάδι τῆς Πενταδαχτυλοκορφῆς
ἀπάνω στὴ βέρα, τὴν κατασκευασμένη μὲ μάλαμα συνέφου,
πὺν ἔξωσε, φίδι ὑπερκόσμου,

καὶ τὰ πέντε ἀπὸ πυρρὸ λιγνίτη δάχτυλα τοῦ βουνοῦ.

Ἦσαν τὸ δαχτυλίδι δυὸ μνηστευμένων
τοῦ Μάτση μὲ τὴν Αἰωνιότητα.

(Ὁ Καλὸς Χρυσικός, ἀπὸ τῆς Ἀσυμμετρίας)

Οὐσιαστικὸς ὁ λυρικός λόγος τοῦ Χαμπουλίδη, λιτὸς κι' ἀπέριττος μὰ γεμάτος
ιδέες, νοήματα, ποιητικούς κραδασμούς καὶ ποιητικὴν ὑποβολή. Πιστεύουμε πὼς
τὸ ἔργο του εἶναι ἄξιο γιὰ μιὰ καλύτερη τύχη.

Ὁ Δ. Χαμπουλίδης εἶναι ποιητὴς τοῦ οὐσιαστικοῦ Κυπριακοῦ Ποιητικοῦ Λόγου.

* * *

Οὐσιαστικὸς εἶναι ὁ ποιητικὸς λόγος τοῦ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΚΙΔΗ, ποιητῆ
ποῦ παρακολουθεῖ τὴν εὐρύτητα τοῦ νησιώτικου χώρου καὶ τραγουδᾷ ἀπλᾶ, μὰ μὲ
γνήσια ποιητικὴ διάθεση τὰ λούλουδα, τὰ φιλιὰ, τοὺς μαρμαρένιους ἔφηβους, τὴν
εὐδία τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς τὸ ρίγος:

Ο ΜΑΡΜΑΡΕΝΙΟΣ ΕΦΗΒΟΣ

Ἦ τὰ γλυκὰ τὰ μάτια σου. Σὰν κίτταες τὸ κορμὶ
κάποιου μαρμάριν' ἔφηβου στὴ σάλα π' ἀφροχύθη
κι' ἡ ἔμορφιά σου θριαμβικὴ, κάποιου κρυφοῦ παλμοῦ
τοῦ μάρμαρου ἀνασάλεψαν τὰ νεκρωμένα βύθη.

Στὴ γλύκα τους τὴ ξέχωρη, κάποιας ψυχῆς ὀρμὴ
τοῦ κρυφοτάραξε μὲ μιᾶς τὰ μαρμαρένια στήθη,
καὶ τὰ γλυκὰ τὰ μάτια σου σὰν εἶδε μιὰ στιγμή,
χαρούμενος σιγόγυρε καὶ πάλι ἀποκοιμήθη.

Πλοῦτο ἐντυπώσεων, γνώση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἐρωτικὰ παιχνιδίσματα
καὶ πολὺ μεσογειακὸ φῶς ἔχει ἡ ποίηση τοῦ Γ. Μαρκίδη.

* * *

Ὁ ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΤΑΙΔΗΣ, ἄλλος σημαντικὸς ποιητὴς τῆς Κύπρου τρα-
γουδᾷ εὐρύτερα τὴ πατρικὴ γῆ του, τὴν ἀπόφαση τῆς Κυπριώτικης ψυχῆς γιὰ
τὴν νίκη.

Ἡ ποίησή του μετουσιώνει τὸ στοχασμὸ σὲ ποιητικὸ ὄραμα κι' ὀλοκληρώνει
στοὺς στίχους του τὸν Κυπριώτικο ρυθμὸ. Εἶναι ὁ ποιητὴς ποῦ τραγουδᾷ γοργὰ
καὶ χωρὶς καμιά πίεση, ποῦ τραγουδᾷ αὐθόρμητα καὶ ρωμαλέα τοὺς τόνους τῆς
λυρικῆς κι' αὐτὸς ἰδιοσυγκρασίας του:

Γιὰ μένα γλυκοχάραξαν οἱ αὐγές' τὰ μεσημέρια
λαχταριστὰ ἀσπρογάλανα γιὰ μὲ τὰ δειλινὰ
βουερά ἀπ' τ' ἀγγελοκρούσματα κι' οἱ νύχτες μὲ τ' ἀστέρια
μὲ συνεπαίρνουν ποῦ θάρραιά τες πρωινά.

Μὲ φώναξαν τ' ἀκρόκορφα, τὰ πλάτη ἀχολογοῦσαν,
θροῖζαν τὰ δάση κι' ἐφρίσαν κάμποι τῆς ἀκρογιαλιές,
καὶ φούσκωναν οἱ θάλασσες· γιὰ μὲ λαμποκοποῦσαν
τὰ νερά λάλα τῶν πηγῶν κι' ἀντήχων οἱ σπηλιές.

Εἶναι ἓνα ὄραιο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ὄραιο ποίημα στὴ Νέα Ζωή, τοῦ Παυλίδη.

* * *

Χαμηλού τόνου είναι ή ποιητική φωνή του ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΓΑΛΑΤΟ-ΠΟΥΛΟΥ, εν τούτοις ό ποιητικός του λόγος έχει χάρη και τάσεις για φιλοσοφικό στοχασμό.

Ό ποιητικός του λόγος έχει λιτότητα και τόν διακρίνει ακόμα μιὰ ιδεοκρατική διάθεση. Η ποιητική του πολλές φορές παίρνει ούσιαστική έκφραση όπως στο παρακάτω ποίημα, 'Αμετάγνωτοι:

Δέν ξυπνήσαμε στο χείμαρρο τών Κέδρων
κι' ούτε είπαμε τή στεγνή προσευχή μας
πάνω στο "Όρος τών 'Ελαιών!
Ρηγούνε τὰ κύματα τής Γενησαρετ
μπροστά στην προδοτική άτολμιά μας
και δακρύζει ό Δάσκαλος!
Φώναξε τρεις φορές ό άλέχτορας
κι' όμως δέν κλάψαμε...

* * *

Πιο λυρικός, με όνειρική διάθεση στην ποίησή του, είναι ό ποιητής ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ.

Παιχνιδίσματα θα βρει κανείς πολλά στην ποιητική του που τραγουδά με έλληνοπρεπή τρόπο τὰ δέντρα, τ' άηδόνια, τὰ στάχυα, τις όμορφες του φεγγαριού και τής θάλασσας.

'Απόψε ή θάλασσα έκοιμήθη
και μέσ' στον ύπνο της γελά...
'Απόψε ή θάλασσα έκοιμήθη,
δέν άνασαίνει, δέ μιλά,
μόνο στ' άπέραντά της στήθη
ζει και σπιθίζει και κυλά
ένα άσημένο παραμύθι.
'Ενα άσημένο παραμύθι
άνθισε απόψε στο νερό...
'Από τὰ σκότεινα τὰ βύθη
όπου κοιμούντανε καρρό,
άνέβηκαν νεράϊδες πλήθη
κι' άνάερο πιάσανε χορό
στής θάλασσας τὰ δλάσπρα στήθη.

* * *

Τραγουδιστής του μεσογειακού χώρου, αλλά και ποιητής τής πιο καθάριας ποιητικής έκφρασης είναι κι' ό Κύπριος ΛΕΥΤΤΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ.

Του άρέσει νά κινείται με άνεση μέσα στη παράδοση δίνοντας στίχους που άστραποβολούν από όμορφιά και διαύγεια.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

Στην έμορφιά σου τή γλαυκή με φέρνει ό πόθος ό κρυφός:
Νοσταλγικά στού καραβιού καθόμαστε τήν πρώτην
κι' άπλωνες γύρω τ' όνειρο του στοχασμού και του φωτός,
ήρεμη καθώς λίμνη...

Ἄ, πῶς σὲ λαχταρῶ ξανά, πρῶτο ταξίδι ἀλαργινό,
τῆς Μεσογείου λαμπρόθωρα τριαντάφυλλα καὶ κρίνα
—καὶ πάντα νὰ σὲ νείθουμαι καὶ πάντα νὰ σὲ νοσταλγῶ,
ἀξέχαστή μου Ἀθήνα.—

Προσωπικὴ ποιητικὴ φωνὴ ἔχει καὶ ὁ Κύπριος ποιητὴς ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ,
ὅμως ἡ διάθεσή του δὲν εἶναι μόνο λυρική, ὁ στίχος του εἶναι αὐστηρὸς πολλὰς
φορὰς καὶ οἱ στόχοι του προεκτείνονται μέσα στὸ χῶρο τῆς ἱστορίας.

Ὁ Μάνος Κράλης, δὲν ὄνειρεύεται μόνο τὴν ὁμορφιὰ καὶ τοὺς ποικίλους
χρωματισμοὺς τῆς παραμυθῆνας διάθεσης, εἶναι κι' ἓνας στοχαστὴς ἀξιόλογος:

Ἦρταν ἀπάνω στὴν καρδιά μου νὰ θρηνήσουν
μὲ τοὺς χρυσόφεγγους ἀητούς, τὰ κοραλλένια ἐμβλήματα
οἱ αὐτοκρατορίες, οἱ λησμονημένες κι' ἀπὸ τ' ὄνειρό μας,
οἱ Καίσαρες κι' οἱ Παλατῖνοι κι' ὄλη ἡ πλέμπα
—ἦρταν ἀπόψε, στὴν καρδιά μου, νὰ ξαναπεθάνουν.

Στὸ ἴδιο κλίμα περίπου κινεῖται κι' ὁ ποιητὴς ΝΙΚΟΣ ΒΡΑΧΙΜΗΣ.

Λυρικὸς ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά μὲ ὠρισμένες πετυχημένες
συνθέσεις του (ποθητὲς πατρίδες, Ἱερουσαλήμ κλπ.) προσπαθεῖ νὰ δώσει εὐ-
ρύτερους προσανατολισμοὺς στὴν ποίησή του, πράγμα ποὺ πολλὰς φορὰς πετυ-
χαίνει.

Ὅσοι ἔτρεξαν εὐδαίμονες
πίσω ἀπὸ τὸ χρυσὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου
πορφυροί, δοξασμένοι καὶ ἀνόητοι
ἐναπομένουν πάνω στὴ μνήμη τῆς γῆς!

Μὲ λυρική φιλοσοφική διάθεση εἶναι διαποτισμένος κι' ὁ στίχος τοῦ
ΚΥΠΡΟΥ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Ὁ ποιητὴς σὲ μαχηλὸ τόνο ἀλλὰ πειστικὰ μᾶς διαβεβαιώνει γιὰ τὴν ματαιό-
τητα τοῦ κόσμου, χωρὶς ν' ἀφήνει πάνω στὴν περιοχὴ τῆς καρδιάς μας κανένα
ἶχνος πόνου. Προσέχει πολὺ τὴν μορφὴ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ μουσικότητα τοῦ
στίχου του:

ΕΔΩ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

Οἱ ὄρες πληγωμένες θὰ μαθήσουν
τὸ τελευταῖο χάραμα τῆς νύχτας.

Κι' οἱ διάφεγγοι δρίζοντες θὰ κλείσουν
τοὺς ἰδιόθενους κίβλους τῆς ζωῆς σου.

Ἐδῶ τελειώνει ὁ κόσμος... ὁ κόσμος
καὶ δάκρυ πιὰ δὲν ξαναθθεῖ στὶς βλεφαρίδες.

Τὰ μαρομένα χεῖλη ψιθυρίζουν
τὸ μυστικὸ ποὺ κῶατησαν ὡς τώρα.

Στὸν ὄχτο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου
ὀλάνθιστο θὰ γέρνει τὸ φεγγάρι.

Καὶ τ' ἄστρα σὰ ροδόφυλλα θὰ πέσουν
πάνω ἀπ' τὸ μνήμα κάθε ἀνθρώπου.

Ἐδῶ τελειώνει ὁ κόσμος... ὁ κόσμος
στὸ νεκρικό του ἴσκιον ἑνὸς φερέτρου.

Μονάχα ἓνα φέγγος θάνασταίνει
πὸν πάντα θὰ θυμίζει τὴ μορφὴ σου.

Ἀκόμα θὰ πρέπει ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ τοὺς ποιητὲς ΠΑΥΛΟ ΒΑΛΛΑΣΕ-
ΡΙΑΝ. Τοῦτος ὁ ποιητὴς λάτρης ὅπως φαίνεται τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ Δ. Σολωμοῦ,
μεταφέρει στὴν ποίησή του κάτι ἀπὸ τὸν γνωστὸ Σολωμικὸ λυρικό λόγο.

Τὸν ΔΗΜΗΤΡΗ Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ, πὸν προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσει τὸ βα-
θύτερο νόημα τῆς ζωῆς μὲ μεγάλα συνθετικά ποιήματα.

Τὸν ΚΩΣΤΑ Σ. ΜΑΡΚΙΑΔΗ, παραδοσιακὸ ποιητῆ, μὲ μουσικὴ διάθεση κι'
ὠραῖο ρυθμὸ στὴν ποίησή του.

Καὶ τέλος τὸν ΑΓΗ ΒΟΡΕΑΔΗ πὸν ἔχει ἐμποτίσει τὴν ποίησή του μὲ μιὰ
διάθεση πίκρας κι' ἀπογοήτευσης. Ἐν τούτοις ὁ στίχος του εἶναι ἀξιοπρόσεκτος,
γιατὶ ἡ ἐλεγειακὴ φωνὴ αὐτοῦ τοῦ ποιητῆ τῆς Κύπρου εἶναι εἰλικρινής.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΛΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἀναμφισβήτητα ὑπάρχουν ἓνα πλήθος ἀκόμα δυνάμεις τῆς Κυπριακῆς Λογο-
τεχνίας. Μιὰ εἰσαγωγή βέβαια δὲν εἶναι γραμματολογία γιὰ νὰ ἐξαντλήσει ἀπό-
λυτα ὅλο τὸ ὕλικό κι' ὅλους τοὺς δημιουργοὺς τῆς Τέχνης τοῦ Λόγου στὴν Κύπρο.
Ἔπάρχουν ἀκόμα δυνάμεις «ἐν τῇ γενnéσει» καὶ δυνάμεις «ἐν πορείᾳ» σημαντικὲς
πὸν αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίον δὲν ἔχει τὴν πρόθεση ν' ἀδικήσει, ἀλλὰ καὶ ἡ καταγραφή
τους δὲν εἶναι ὁ ἀπόλυτος στόχος του.

Θελήσαμε προπαντὸς σ' αὐτὲς ἐδῶ τὶς σελίδες νὰ δώσουμε μὲ ἐνάργεια μιὰ
πλήρη, κατὰ τὸ δυνατό, εἰκόνα τῶν ὄσων ἔχει δημιουργήσει, δημιουργεῖ καὶ μπορεῖ
νὰ ὀλοκληρώσει ἡ Κυπριακὴ λογοτεχνία μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἑλληνικῆς λογο-
τεχνίας, τῆς ὁποίας εἶναι ἀναπόσπαστο κομμάτι, ὅπως ἡ Κρητικὴ λογοτεχνία, ἡ
Ἑσπανησιακὴ, ἡ Βορειοελλαδίτικη, ἡ Μαραίτικη κλπ. Ὡστόσο θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ
ἐπισημάνουμε κι' ὠρισμένους ἄλλους φωνῆς πὸν προσφέρουν ἔργο στὴν Κυπριακὴ
λογοτεχνία.

Ἄν ὑπάρξουν παραλείψεις — εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ὑπάρξουν ἀφοῦ ἀκόμα
ἡ Κυπριακὴ Γραμματολογία δὲν εἶναι εὐρύτερα γνωστὴ; — πρέπει νὰ τονιστεῖ ἀμέ-
σως ἐδῶ πὸς δὲν εἶναι ἠθελημένες, ἀλλὰ ὀφείλονται κυρίως στὴν ἔλλειψη σχετικῶν
κειμένων καὶ προπαντὸς στὸ ὅτι δὲν ἔγινε μέχρι τώρα καμμιά προσπάθεια εὐρύ-
τερης προβολῆς τοῦ κεφαλαίου πὸν λέγεται Κυπριακὴ Λογοτεχνία.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔλλειψη — ὅπως τονίσαμε κι' ἄλλοῦ, ἔρχεται μὲ τὶς ὅποιες
δυνάμεις της, μὲ μόχθο εἶναι ἀλήθεια καὶ κόπους πολλοὺς, νὰ πληρώσει κατὰ
κάποιον τρόπο κι' αὐτὴ μας ἐδῶ ἡ μελέτη.

Μερικοὶ ἀκόμα συγγραφεῖς πὸν εἶτε εἶναι λογοτέχνες, εἶτε τὸ ἔργο τους
«ἄπτεται» κάπως τῆς λογοτεχνίας εἶναι καὶ οἱ:—

Γιάννης Παπαδόπουλος, κυρίως ποιητῆς, πὸν βραβεύθηκε μὲ τὸ πρῶτο βρα-
βεῖο τοῦ Α' Περιφερειοῦ Ποιητικοῦ Διαγωνισμοῦ τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ
Κύπρος».

Ἡ βραβευμένη συλλογὴ του «Τότε πὸν πολεμούσαμε», προλογισμένη ἀπὸ τὸν
ποιητῆ καὶ μελετητῆ τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας, Κύπριο Χρυσάνθη, ἐπι-

κοῦ τόνου, εἶναι ἓνα ζωντανό ποιητικό μνημεῖο πού ἀναφέρεται στοὺς ἀτέλειωτους ἀγῶνες τῶν Κυπρίων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση.

Μελετητὲς τῆς λογοτεχνίας τῆς Κύπρου καὶ γενικώτερα τῆς Ἑλλάδας εἶναι καὶ οἱ, Κώστας Κύρης, Χρ. Παπαχρυσοστόμου ποιητῆς, ἀλλὰ κυρίως μελετητῆς τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας.

Ἄξιόλογο μελέτημά του εἶναι κι' αὐτὸ πού ἀναφέρεται στὸν σπουδαῖο Κύπριο ποιητὴ Δημήτρη Λιπέρτη, «Ὁ πρωτογονισμὸς στὴν ποίηση τοῦ Λιπέρτη», μὲ τὸ ὁποῖο μελέτημα διαφωνήσαμε βέβαια σὲ μερικὰ σημεῖα, ἐν τούτοις δὲν μπορούμε νὰ μὴν παραδεχτοῦμε τὴν ἱστορικὴ κριτικὰ ἀξία του.⁴⁸

Ἄξιόλογος μελετητῆς τῆς ποίησης εἶναι κι' ὁ Ἀνδρέας Χριστοφίδης. Ἔχει μελετήσει μὲ τὰ ἀξιόλογα δοκίμιά του (προσπαθώντας νὰ ἐγγίσουμε τὴν ποίηση, Ἐπικὴ καὶ Λυρική ποίηση κλπ.), πολλὲς πτυχὲς καὶ προβλήματα τοῦ ποιητικοῦ λόγου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας γενικώτερα. Εἶναι καὶ κριτικὸς γενικὰ καὶ ἐπὶ πλέον ἀσχολήθηκε μὲ ἀνθολογήσεις.

Μελετητῆς τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας κι' ὁ Π. Πατίχης, μᾶς ἔχει δώσει ἀξιόλογα κείμενα κριτικῆς μελέτης (π.χ. Ἡ φυσιολατρεία στὸν Εὐριπίδη, δοκίμιο), καὶ ὁ Φοῖβος Βράχας δοκίμια καὶ μελετήματα πάνω στὴ σύγχρονή μας λογοτεχνία.

Πεζογράφος ἐπίσης ἀξιόλογος τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας εἶναι ὁ Γ. Φιλίππου Πιερίδης, πού τὸ βιβλίο του «Σκληροὶ καιροί», μὴ ἀξιόλογη συλλογὴ διηγημάτων, τοῦ δίνει θέση ξεχωριστὴ στὰ Κυπριακὰ Γράμματα.

Ἀκόμα μορφή ξεχωριστὴ τοῦ Κυπριακοῦ πεζοῦ Λόγου εἶναι κι' ὁ Λεωνίδας Μαλένης. Διηγηματογράφος κυρίως (πέντε διηγήματα), ἀλλὰ καὶ κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας καὶ θεατρικὸς, ἰδίως γιὰ τὸ ραδιόφωνο, συγγραφέας, ἀνήκει στὴν ξεχωριστὴ πλειάδα τῶν συγγραφέων ἐκείνων πού μὲ συνέπεια ὑπηρετοῦν τὰ γράμματα τοῦ τόπου τους.

Δὲν θὰ πρέπει δὲ νὰ παραλειφθεῖ κι' ὁ Κώστας Προουῆς, κριτικὸς καὶ μελετητῆς ἀπὸ τοὺς πῶ ἀξιόλογους πού διαθέτει ὁ Κυπριακὸς ἔντεχνος Λόγος.

Στὸν τομέα τῆς Κυπριακῆς πεζογραφίας θὰ πρέπει ν' ἀναφερθεῖ καὶ ὁ Θ. Σοφοκλέους (βιβλία του, «Πρὸς τὰ σύνορα» ἔκδοση «Λυρικῆς Κύπρου» κλπ.), ὁ Μαρσέλλος κλπ.

Ἐπίσης πεζογράφος, μᾶς λιτῆς πρόζας δημιουργός, εἶναι κι' ὁ Κύπρος Σ. Κουτσοκούμνης, ἀπὸ τίς νεώτερες δυνάμεις, ὅπως φαίνεται, τῆς Κυπριακῆς ἀφηγησης.

Ἄξιόλογος ἐπίσης πεζογράφος εἶναι κι' ὁ Ἰάκωβος Κυθρεώτης. Προσπαθεῖ λογοτεχνικὰ ν' ἀναπλάσει τὴν ζωντανὴ πορεία καὶ ἱστορία τοῦ νηιοῦ του.⁴⁹

Στοὺς νέους ἀκόμα ποιητὲς τῆς Κύπρου πρέπει ν' ἀναφέρουμε καὶ τοὺς Γιώργο Φάνο, Παντελῆ Μηχανικό, Ἀχιλλέα Πυλιώτη, Ἀνδρέα Παστελά, κλπ.

Ἐπίσης θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ ἀναφέρουμε τὸν πεζογράφο Φῶτο Χατζησωτηρίου.

Τὸ ἔργο τοῦ Πάνου Ἰωαννίδη ἀναφέρεται κυρίως στὸ θέατρο, ἀλλὰ εἶναι καὶ πεζογράφος ἀξιόλογος, διηγήματά του πολλὰ εἶναι δημοσιευμένα σὲ Κυπριακὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ.

Νεώτεροι ἐπίσης ποιητὲς εἶναι ὁ Ἀντώνης Ἡλιάκης κι' ὁ Γιώργος Κωνσταντής. Ἄξιόλογος ἀκόμα ποιητῆς εἶναι κι' ὁ γνωστός μας γιὰ τὴν συμμετοχὴ του

48. Χρ. Παπαχρυσοστόμου, «Ὁ πρωτογονισμὸς στὴν ποίηση τοῦ Λιπέρτη», «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1964, σελ. 7-10.

49. Ἰακώβου Κυθρεώτη. «Τρία Κυπριακὰ διηγήματα», ἔκδοση «Λυρικῆς Κύπρου». Ἀναφέρεται σὲ θέματα τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἐνετοκρατίας στὴν Κύπρο.

στην πνευματική ομάδα που εκδίδει το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» Τάκης Φυλακτός.

Σημαντική παρουσία στα Κυπριακά Γράμματα επίσης έχουν και οι:— Λώρος Φαντάζης, Τώνης Μελάς, Γιώργος Φασουλιώτης, Άνδρέας Ίωάννου, Άχ. Αιμιλιανίδης, Άνδρέας Κυπρολέων, Νίκος Σπανός, Σοφοκλής Λαζάρου, Σπύρος Παπαγεωργίου, Θ. Κουγιαλής, Ά. Λυκαύγης, Μιχάλης Πασιαρδής και άλλοι.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Όπως στην κυρίως Ελλάδα έτσι και στην Κύπρο η γυναικεία λογοτεχνία δημιουργεί παράλληλα στις προσπάθειες των ανδρών λογοτεχνών, το δικό της έργο.

Συνολικά θεωρούμενη η γυναικεία λογοτεχνία και στην Ελλάδα και στην Κύπρο, ύστερεί όπωσδήποτε και ποσοτικά και ποιοτικά, από την ανδρική λογοτεχνία.

Κι' αυτό γιατί η γυναικεία Τέχνη του Λόγου, δεν έχει να αναδείξει στην κυρίως Ελλάδα γυναίκες συγγραφείς σαν το Νίκο Καζαντζάκη, τον Κωστή Παλαμά, τον Άγγελο Σικελιανό, τον Διονύσιο Σολωμό κλπ.

Και στην Κύπρο δεν υπάρχουν βέβαια γυναίκες που να έχουν προσφέρει τόσα όσα ένας Δημ. Λιπέρης, ένας Βασίλης Μιχαηλίδης, ένας Τεύκρος Άνθιας, Κύπρος Χρυσάνθης, Μελής Νικολαΐδης κλπ.

Έν τούτοις, για να αναφεροῦμε μόνο στην Κύπρο που μās ενδιαφέρει εδώ, θα πρέπει να παραδεχθούμε πως και οι γυναίκες λογοτέχνιδες με τις δικές τους δυνάμεις και τον δικό τους τρόπο έχουν προσφέρει ένα έργο σημαντικό στα Κυπριακά Γράμματα. Ίσως ο Λόγος τους δεν έχει ύψιπέτεια, ίσως δεν είναι μεγαλόπνοος, όμως η γυναικεία τρυφερότητα και η πίστη, η έγκαρτέρηση κι' η γλυκύτητα της γυναικείας φύσης και καρδιάς, είναι διάχυτες στο έργο των Ελληνίδων και των Κυπρίων εργατριών του Λόγου.

Άρκετά στον τομέα αυτό οφείλουμε και στην γνωστή ποιήτρια και μελετήτρια της Θεσσαλονίκης κ. Χρυσάνθη Ζιτσαία.

Με μιὰ μικρή αλλά πολύτιμη μελέτη της για τις Κύπριες λογοτέχνιδες 50 ή εκλεκτή ποιήτρια φέρνει στην επιφάνεια το έργο άρκετών γυναικών της Κύπρου που άσχολήθηκαν ή άσχολούνται τώρα με την λογοτεχνία και που έν πολλοίς, δεν είναι ευρύτερα γνωστές στην Ελλάδα.

Μιὰ από τις Κύπριες Λογοτέχνιδες με πανελλήνια προβολή είναι και η ΑΤΓΗ ΣΑΚΑΛΗ.

Είναι γνωστή ποιήτρια και πεζογράφος γεννημένη στην πόλη Λάρνακα της Κύπρου, παράλληλα δε με την Τέχνη του Λόγου έχει άσχοληθεί, με επιτυχία, όπως λέγεται, και με την ζωγραφική.

Όμως περισσότερο γνωστή είναι σαν ποιήτρια και πεζογράφος.

Θά ξεχωρίσουμε εδώ μερικά από τα καλύτερα βιβλία της:

Άπάνεμα 1946, Έξομολόγηση 1948, Ό διαβάτης με τον ήλιο 1951, Χαμένος άετός 1954, Άσπρο φως 1958. Όλα βιβλία ποιητικά.

Ποιήτρια κυρίως η Αύγη Σακαλή, τραγουδά με την ευαίσθητη γυναικεία της καρδιά, τα πάθη και τους βαθυτέρους πόθους της γυναικείας ψυχής.

Έχει έναν ιδιότυπο λυρισμό η ποίησή της, σφραγισμένο με μιὰ προσωπική σφραγίδα δύναμης.

Ναι αυτό είναι που ξεχωρίζει στην ποίηση αυτής της ποιήτριας, η άδρότητα.

50. Χρυσάνθη Ζιτσαίας, Κύπριες Λογοτέχνιδες, μελέτη, Θεσσαλονίκη 1963.

Ἡ ἀδρότητα αὐτὴ κινεῖται μέσα στοῦ χώρου τῆς γυναικείας εὐαισθησίας, χωρὶς κανένα ὀρσενικὸ στοιχεῖο.

Ἄλλο στοιχεῖο στὴν ποίηση τῆς Σακαλῆ εἶναι ἡ λιτότητα.

Λείπουν ἀπὸ τὸ ἔργο της τὰ περιττὰ στολίδια καὶ λόγια, ἡ περίσσεια ὁμορφολογία, ποὺ χαρακτηρίζει καμιά φορὰ τὸν γυναικεῖο ποιητικὸ Λόγο. Ἡ ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαῖα γράφοντας γιὰ τὴν ποίηση τῆς Αὐγῆς Σακαλῆ τονίζει: 51

«Ἡ ποίησή της κινεῖται μέσα στοῦ πνεῦμα τῆς σύγχρονης ποίησης, μὲ τις ἀγωνίες καὶ τοὺς προβληματισμοὺς τοῦ καιροῦ μας, ἀλλὰ δὲν θολώνει ἀπὸ τὰ νεφελώματα ποὺ τὴν πνίγουν. Ἄγωνία γιὰ ὅ,τι χαμένο καὶ προδομένο ἀλλὰ καὶ πίστη βαθειὰ γιὰ ὅ,τι δίκαιο καὶ ἀληθινὸ ὑπάρχει στὸν κόσμο. Ἔτσι ἡ ποίησή της γίνεται λυτρωτικὴ. Ἐνα φῶς τὴν περιλοῦζει καὶ μιὰ αἰσιδόξη πνοὴ τὴν διατρέχει».

Ἡ ἴδια μελετήτρια τῆς Κυπριώτικης γυναικείας λογοτεχνίας συμφωνεῖ πὸς «ὁ στίχος τῆς Αὐγῆς Σακαλῆ εἶναι λιτὸς καὶ ἐπιγραμματικὸς».

Θὰ σταθῶ γιὰ λίγο στοῦ ὄραιο τῆς ποίησης Περιλαίμια.

Σ' αὐτὸ ἡ ποιήτρια συνδέει διὸ στοιχεῖα ὅμοια, τὴ θάλασσα καὶ τὴν γυναῖκα, μὲς τὸν λυρικὸ καμβὰ τῆς ποίησης:

Φτάσαν οἱ κόρες, φτάσαν τ' ἀκρογῶλια
καὶ περιλαίμια γίνανε
τ' ἄλικα
τῆς θάλασσας κοράλια.

Νυφιάτικα ἐφτάσανε ντυμένες,
μὲ στέφανα ἀπὸ κρῖνα,
μ' ὄνειρα
τὰ μαλιὰ στεφανωμένες.

Φτάσαν οἱ κόρες, φτάσαν τοὺς γιαλοὺς
καὶ οἱ πόθοι, μὲ τὰ κύματα
μοργαριτάρια, ἀνασηδῆσανε
ἀπὸ τῆς θάλασσας
τοὺς ἀμέτρους βυθοὺς.

Ἀπλώσανε οἱ κόρες,
τὰ χέρια ἀπλώσανε τὰ δέσμα
καὶ οἱ πόθοι πᾶ στοὺς κύνιους λαμοῦς
τῆς φυγῆς ἐγίναν περιλαίμια.

Φτάσαν οἱ κόρες:
τὰ ὄνειρα φτάσαν τ' ἀκρογῶλια,
καὶ οἱ πόθοι πᾶ τυλίξαν τοὺς λαμοῦς,
τ' ἄλικα κρέμονται κοράλια!...

* * *

Ἄρκετὲς γυναῖκες λογοτέχνιδες ποὺ ἔζησαν στὴν Αἴγυπτο καὶ ἔγραψαν ἐκεῖ κατάγονται ἀπὸ τὴν Κύπρο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς πρέπει ν' ἀναφέρομε τὴν Εὐγέ-

51. Χρυσάνθη Ζιτσαῖας, Κύπριες Λογοτέχνιδες (μελέτη), Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 18.

νία Παλαιολόγου - Πετρώνδα. Παιδαγωγός και συγγραφέας πολλῶν βιβλίων, ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία. Θ' ἀναφέρουμε ἀπὸ τὰ ποιητικὰ της ἔργα τὶς, Δροσοσταλίδες 1939, Λύτρωση 1942, Μέση Ἀνατολή 1946, Ἐρωτικὴ Συμφωνία 1950, Ἰχτάα (προσφορά) 1956, Ὁ Κύκλος τῆς Ἀγάπης 1959, Ἐξοδος 1961, καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία τὰ ἔργα της, Παιδικὴ δροσιά (ποιήματα).

Μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Αἰγύπτου, ἡ ποιήτρια σκέφτηκε πὼς πρέπει νὰ γυρίσει στὴν ἀγαπημένη της Κύπρο ἀπ' ὅπου κατάγεται ἕνας ἀπὸ τοὺς προγόνους της καὶ ὁ σύζυγός της.

Ἄποσκευές φορτώσαμε τὰ ὄνειρά μας
μὰ ἀγκαλιὰ λατούς, λίγες ἐλπίδες.
καὶ ἕνα κουτί γλυκὸ χουρμάδες,
ποὺ φύτρωσαν στὴν ἀμμογῆ.
Πικρὴ τὴ γεύση νοιώσαμε τοῦ χωρισμοῦ.

Ἐνα σκολειὸ ἕνα σπῖτι καὶ ἕνας τάφος
τὴν ψυχὴ σου δένουνε,
μὲ τὴν Ἀλεξάνδρεια ποὺ χάνεις...
Σφιγγοπρόσωπη ἡ γῆ τῶν Φαραῶ
ἡ γῆ ποὺ ἀναγιωθήκαμε σudaίλιζε
τὴ φυγὴ καὶ τὴν ἔξοδο...

Πολὺ ἐνδιαφέρουσα, πολὺ μεστή σὲ ἄρτιο λόγο καὶ δύναμη εἶναι ἡ ποίηση τῆς κ. Εὐγενίας Παλαιολόγου - Πετρώνδα. Ἐχωρίζει τὴν ἄρτια λέξη καὶ τὴν τοποθετεῖ στὴν κατάλληλη θέση μέσα στοῦ ποίημα, πιστοποιεῖ γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ ἀξιόλογη αὐτὴ ποιήτρια καὶ ὄχι τόσο γνωστὴ στὴν κυρίως Ἑλλάδα, πὼς ἡ ποίηση γράφεται μὲ λέξεις.

Ἄλλη ἐνδιαφέρουσα ποιητικὴ φυσιογνωμία ποὺ ἔζησε στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ κατάγεται ἀπὸ τὴν Κύπρο εἶναι καὶ ἡ Λιλίκα Ταβερνάρη.

Ἡ συλλογὴ της ποιημάτων «Περαστικὲ σὲ χαιρετῶ», προκάλεσαν τοὺς ἐπαίνους τῆς κριτικῆς.

Σὰν γυναίκα ἡ ποιήτρια ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν ἔρωτα. Ἡ ποίησή της εἶναι λεπταίσθητη καὶ γυμνὴ ἀπὸ περιττὰ στολίδια, ἔχει πάθος καὶ μιὰν αἰσθησιακὴ ἀνησυχία:

ΕΡΑΣΤΑΙ

Οἱ Σιωπηλοὶ ἔρασταί
δὲν μποροῦν πὰ νὰ ἀγκαλιάσουν
καὶ χέρια χλωμὰ ἀπονοῦν
γιατὶ εἶναι φοικτῆς οἱ ἀγάπες
ποὺ θέλουν νὰ πιάσουν.

Δὲν μποροῦν τὸ βλέμμα νὰ πάρουν
ἀπὸ τὸ ὄραμα τῶν μυστικῶν ἡδονῶν
ἡ νύχτα λέρφτει
καὶ ὅμως ἀκόμη παιδικὰ χαμογελοῦν!

Περιμένουν νὰ αἰσθανθοῦν
ἀκόμη μιὰ φορὰ

τὰ ὑπέρροχα ῥίγη, τὴν ἐξαντλητικὴ ἡδονὴ
στὰ πορφυρὰ χεῖλη.
Καὶ ἔτσι νὰ τοὺς εὖρη ἡ νύχτα
μέσα στὰ ὄραματα
χωρὶς νὰ καταλάβουν πὼς μέσα στὴ νύχτα αὐτὴ
ὁ τελευταῖος σπασμὸς τοὺς
θὰ μείνει.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο «Περαστικὲ Σὲ Χαϊρετῶ»)

Μιά ἄλλη μορφή τῆς λογοτεχνίας τῆς Κύπρου εἶναι καὶ ἡ πεζογράφος **ΗΒΗ ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ**. Ἀνήκει στὴν πνευματικὴ ὀμάδα ποὺ ἐκδίδει τὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Χρονικά». Τελευταίως κυκλοφόρησε μιὰ συλλογὴ διηγημάτων.

Στὴν γυναικεία πεζογραφία τῆς Κύπρου ἀνήκει καὶ ἡ νεαρὴ μυθιστοριογράφος **ΕΙΡΕΝΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ - ΑΔΑΜΙΔΟΥ**. Βιβλία ἔχει ἐκδόσει μέχρι τώρα: Μαρία Χριστίνα, Ἡρωϊκὴ Συμφωνία, Στὴν ἀγκαλιὰ τῆς θάλασσας, Ἀνθρώπινοι δρόμοι καὶ Πεπρωμένο κλπ.

Καίτοι νέα ἡ πεζογράφος, ὅπως βλέπουμε, ἔχει ἰκανὴ φητεία στὰ Κυπριακὰ Γράμματα.

«Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ γίνετα φανερό πὼς πρόκειται γιὰ ἕνα καταπληκτικὸ πεζογραφικὸ ταλέντο. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ἀδίσταχτα ὅτι ἡ Εἰρένα Ἀδαμίδου εἶναι γεννημένη μυθιστοριογράφος. Ἐχει πλούσια ἔμπνευση, ψυχολογικὲς ἰκανότητες, συνθετικὴ δεξιότητα, οἱ ἥρωες τῶν ἔργων της εἶναι ἀνθρωποὶ ζωντανοί, ἔρχονται πολὺ κοντὰ μας καὶ δὲν τοὺς ξεχνοῦμε εὐκόλα. Τοὺς παρακολουθοῦμε μ' ἀγάπη, ζοῦμε τὶς ἀγωνίες τοὺς, χαίρομαστε καὶ κλαίμε μαζί τους».

Αὐτὸ τὸ πορτραῖτο τῆς πεζογράφου μᾶς δίνει ἡ κ. Χρυσάνθη Ζιτσαῖα.⁵²

Κι' ἡ **ΜΑΡΟΥΤΑ ΒΙΟΛΑΡΗ - ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ** συνεργάζεται μὲ πολλὰ περιοδικὰ τῆς Κύπρου. Ἡ δράση της εἶναι πνευματικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ. Μὲ τὴν παρουσία της στὰ χωριὰ τῆς Κύπρου ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν λευτεριά τῆς πατρίδας της καὶ μὲ τὶς ζωντανὲς πεζογραφικὲς περιγραφὰς της σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, μᾶς ἔδωσε σελίδες σημαντικὲς ἀπὸ τὸν ἥρωϊκὸ ἀγῶνα τοῦ λαοῦ μας στὴν ἥρωϊκὴ Κύπρο μας.

Πρέπει ν' ἀναφέρουμε ἀκόμα τὴν ποιήτρια **ΧΡΥΣΤΑΛΛΕΝΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥ** καὶ τὴν ἀρχαιολόγο καὶ λαογράφο **ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ - ΠΙΕΡΙΔΟΥ**.

Ἡ πρώτη διακρίνεται γιὰ τὴν μοντέρνα ἔκφραση τοῦ στίχου της καὶ ἡ δευτέρα γιὰ τὴν σημαντικὴ συμβολὴ της στὴν τόσο πλούσια Κυπριακὴ Λογοτεχνία. Ἐχει γράψει τὰ ἐνδιαφέροντα βιβλία, Κυπριακὴ Λαϊκὴ Τέχνη, Λευκαρίτικα Κεντήματα, Λαϊκὴ Ὑφαντικὴ, Κυπριακὴ Λαϊκὴ Ἀγγειοπλαστικὴ, Πασματζῆδες καὶ Μαντηλάρηδες τῆς Κύπρου κλπ.

Θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ μὴν παραλειφθοῦν καὶ οἱ **ΡΗΝΑ ΚΑΤΣΕΛΛΗ**, νεώτατη, πεζογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφέας, γεννημένη στὰ 1938 στὴ Κυρήνεια, ἡ ποιήτρια **ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ**, ἡ μελετήτρια **ΘΕΜΙΔΑ ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ**.

Ἐχει γράψει τὶς ἐνδιαφέρουσες μελέτες, «Κυπριακὰ Τραγούδια» καὶ «Μεσαιωνικὴ ποίηση».

Σημαντικὴ συμβολὴ στὰ Κυπριακὰ Γράμματα προσφέρουν ἡ ποιήτρια

52. Χρυσάνθη Ζιτσαῖας, Κύπριες Λογοτέχνιδες, Θεσσαλονίκη 1963, Εἰρένα Ἰωαννίδου - Ἀδαμίδου, σελ. 22 - 23.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ, πού είναι μιά ἀπό τίς καλύτερες ποιητικές φωνές, ἡ ἐπίσης ποιήτρια ΜΤΡΙΑΝΘΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ἡ ζωγράφος καί λογοτέχνηδα ΘΕΑΝΩ ΛΙΑΣΙΔΟΥ - ΣΑΜΨΩΝ καί ἡ ΠΙΤΣΑ ΓΑΛΑΖΗ.

Ἀπό τὴν συνοπτικὴ εἰκόνα πού δόσαμε γύρω ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία, βγαίνει τὸ εὐχάριστο συμπέρασμα πὼς οἱ γυναῖκες λογοτέχνιδες στὴν Κύπρο ἐπάξια βαδίζουν δίπλα στοὺς ἄντρες συγγραφεῖς, προσφέροντας μὲ τὸ μέτρο τῶν ἰκανῶν τους δυνάμεων, σημαντικὸ ἔργο στὰ ἀξιόλογα Κυπριακὰ Γράμματα.

Ἄξιες οἱ λογοτέχνιδες τῆς Κύπρου κι' ἄξιοι οἱ πνευματικοὶ καρποὶ τῆς πένας τους.

Πολλὰ περιμένουμε ἀκόμα ἀπὸ τίς γυναῖκες συγγραφεῖς τῆς Κύπρου, προπαντὸς στὶς εἰρηνικὲς γιὰ τὴν Κύπρο ἡμέρες πού ἐλπίζουμε πὼς θ' ἀνατείλουν.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ ἀλλὴ τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων, τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας γενικώτερα, πού πρέπει νὰ γίνεῖ ἐπὶ τέλους γνωστὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, φαίνεται κι' ἀπὸ τὴν πλούσια ἐκδοσὴ λογοτεχνικῶν ἐντύπων καὶ περιοδικῶν, πού γίνεται καὶ συνεχίζεται μ' ἐπιτυχία ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια στὸ Νησί.

Θ' ἀναφερθοῦμε πρῶτα βέβαια στὸ ἱστορικὸ πλέον γιὰ τὰ Κυπριακὰ Γράμματα, ὁμώνυμο περιοδικὸ (τὰ περίφημα «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»). Μὲ τὴν ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια ἐκδόσή του, στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Κώστα Προυσῆ καὶ τὸν Ἀντώνη Ἰντιάνο καὶ τὸν Νίκο Κρανιδιώτη καὶ μετὰ μόνον μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη, πρόσφερε ὑπηρεσίες οὐσιαστικὲς στὴν πνευματικὴ κίνηση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ νησιοῦ. Κυκλοφοροῦσε μὲ κέντρο τὴν Λευκωσία, σ' ὅλη τὴν περιοχὴ τῆς Κύπρου μὲ ἐπιτυχία.

Μέσα ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ παρήλασαν ἕνα πλῆθος συνεργάτες κυρίως Κυπριῶτες, ἀλλὰ καὶ λογοτέχνες τῆς κυρίως Ἑλλάδας.

Ἔδωσε ἕνα τόνο στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου κι' ὑπῆρξε ὄργανο πνευματικῆς συνεργασίας κι' ἐπικοινωνίας, μετὰξὺ κυρίως Ἑλλάδας καὶ τοῦ νησιοῦ τῆς Ἀφροδίτης. Συνεργασίες, σχόλια, ἀπόψεις, ποιητές, κριτικοὶ καὶ πεζογράφοι ἔδωσαν τὸ μέτρο τῶν λογοτεχνικῶν δυνατοτήτων τους καὶ τὴν πνευματικὴ δύναμη καὶ λογοτεχνικὴ ἀλλὴ τοῦ νησιοῦ, μὲ ἐνάργεια. Τώρα ἰδιαίτερα σὲ ἔξαση βρίσκειται ὁ περιοδικὸς ὀργανισμὸς ἐκδόσεων στὴν Κύπρο.

Στὴν πρωτοπορία βρίσκεται τὸ θαυμάσιο περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» πού ἐκδίδεται στὴν πρωτεύουσα τῆς Κύπρου.

Μιά ομάδα μὲ πνευματικὴ ὀντότητα καὶ δράση παρακολουθεῖ καὶ διευθίνει τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀξιόλογου αὐτοῦ περιοδικοῦ. Ὁ ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, ὁ Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ὁ ΤΑΚΗΣ ΦΤΛΑΚΤΟΥ, ὁ Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ καὶ ὁ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, πούναι γραμματέας καὶ ὑπεύθυνος ἐκδότης τῆς περιοδικῆς αὐτῆς ἐκδόσης, δίνουν τὸν καλύτερο ἑαυτό τους σ' αὐτὸ τὸ περιοδικό. Πνευματικὸ ὄργανο διάδοσης τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων μὰ καὶ μέσο οὐσιαστικῆς ἐπικοινωνίας κι' ἐπαφῆς ἢ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» εἶναι σήμερα τὸ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸ περιοδικὸ τῆς Κύπρου στὸν τομέα τῆς Λογοτεχνίας.

Ἀξιόλογα λογοτεχνικὰ κείμενα γραμμένα κυρίως ἀπὸ Κυπρίους διανοουμένους, ἀλλὰ κι' ἀπὸ συγγραφεῖς τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδας, κριτικὰ σημειώματα, ἐκθέσεις, ἀναφορὲς στὴν Κύπρο, Κυπριακὴ βιβλιογραφία, παρακολούθηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὴν Κύπρο καὶ τὴν Ἑλλάδα, Σχόλια καὶ Σκέψεις, ζητήματα πού ἀφοροῦν τὴν Κύπρο κλπ., παρακολουθοῦνται κάθε μῆνα ἀπὸ αὐτὸ τὸ περιο-

δικό, πού είναι ὁ καθρέφτης τῶν συγχρόνων γραμμάτων, τὸ ἄγρυπνο ἀκόμα μάτι πού παρακολουθεῖ μὲ ἔνταση τὴν Ἑλλαδικὴ καὶ Κυπριακὴ πνευματικὴ ζωὴ.

Ὅπως τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἔτσι καὶ ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» μὲ τὴν ἑλληνοπρέπειά τους καὶ τὴν ὑψηλὴ ἀφοσίωσή τους στὸ μεγάλο ἰδανικὸ τῆς Τέχνης προσφέρουν καὶ προσέφεραν ἀνυπολόγιστες ὑπηρεσίες σ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες ἐθνικούς καὶ πνευματικούς τῆς Κύπρου. Θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ ἀναφερθοῦν καὶ τὰ περιοδικὰ πού κυκλοφοροῦν στὴν Κύπρο καὶ ἀναφέρονται στὴν Λογοτεχνία ἢ καὶ ἐκτὸς ἄλλων θεμάτων καὶ στὴν Λογοτεχνία.

Εἶναι τὰ περιοδικὰ «Κυπριακοὶ Καιροί», «Κυπριακὰ Χρονικά», «Νέα Ἐποχή», «Λυρικὴ Κύπρος» πού κάνει καὶ ἀξιόλογες ἐκδόσεις λογοτεχνικές, τὸ περιοδικὸ «Νέοι Ὁρίζοντες», «Ἀγῶν» κλπ., ὅπως παλιότερα ἢ «Φιλολογικὴ Πάφος» μὲ τὸν Λοῖζο Φιλίππου καὶ Ἄ. Περνάρη.

Τὰ παραπάνω περιοδικὰ ἀνήρουν στὶς σημαντικότερες ἐκδόσεις. Ἐπίσης κυκλοφοροῦν ἐφημερίδες μὲ ἐνδιαφέροντα λογοτεχνικά κείμενα, ἐκπαιδευτικά, συνδικαλιστικά, θρησκευτικά καὶ μαθητικά περιοδικὰ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ὕλη τῆς πειρασσότερες φορές.

Μὲ τὴν παρουσία τους στὸν Κυπριακὸ χῶρο, δίνουν τὸ πνευματικὸ καὶ ἐθνικὸ παρῶν τους καὶ στὶς καλὲς καὶ στὶς δύσκολες ὥρες πού περνᾷ τὸ ὠραῖο μεσογειακὸ νησί μας.

ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Παρακολουθήσαμε ὅσο μπορούσαμε ἀπὸ πῶς κοντὰ τοὺς παλμούς καὶ τὶς ἐπιτεύξεις τῆς σύγχρονης Κυπριακῆς λογοτεχνίας.

Στὸ μαρτυρικὸ νησί αὐτὲς τὶς στιγμὲς παρατηρεῖται ἕνας ὄργασμος δημιουργίας καὶ στὸν ἐθνικὸ καὶ στὸν πνευματικὸ τομέα.

Προσπαθήσαμε μὲ τὶς ὅποιες δυνάμεις καὶ τὶς πηγὲς πού μὲ κόπο συγκεντρώσαμε, μιὰ καὶ τὸ ὕλικὸ λείπει ἀκόμα καὶ δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸ εὐρύτερα, νὰ δώσουμε μιὰ εἰκόνα τῶν σημερινῶν θέσεων καὶ τὰ πορτραῖτα τῶν δημιουργῶν τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ κρίνει τὸ μέγεθος τῆς προσπάθειάς μας, καὶ τὸ μέτρο τῆς ἐπιτεύξεως τῶν σκοπῶν αὐτῆς ἐδῶ τῆς μελέτης.

Ἡ Κυπριακὴ Λογοτεχνία ἔπρεπε κάποτε νὰ μελετηθεῖ στὸ σύνολό της.

Ἐπρεπε ἂν ὄχι νὰ ἀξιολογηθοῦν ἀκόμα οἱ ἐπιτεύξεις της, τοῦλάχιστον νὰ καταγραφοῦν οἱ ἰκανότητες καὶ οἱ κατακτήσεις της.

Ἡ Κυπριακὴ λογοτεχνία, εἶναι ἀναπόσπαστο καὶ σημαντικό κομμάτι, τῆς γενικότερης ἀξίας σύγχρονης Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας πού σὲ πείσμα τόσων ἀντιξοοτήτων ἔχει σήμερα μὲ τὴν βοήθεια καὶ τὸ μόχθο τῶν ἀξίων τέκνων της, διεθνῆ προβολή.

Εἶναι αὐτόχρονα δυστύχημα ἢ ἔλλειψη γνώσεων καὶ στοχείων στὴν Ἑλλάδα, γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας.

Εἶναι ὁμως εὐτύχημα, γιατί στὴν Κύπρο σημαντικοὶ ἐργάτες τῶν Γραμμάτων, ἀπερίσπαστοι καὶ ἀφθαρτοὶ σὲ πείσμα τῶν καιρῶν καὶ τῶν ποικίλων ἐχθρῶν τῆς ἑλλαδικῆς Κύπρου, μοχθοῦν καὶ ἐργάζονται γιὰ τὴν μεγάλη ὑπόθεση, τὴν ἀγία ὑπόθεση τῶν Κυπριακῶν καὶ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Προομηρικές εἶναι οἱ ρίζες τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας, βαθύτερες ὅπως ἀποδείξαμε καὶ ἀπὸ αὐτὲς τῶν Γραμμάτων τῆς κυρίας Ἑλλάδας.

Οἱ εὐθύνες τῶν δημιουργῶν τῆς σύγχρονης Κυπριακῆς Τέχνης τοῦ Λόγου εἶναι μεγάλες.

Σὲ σύνολο ἡ Κυπριακὴ Λογοτεχνία βρίσκεται ἀπὸ χρόνια σὲ μιὰν οὐσιαστικὴν ἀνθηση.

Ἴσως ἀκόμα καὶ στὴν Κύπρο δὲν ἔχει συνειδητοποιηθεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ στὴν Ἑλλάδα περισσότερο.

Αὐτὴ ἐδῶ ἡ προσπάθειά μας γιὰ μιὰ κριτικὴ κωδικοποίησι τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν κατακτήσεων τῆς λογοτεχνίας στὸ νησὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἃς ὑπολογισθεῖ σὰν ἓνα πρῶτο, ἀλλὰ σταθερὸ καὶ οὐσιαστικὸ βῆμα γιὰ τὴν προβολὴ καὶ τὴν ἀξιοποίησι τῆς πνευματικῆς Κύπρου, τῆς γλυκείας χώρας ὅπως τὴν θέλει κι' ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς σύντομα μιὰ δευτέρη ἐκδοσι αὐτῆς μας τῆς ἐργασίας, πρὸ πλούσια σὲ περιεχόμενον καὶ στοιχεῖα, θὰ ὀλοκληρώσει τοὺς στόχους τῆς καὶ θὰ ἀξιοποιήσει πρὸ οὐσιαστικὰ τὸν κυπριακὸ πνευματικὸ χῶρον.

Εἶχε δίκιο ὁ Στράβων λοιπὸν ὅταν σημείωνε γιὰ τὴν Κύπρο ὅτι: «Διάκειται μὲν οὕτως ἡ Κύπρος τῇ θέσει κατ' ἀρετὴν δ' οὐδεμίας τῶν νήσων λείπεται». Ὅταν ὁ Στράβων ἀναφέρεται στὴν Ἀρετὴ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀσφαλῶς θὰ ἐννοοῦσε καὶ τὴν πνευματικὴν Ἀρετὴ τοῦ μαρτυρικοῦ, ἡρωϊκοῦ κι' ὠραίου νησιοῦ μας.

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις

Λήδρας 114 ἢ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

*Ἐχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Ι. Κυθρεώτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ (τοῦ κ. Θ. Σαφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ (τοῦ κ. Ἑλ. Οἰκονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ (τοῦ κ. Ἄ. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ (τοῦ κ. Ἀν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1962

25. ΟΙ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
26. ΟΚΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ (τοῦ κ. Φρ. Βράχα)
27. ΜΝΗΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΚΤΑ (τῆς δος Εἰρ. Παναγῆ)
28. ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Δημ. Γιάκου)
29. ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
30. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ — ΑΝΑΣΤΑΣΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1963

31. ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Σπ. Παπαγεωργίου)
32. ΔΥΟ ΙΣΠΑΝΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ (Χιμένεθ καὶ Λόρκα)
33. ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΤΡΑΓΟΥΔΙ (τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη)
34. ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
35. ΤΑ ΔΥΟ ΒΟΥΝΑ (τοῦ κ. Π. Μηχανικοῦ)
36. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΗ —
ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Νέα Έκδοση του 1964
Καλύπτει τὰ χρόνια ὡς τὸ 1964
Τρεῖς τόμοι
Κατάλληλη γιὰ συλλόγους, σχολεῖα, ὠδεῖα.
Πωλεῖται σ' ἄλλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ

Συνεργάζονται. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐθνάρχης Μακάριος, Φρ. Βράχας, Χάρης Γαβριηλίδης, Ἀ. Διαμαντῆς, Ἀνδρέας Δημητριάδης, Κωστ. Ἰωαννίδης, Ὀδυσσεύς Ἰωαννίδης, Βάσος Καραγιώργης, Χρῆστος Καττάμης, Ἀνδρέας Κολλίτσης, Ἀνδρέας Κοντόπουλος, Ἀνδρέας Κούρος, Χρῆστος Κυπριανοῦ, Κώστας Κύρης, Κώστας Π. Μιχαηλίδης, Παν. Παμπορίδης, Ἀθαν. Παπαγεωργίου, Θεόδ. Παπαδόπουλος, Παν. Παττίχης, Παν. Περσιάνης, Ἅγιος Συρίμης, Κ. Χατζηστεφάνου, Ἀνδρέας Χριστοδουλίδης, Γεώργ. Χριστοδουλίδης, Μεν. Χριστοδούλου καὶ Κύπρος Χρυσάνθης.

Τιμὴ £ 1. =

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΕΠΟΥΣ

1940 — 1941

(ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ — ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ — ΚΡΗΤΗ)

Ἐπιμέλεια Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ καὶ Π. Π. ΝΑΘΑΝΑΗ

Τιμὴ 120 δραχμῆς

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΜΑΣ

1. Γρηγόρης Αὔξεντιῦ
2. Νενίκηκε τὸν Θάνατο
3. Ἦταν ὄλοι τοὺς ἀντρεῖοι
4. Τὸ κρησφύγετο
5. Ἡ προδοσία
6. Ἡ ἀνάσταση τοῦ ἀντάρτη

Γράψετε στὸ περιοδικό μας.